

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Strategie prevence sociálně patologických jevů

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Alena Plšková**

**Vypracoval:
Bc. Karel Valenta**

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Strategie prevence sociálně patologických jevů“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 01. 02. 2009

.....
Karel Valenta

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velkou trpělivost a čas strávený při konzultacích nad touto diplomovou prací. Paní Mgr. Zuzaně Novákové, zástupkyni ředitele FZŠ Trávníčkova za vstřícnost a ochotu s provedením průzkumu. Mé manželce za toleranci a svému synovi Petrovi za pomoc při přepisování textu.

Karel Valenta

OBSAH

Úvod	2
1. Prevence sociálně patologických jevů	4
1.1. Historie prevence a její členění	4
1.1.1. Prevence kriminality	10
1.2. Prevence agresivity jako příčiny sociálně patologických jevů	17
1.3. Vliv prostředí, výchovy a souvislost se sociálně patologickými jevy	23
1.4. Šikana, její prevence jako vybraný sociálně patologický jev	30
1.5. Dílčí závěr	36
2. Strategie prevence sociálně patologických jevů odpovědných institucí	39
2.1. Strategie prevence kriminality MV a AČR	39
2.2. Strategie prevence sociálně patologických jevů v působnosti MŠMT	53
2.3. Národní strategie protidrogové politiky	62
2.4. Dílčí závěr	66
3. Průzkum strategie prevence na vybraných ZŠ	69
3.1. Projekt průzkumu	69
3.2. Analýza výsledků	70
3.3. Shrnutí	78
Závěr	80
Resumé	82
Anotace	83
Literatura a prameny	84
Přílohy	86

Úvod

Problém výskytu sociálně patologických jevů v současné době postihuje všechny státy na celém světě. Strategie prevence těchto jevů je rozpracována na většině resortních ministerstvech, převážně vnitra, do jejichž sféry spadá zejména prevence kriminality.

Význam tvorby a realizace jednotlivých strategií prevence sociálně patologických jevů spočívá zejména v ochraně společnosti. Týká se mladé generace, jejího životního způsobu a životního stylu jednotlivce. Je proto zaměřena na prostředí školy, volnočasových aktivit, a to s přihlédnutím na prostředí, ve kterém se mladá generace pohybuje. Musíme dát do souvislosti nejen výskyt sociálně patologických jevů v jednotlivých regionech, ale i jejich provázanost – kriminalita, drogy a jejich distribuce, šikana, kyberšikana, záškoláctví atd.

V diplomové práci bude v krátkosti připomenuta historie prevence, zejména v souvislosti s rokem 1989, kdy došlo k výraznému přelomu a nutnosti přehodnotit další preventivní působení a vytvořit zcela jiné strategie. Příčinou bylo otevření hranic, kdy naše společnost byla jistým způsobem izolována od některých sociálně patologických jevů, například obtížnější cesta drog na území republiky.

Dále bude otevřen problém agresivity jako příčiny mnohých patologických jevů, provázanost prostředí, výchovy a jejich souvislosti s výskytem těchto jevů.

V širší souvislosti se chci zabývat vytvořenými strategiemi prevence jednotlivých odpovědných ministerstev. Jsou to Ministerstvo vnitra ČR, Ministerstvo obrany ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, dále úkoly Vlády ČR a její Národní strategie protidrogové politiky.

K základním okruhům kladených otázek, týkajících se uvedených problémů, bude patřit otázka znalosti školních metodiků prevence jako základního článku strategie prevence na úrovni Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. S tím souvisí otázka výskytu šikany na školách. Dále vzhledem k oblasti, kde bude průzkum realizován (sídlíšní školy ve velké městské části) bych provedl malou sondu do výskytu a nabídky nelegálních drog mezi mládeží – respondenty průzkumu budou žáci devátých tříd ZŠ. V neposlední řadě mě zaujal problém, týkající se kyberšikany, zneužívání mobilních telefonů ve školách při natáčení mnohdy vyprovokovaných a neinscenovaných nahrávek a jejich zneužití při zveřejnění na internetu. Jako metodu pro průzkum bude zvolen dotazník.

V oblasti tvorby strategií prevence sociálně patologických jevů byl učiněn velký kus práce, zodpovědná ministerstva po stránce teoretické mají vypracovány rozsáhlé materiály.

Jak úspěšně se je podařilo v minulém období realizovat ukáže bohužel v dnešní době reálná praxe, kterou si ovšem nikdo z nás nepřál. V současné době sílící finanční krize začíná nabírat na obrátkách, a již nyní je jasné, že zasáhne celou společnost. Dojde k nárůstu nezaměstnanosti, a ta v některých regionech dosáhla nebo v nejbližší době dosáhne vysoké hladiny. Ta přinese určitě nárůst některých nežádoucích jevů, a ta u zodpovědných institucí ukáže, zda jejich vytýčená strategie prevence byla správná a účinná.

1.Prevence sociálně patologických jevů

1.1. Historie prevence, členění

Pojem prevence je v současné společnosti, zejména v masově sdělovacích prostředcích, je dle mého názoru nadužíván, aniž by se jím však hlouběji někdo zajímal. Obecně se většinou použije jako klišé při komentáři, například k počtu dopravních nehod za víkend, kdy jedna z posledních vět bývá formulována ve smyslu, že by bylo třeba lepších preventivních opatření v dopravě, ale tím to celé končí. To se bohužel týká i prevence sociálně patologických jevů, při odhalení závažnějších případů, jako je šikana na školách, výskyt a dealerství drog na základních školách apod.

„Co se týká například prevence drogových závislostí v minulosti, před rokem 1989 primární prevence drogových závislostí téměř neexistovala. Tato problematika spadala metodicky hlavně pod speciální zařízení ministerstva zdravotnictví – Ústav zdravotní výchovy, který byl garantem vzdělávání a výchovy v oblastech týkajících se ochrany zdraví a prevence. Prevence závislostí se dlouho týkala pouze alkoholu a tabáku. Vycházelo se z dokumentů vlády, většinou z kapitoly s názvem „Boj proti negativním jevům mládeže“. Lektori veškerých preventivních aktivit byli většinou starší lékaři a jejich působení spočívalo převážně v besedách, které měly charakter zastrašování, zákazů, mentorování apod. Často se jednalo o monotónní čtení přednášky, osvětenější lékaři nabídli alespoň možnost zodpovězení dotazů, diskuse byla téměř nemožná. Všechny aktivity ve školách byly jednorázové, většinou až ve vyšších ročnících základních škol.

Po roce 1989, díky různým mezinárodním projektům, které měly za cíl nastartovat preventivní práci v České republice, přibylo odborníků i institucí, které se začaly zabývat primární prevencí teoreticky i prakticky.

Od roku 1989 se začaly rozvíjet i vzdělávací aktivity pro pedagogy v oblasti drogové prevence. Jednak proto, že docházelo k nárůstu problémů s drogami v naší společnosti, ale také proto, že experti upozorňovali na skutečnost, že škola je po rodině tím nejdůležitějším prostředím, ve kterém je zapotřebí realizovat preventivní práci. Učitelé měli o této problematice minimálně informací.“¹

K výše uvedené citaci z odborného textu musím uvést, že ne se vším bezvýhradně souhlasím. S úrovní přednášek na základní škole, které nebyly valné a hlavně hromadné,

¹Miovský, M. Kreeft, a kol. Vybrané termíny primární prevence. MŠMT. s. 5, 6.

souhlasím. Ale osobně bych se nedržel striktně jako přelomu roku 1989 v prevenci. Již před tímto rokem společnost pocítovala nutnost preventivního působení na mládež, a to zejména v drogové problematice. V porovnání s dnešním výskytem drog se to zdá malicherné, ale domácí výroba drog zde byla. Rok 1989 svým otevřením hranic, které nás do jisté míry chránily před dovozem drog, si víceméně svým agresivním nástupem výskytu drog na našem území vynutil na odpovědných institucích urychleně konat. Rovněž i poslední věta v textu, že učitelé měli minimum informací, je poněkud zavádějící. Pedagogové, kteří měli zájem o tuto problematiku, si literaturu i informace sami sehnali. A ze své zkušenosti z posledního ročníku gymnázia mohu potvrdit, že nemálo pedagogů umělo o problematice prevence s námi pohovořit.

„Prevence jako téma velmi diskutované a nahlížené z mnoha aspektů. O důležitosti problematiky svědčí množství publikací, nabízející širokou škálu návrhů řešení a možností přístupu pro uplatňování prevence ve společnosti. O prevenci se často velice hovoří, avšak při různých odborných debatách je v praxi zřejmé, že k pojetí prevence existuje řada přístupů a názorů, od jednoduchých *receptů* na řešení negativních jevů až po návrhy programů prevence jednotlivých jevů na republikové i lokální úrovni.“²

Nyní bych se rád ve stručnosti zabýval vůbec pojmem prevence, a to z několika aspektů. „Slovo prevence vychází z latinského *praeventus* – zákrok předem. Prevence v širším slova smyslu znamená předcházení nežádoucímu jevu a ochrana před ním, označuje v podstatě všechny aktivity, jejichž cílem je potírání výskytu a zabraňování rozvoji negativního jevu ve společnosti,

- medicínsky – soubor opatření mající zabránit onemocnění
- právnicky – legislativní opatření, které má chránit společnost před nežádoucími konkrétním jednáním jednotlivců a skupin obyvatelstva.

Prevence v užším slova smyslu je chápána jako prevence jednotlivých negativních jevů – prevence kriminality, prevence závislostí apod.

Připojením slova sociální prevence měníme jednoznačnou významovost pojmu. Původní význam pojmu sociální znamená společenský, týkající se lidské společnosti, další význam upřesňuje pojem ve smyslu označení jevů, procesů, případů, problémů nebo situací, které vyžadují nějaké řešení.

² Štablová, R. Drogy, kriminalita a prevence. Praha 1999. s. 161

Velmi záleží na tom, jak je společností chápán pojem sociální, který subjekt ve společnosti přebírá odpovědnost za praktické provádění sociální politiky (prevence), do jaké míry jej považuje za důležitý a kdo bude tím zodpovědným realizátorem.

Přístupu k prevenci v praxi můžeme vyvodit další definici prevence:

Prevence (sociálně patologických jevů) je řešení skutečnosti (daného problému) z hlediska podstaty (příčin a podmínek), etiologie, přítomnosti, a to ve zcela konkrétních situacích a podmínkách.³

K dělení prevence se dostaneme v této práci ještě mnohokrát a z několika hledisek. Zaujalo mne toto rozdělení a následné seřazení.

„Prevenci obvykle dělíme podle určitého konkrétního negativního jevu, na který je zaměřena, např. na prevenci kriminality, prevenci závislostí, prevenci šikany atd. Bývají odděleny a řešeny specifickými způsoby. Avšak v životě tyto jevy spolu souvisejí a pokud chceme dosáhnout úspěchu, musí být řešeny jednotně podle společné strategie. Působení se realizuje různými metodami využívanými pro prevenci jednotlivých negativních jevů.

V následující části je vymezeno několik typů preventivního řešení podle toho, jaký je vztah mezi předmětem a jeho etiologickou orientací. Etiologická orientace jevu je charakterizována jako proces a vývoj jevu.

A) TYPY PREVENCE

1. **Praktický typ prevence** – není nastolena otázka předmětu jevu, není pro jeho řešení důležitá
2. **Empirická prevence** – o předmětu se hovoří, ale není kategoriální vymezení předmětu, východisek, pojetí a přístupu
3. **Popisná prevence** – je vymezen předmět, popsán stav a výsledek, je stanovena organizace a metodika přístupu, chybí však etiologie
4. **Explanativní prevence** (vysvětlující, systémová) – obsahuje etiologii, předmět, organizaci, metodiku, která vychází ze zákonitostí vývoje
5. **Systematická prevence** – k explanativní prevenci se přidá systémové řešení, včetně vytýčení strategie

³ Štablová, R. Drogy, kriminalita a prevence. Praha 1999. s. 161, 162.

(Předmět prevence je chápán jako působení na chování člověka - na jeho vnější projev a současně s tím působení na ty jevy, které jsou navenek skryté, ale ovlivňují toto chování – v tom smyslu, aby nedocházelo k negativnímu jednání ve společnosti.)

B) ORIENTACE PREVENCE

1. **specifická** (zaměřená na konkrétní jevy – kriminalitu, drogy, alkohol, prostituci, šikanu, rasismus.....)
2. **nespecifická** (obecně zaměřena na prevenci sociálně patologických jevů)

C) OBLASTI PREVENCE

1. **primární** – je zaměřena na širokou populaci. Směřuje do budoucna. Cílem je působit tak, aby nežádoucí jev vůbec nenastal. K tomuto cíli jsou využívána masmédiá k vytváření žádoucího celospolečenského klimatu, působení výchovně vzdělávacích zařízení, působení legislativy. Její působení by mělo přispívat k vytvoření takového sociálního klimatu, které nebude příznivé pro vznik negativních jevů a bude podporovat pozitivní chování jednotlivců i skupin. Pro účinnost primární prevence je důležité se zaměřit na nejnižší věk, na prostředí, ve kterém se utvářejí postoje a hodnotová orientace, na sociální vztahy.
2. **sekundární** – je zaměřena na tzv. rizikové skupiny či jedince, u nichž je předpoklad, že se dostanou do situace, kdy jejich činnost bude klasifikována jako sociálně patologická, anebo se do této situace již dostali. Dále je prevence zaměřena na další rizikové faktory, např. sociální prostředí, ve kterém jedinec žije, na sociální vztahy. Těžištěm činnosti je včasné vyhledávání problému, podávání informací, na poradenství, sociální péči. K tomuto účelu slouží poradny, linky důvěry, je možné se obrátit na sociální pracovníky úřadů, na výchovné poradce na školách, na protidrogové koordinátory a další.
3. **terciární** – jejím cílem je zajistit a poskytnout včasnou a odbornou pomoc. Je zaměřena také na eliminaci recidivy, na minimalizaci škod, na resocializaci, postpenitenciární péči. Obsahuje aktivity a opatření zaměřené na jedince i skupiny osob, které již páchají trestnou činnost nebo se dostali do kategorie sociálně negativního chování (prostituce, šikana, útěky z domova, drogy, kriminalita). K tomuto účelu slouží léčebná zařízení, poradenské a ambulantní služby, ale také výchovná a léčebná zařízení, vězeňství, občanská a charitativní sdružení, církevní aktivity.

D) DĚLENÍ DLE CÍLOVÝCH SKUPIN

Účinnost prevence se zvýší při respektování cílových skupin, na které je zaměřena – např. působení rozdělené dle věku (mládež, dospělí), na profesní skupiny, na rizikové skupiny (studenti, učňovská mládež, vojáci základní služby, zdravotnický personál, nezaměstnaní).

Struktura řešení prevence

Koncepce – jde o velmi obecné vymezení problému, formulace cílů, návrhy na realizaci cílů, termínů plnění a stanovení zodpovědných institucí či osob.

Program – návrh způsobů řešení, vymezení konkrétních činností, stanovení časových etap, stanovení odpovědnosti.

Projekty – zaměřené na řešení problému (projekty jsou realizovány na nadnárodní, národní i lokální úrovni, účinné jsou projekty zpracované pro konkrétní místo působení, konkrétní cílovou skupinu se stanovením odborného zajištění...)

Konkrétní opatření – účinné proto, že je zaměřeno na konkrétní aktivity, místa, cílové skupiny, je stanovena osobní zodpovědnost za realizaci.

Pokud je tato struktura připravena kvalitně a je funkční na všech úrovních, lze hovořit o **systému prevence**.⁴

U cílových skupin jsou u výše uvedené citace zmiňováni vojáci základní služby, což dnes již samozřejmě neexistuje, je vytvořena plně profesionální armáda. Ale co mne samotného do jisté míry překvapilo, je fakt, že u armády nevymizel problém sociálně patologických jevů. Požívání drog či trestná činnosti profesionálních vojáků, to lze nalézt v každé organizaci, to nelze vymýtít. Ale že se u profesionální armády objeví problém šikany, jako to bylo v roce 2007 u 31. brigády v Liberci, to mě osobně velmi překvapilo a nečekal bych to.

Problematika prevence a její klasifikace je třeba zmínit i z pohledu sociální pedagogiky jejímu působení na populaci a doplnění i dle jiných kritérií.

„Podle rozsahu rozlišujeme **prevenci plošnou** (v rámci celé společnosti), **skupinovou** (zaměřenou na určité skupiny, např. mládež) nebo **individuální** (práce s konkrétním jedincem). Za podstatné lze pokládat rozdělení na prevenci **specifickou a nespecifickou**. První se týká jednotlivých sociálních deviací (např. prevence šikany, kriminality, drogové závislosti). Nespecifická prevence představuje celkové formování osobnosti ke zdravému životnímu stylu tak, aby zralá osobnost byla sama schopna odolávat nejrůznějším negativním vlivům, ohrožením a nástrahám. Další typ prevence je tzv. **situační**. Příkladem může být

⁴ Štablová, R. Drogy, kriminalita a prevence. Praha 1999. s. 164-166.

využívání kamerových systémů v rizikových prostorách (banky, hypermarkety, ulice před nočními podniky apod.).

Je zřejmé, že pole působnosti sociální pedagogiky je především v nespecifické prevenci. Vycházíme z toho, že různé závislosti, kriminalita, šikana apod. mají z hlediska etiologie, a tedy i možností, jak jim předcházet, mnoho společného. M. Řezníček hovoří o prevenci systemické.

V této nespecifické a primární prevenci hraje prvořadou roli rodina a škola.⁵

Je zajímavé, že čím více se o prevenci, jejím působení, její efektivitě více hovoří, tím více dochází ke vzniku různých polopравd a mýtů. Je to vlivem částečné neznalosti, nesprávných předpokladů, které jsou mnohokrát založeny na nepochopení problému, popř. neznalosti základní literatury. V této práci bych na závěr této podkapitoly pokusil několik z nich zdůraznit.

Časté mýty.

1. **„Jedině nespecifická prevence je účinná** – přeceňování nespecifické prevence, zvláště tzv. volnočasových aktivit, v duchu hesla *Kdo si hraje, nezlobí*, může být zpochybněno už tím faktem, že mezi závislými lidmi je i mnoho těch, kteří dříve sportovali a měli kvalitní koníčky. Realistický pohled nám ukáže, že nespecifická prevence snižuje pravděpodobnost rizika, ale pouze v průměru. Přeceňování nespecifické prevence, často i nepoučenými politiky, vede rodiče aktivních dětí k falešné víře, že udělali vše nejlepší a že se vlastně dál o drogovou problematiku a možnosti prevence nemusí zajímat.
2. **Znalosti o drogách vedou k experimentu** – tento předsudek jde obvykle ruku v ruce s předcházejícím. Říká se, že když člověk slyší, co všechno může s drogou zažít, bude se tím podporovat jeho chuť to zkusit. Jakákoliv tabuizace vede k nemístnému zájmu. Nemůžeme někoho ochránit před něčím, co nezná. Když se například snažíme děti ochránit před dopravními úrazy, nelze to zabezpečit tím, že bychom jim neprozradili, že existují auta. Postupné získávání pravdivých informací může vést ke snížení rizikového chování u většiny mladých lidí. Samozřejmě, když preventivní působení bude ojedinělé a jednorázové, navíc spíše zaměřené pouze na účinky drog než na ovlivňování postojů, je opravdu možné, že to pro některé jedince bude inspirující. Nevyhýbat se informacím o drogách je nutné i z toho důvodu, že žijeme v době, kdy

⁵ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Portál 2008. s. 148-149.

se každé dítě nebo mladý člověk s drogou či drogovou problematikou setká. Není možné zatajovat její existenci.

3. **O drogách se nemůže říkat pravda** – toto mínění opět bývá spojeno s předcházející snahou o drogách raději nemluvit. A když už, tak pouze vybrané přefiltrované informace typu: Všechny drogy jsou stejně nebezpečné, když zkusíš drogu, bude z tebe narkoman a zemřeš. Správně by tyto věty měly zaznít v podobě: Všechny drogy jsou nebezpečné. Když zkusíš drogu, můžeš se stát závislým a můžeš i zemřít.
4. **Represe je všemocná** – mnoho lidí se domnívá, že peníze na léčení, resocializaci a prevenci jsou zbytečně vyhozené a že prostředky by se měly věnovat na důsledná preventivní opatření. Ale i v drogové problematice platí to, co v jiných oblastech: prevence je nejdůležitější, nejúčinnější a nejlevnější. Protože, ať se zdá síla drogových mafií sebevětší, v momentě, kdy by nebyla poptávka po drogách, nekvetl by obchod s nimi. Represe nemá natolik odstrašující sílu, aby odvrátila mladé lidi od experimentu s drogami, ale měla by mít schopnost zabránit dalšímu rozšiřování těchto látek

Mýtů v prevenci je celá řada, a proto je třeba jednoznačně přijmout, že pravdivá informace je předpokladem úspěchu primární prevence.⁶

1.1.1. Prevence kriminality

V této podkapitole bych se chtěl výlučně zabývat prevencí kriminality. Kriminalita je závažný sociálně patologický jev, je sledována poměrně širokou veřejností a její potírání je vyžadováno po všech policejních složkách v naší republice i ve světě. Na prevenci kriminality je nahlíženo i z různých úhlů pohledu, i z hledisek prosazování různých metod a modelů.

Stručně bych zde zmínil historii prevence kriminality v ČR a některých mezinárodních aspektech. S nárůstem mezinárodního zločinu a prorůstání mafiánského podsvětí v mezinárodním měřítku se spolupráce jednotlivých resortů musí zaměřit a zacílit u mezinárodních institucí.

⁶ Miovský, M. Kreeft, a kol. Vybrané termíny primární prevence. MŠMT. s. 11.

V historii se problematikou kontroly kriminality zabývalo i OSN, které se kromě jiných činností zaměřilo na strategii prevence kriminality. V této oblasti byla vypracována řada materiálů, včetně mezinárodních dohod.

„Od roku 1950 působí v rámci OSN Výbor pro prevenci a kontrolu kriminality, který se od roku 1955 (Ženeva) zabývá organizováním kongresů prevence kriminality a zacházení s pachateli. Kongresy se konají jednou za pět let.

Namátkou bych vybral několik zásad prevence kriminality z VII. kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli (Milán, 1985)⁷

- „Zkoumat nové směry a přístupy (koncepte, postupy, opatření, instituce) ve vztahu ke kriminalitě.
- Členské státy si mají vzájemně pomáhat v prevenci kriminality a trestní justici.
- Preventivní politika a trestní justice mají brát v úvahu příčiny nerovností, včetně sociálně ekonomických.
- Prevence kriminality se nemá omezovat na běžnou kriminalitu, ale měla by se také zaměřit na činy mimořádně škodlivé, např. na trestné činy proti ekonomice a životnímu prostředí. Proti nezákonnému obchodování s drogami, terorismu, apartheidu apod.
- Poskytovat efektivní právní ochranu obětem trestných činů, včetně kompenzace škod.
- Formulovat strategie prevence kriminality v souladu se sociálně ekonomickým kontextem, stadiem rozvoje společnosti a jejími tradicemi a zvyklostmi.“⁸

„Pětiletá perioda projednávání otázek kriminality na půdě OSN se s rostoucí globalizací světa a otevíráním hranic ukázala jako nedostatečná. I proto byl zřízen (1992) další specializovaný orgán v rámci systému OSN, zaměřený speciálně na kontrolu kriminality – Komise OSN pro prevenci kriminality a trestní justici (UNCCPCJ). Komise je součástí Hospodářské a sociální rady (ECOSOC), která je jednou ze šesti hlavních orgánů OSN. V rámci činnosti ECOSOC je prevence kriminality považována za jeden z klíčových problémů, který má závažný vliv na ekonomický, sociální a kulturní rozvoj každého národa a který úzce souvisí s problémy v oblasti dodržování lidských práv a základních svobod. UNCCPJ má čtyřicet stálých členů (zástupců), kteří jsou voleni ECOSOC se dvou až tříletým mandátem. Komise zasedá jednou ročně ve Vídni, aby projednala stanoviska států k materiálům vypracovaným jednotlivými skupinami.“⁹

⁷ Srov. Zapletal, J.a kol. Prevence kriminality.Praha 2000.s.30.

⁸ Zapletal,J.a kol.. Prevence kriminality.Praha 2000.s.30-31.

⁹ Zapletal,J.a kol. Prevence kriminality.Praha 2000.s.31.

Jeden z nejdůležitějších dokumentů zpracovaných UNCCPCJ je Rezoluce č. 1997 (33), kterou tvoří soubor sedmnácti doporučených principů, které by měly být respektovány při tvorbě národních koncepcí prevence a při plánování preventivních opatření a postupů. Pro potřeby této práce, zaměřené na strategii prevence, jsem vybral pouze těchto několik principů:

- „Strategie prevence kriminality na národní, regionální a místní úrovni by se měly – v rámci sociální, ekonomické a školské politiky a ochrany zdraví občanů – zaměřit na kořeny příčin kriminality. Preventivní programy by se měly spojovat se všeobecnými programy zaměřenými na řešení sociální marginalizace (vytěšňování na okraj společnosti).
- Rozvíjet a podporovat programy prevence kriminality na místní úrovni, postavené na aktivní participaci občanů, obchodního sektoru, policie a dalších institucí. Tyto programy by se však měly vystríhat aktivit, které by potenciálně mohly narušit práva jiných osob.
- Prevence kriminality mladistvých by měla zahrnovat i vzdělávací možnosti, zaměstnání, ubytování a možnosti trávení volného času. Tato opatření však musí respektovat lidská práva a vyhýbat se stigmatizaci.
- Měly by se vytvářet situační preventivní programy, zahrnující ztížení dosažení cíle pro pachatele a projektování životního prostředí. Tyto programy by neměly nadměrně zasahovat do kvality výstavby, omezovat volný přístup k veřejným zařízením a objektům občanské vybavenosti.
- Podporovat výzkumy prevence kriminality včetně vyhodnocovacích studií, zohledňujících zájmy a práva zúčastněných stran a vytvořit podmínky pro mezinárodní výměnu informací o nejúčinnějších programech – z hlediska efektivnosti i z hlediska dodržování lidských práv.“¹⁰

Na výše uvedených principech je dle mého názoru jasně vidět, že je to výsledek práce mezinárodních expertů. Samozřejmě s nimi lze souhlasit, ale zároveň v něm dominují jakoby úzkostné prvky, abychom se ani nepřiblížili k náznaku porušování práv občanů. Domnívám se, že v boji s kriminalitou a v prevenci kriminality má platit vyvážený přístup, ale nutně musí nastat situace, kdy na chvíli převažuje represe. Zejména v budoucnu, když se svět zločinu přiostrňuje.

¹⁰ Srov. Zapletal, J.a kol. Prevence kriminality.Praha 2000.s.31-32.

„V České republice se stává základem systému preventivních aktivit prevence na místní úrovni, neboť se usoudilo, že města a obce, popř. místní úřady se mohou nejefektivněji podílet na prevenci kriminality. Centrálním orgánům zůstává role iniciátorů, metodiků a v neposlední řadě poskytovat ekonomickou podporu.

Dílčí projekty programu prevence kriminality na místní úrovni by měly směřovat do pěti základních oblastí:

- 1) Podchycení sociálních příčin trestné činnosti
- 2) Snižování příležitostí k páčání trestných činů
- 3) Podchycení konkrétních problémů zločinnosti
- 4) Pomoc obětem trestných činů a snižování strachu z kriminality
- 5) Projekty zaměřené na rizikové skupiny mládeže

Konečná verze programu prevence kriminality v obci by měla být schválena usnesením zastupitelstva. Tím se mu dostane politické závaznosti, stane se součástí sociální politiky obce a může být vyhodnocován, kontrolován a v neposlední řadě financován z rozpočtu obce.“¹¹

Nyní bych se vrátil trochu zpět k teorii prevence kriminality u nás. Nechtěl bych se zabývat podrobněji celou klasifikací prevence kriminality. Ale rád bych přiblížil zejména obsahové členění prevence (tj. sociální, situační, viktimmnosti) a podle okruhů adresátů na primární, sekundární a terciární. Zde bych ještě poznamenal, protože o činnosti orgánů OSN byla již v práci zmínka, že se v praxi příliš neujalo členění vzniklé na půdě orgánů OSN, „jež od prevence sociální a situační odlišuje tzv. prevenci opírající se o společenství (komunitu). Zaměřuje se na ovlivňování chování obyvatel a potenciálních pachatelů s cílem zabránit rozpadu sousedských vztahů a zvýšit schopnost společenství vykonávat hlubší stupeň kontroly vlastního prostředí a života jeho obyvatel. Také sem spadající opatření lze podřadit prvním dvěma skupinám.“¹²

Sociální prevence kriminality.

„Představují aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace jedince a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páčání trestné činnosti.

¹¹Srov. Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality. Praha 2000. s. 48-50.

¹²Srov. Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality. Praha 2000. s. 7.

Kriminalita je zde tedy chápána především jako selhání jiných osob anebo jako důsledek strukturálních nedostatků ve společnosti.

Předpokládá se, že dosažené zlepšení v oblasti plnění funkce rodiny, zaměstnanosti, bydlení, školství, zdravotnictví a volného času povede k poklesu kriminality. Významná úloha zde přísluší zejména rodině. Opatření jsou však zaměřena i na změnu nepříznivých společenských, ekonomických, kulturních a dalších podmínek širšího společenského prostředí, které se stávají kriminogenními faktory.

Opatření sociální prevence tak z větší části spadají do sféry sociální politiky a omezování kriminality není jejich výslovně stanoveným (resp. hlavním) cílem. Jde tedy o nepřímou strategii kriminální prevence.

Sociální prevence kriminality se ve své podstatné části orientuje na předem nedefinovatelný okruh osob, především však působí na děti a mladé lidi. Vztahuje se k širší, avšak předem nevymezené oblasti kriminality, zejména ke kriminalitě mládeže: sociální kriminální prevence je tedy především prevencí kriminality mládeže. Sociální prevence se nezbytně zaměřuje zejména na děti a mladé lidi, protože hlavně ti jsou předmětem socializace.¹³

Situační prevence kriminality.

„Chápe zločin jako produkt motivace a příležitostí. Vychází ze zkušeností, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností.

Situační prevence kriminality tedy vychází z předpokladu, že se lidé rozhodují, zda se dopustí trestné činnosti, a že toto rozhodnutí je ovlivněno situačními faktory. Její podstatou je idea změnit strukturu příležitostí k spáchání trestného činu v neprospěch pachatele – v tom smyslu, aby subjektivně pocíťovaný prospěch ze zločinu nebyl vyšší nežli míra vynaložené námahy a podstoupeného rizika. Jde o to, aby trestný čin byl uskutečnitelný pouze obtížně a aby se pachateli nevyplatil, tj. maximalizovat překážky a rizika realizace trestného činu a minimalizovat s ním spojený prospěch.

Důsledkem uplatnění strategií situační prevence je tak omezování kriminogenních situací a zvyšování pravděpodobnosti odhalení a dopadení pachatele, tedy docílení pro pachatele neúměrně vysokého rizika.

¹³ Srov. Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality. Praha 2000. s. 10-11.

Na rozdíl od situační prevence, orientované na osobu pachatele a na modifikaci příčin kriminality, se tak situační kriminální prevence zaměřuje na samotný trestný čin. Jde o přímou strategii prevence kriminality.“¹⁴

Prevence viktimmnosti.

„Cílem prevence viktimmnosti je, aby se člověk nestal obětí trestného činu. Podle oficiálního pojetí prevence viktimmnosti je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi se jedná o skupinové a individuální zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagaci technických možností ochrany před trestnou činností.

Podstatou viktimmologické prevence je tak především její informační moment (různé formy osvěty, jak se vyhnout kriminogenním situacím, popř. jak se v nich chovat). Dále pak jde o vštěpování některých obecných a speciálních zásad ochrany a ohrožených osob a jejich majetku.“¹⁵

Nyní bych zde definoval primární, sekundární a terciární prevenci kriminality, protože tyto pojmy v obecné formě se prolínají a budou prolínat celou prací, zvláště ve strategiích prevence jednotlivých organizací, institucí a ministerstvech, a to v následujících kapitolách.

„**Primární prevence** je nepřímou strategií prevence kriminality. Omezování kriminality není jejím výslovně stanoveným cílem. Je necíleně orientovaná na celou společnost, její instituce a občany. Představuje preventivní působení na nejširší veřejnost, která se dosud nemusela dostat do kontaktu s trestnou činností

Sekundární prevence je chápána jako přímá strategie orientovaná na jedince a skupiny kriminálně rizikové. Zaměřuje se též na ochranu materiálních hodnot, které jsou častěji předmětem zájmu pachatelů. Adresátem opatření sekundární prevence jsou tedy ty segmenty společnosti, jejichž zatažení kriminalitou je pravděpodobnější, čili jsou kriminálně rizikovější.

Terciární prevence (nazývaná někdy postdeliktní prevence) je předcházením kriminální, resp. viktimmologické recidivě. Orientuje se tedy na jedince a skupiny, kteří se již v minulosti dopustili trestné činnosti, a na osoby, které se již v minulosti staly oběťmi trestných činů,

¹⁴ Zapletal, J.a kol. Prevence kriminality.Praha 2000.s.13-14.

¹⁵ Zapletal, J.a kol. Prevence kriminality.Praha 2000.s.20-21.

tedy na ty segmenty společnosti, které kriminalitou tak či onak již zasaženy byly. Jde o přímou strategii prevence kriminality.¹⁶

„Při komplexním pohledu na prevenci kriminality nazíranou nejen z hlediska teoreticko-metodologického, ale i jako souhrnu konkrétních preventivních činností, strategií, projektů, programů a opatření, je patrné, že ve svém celku vytvářejí určitý **system**. V systému prevence kriminality je možno vymezit subjekty, které se na prevenci kriminality podílejí, způsob organizace a řízení a objekty preventivního působení.

Subjekty kriminální prevence.

Na předcházení kriminalitě se především podílejí subjekty státní (Policie ČR, obecní policie, státní zastupitelství, soudy, vězeňství, instituce působící ve sféře sociální aj.), ale i instituce nestátní – různá zájmová a politická sdružení občanů, církve a jiné náboženské organizace, soukromoprávní instituce, občanské iniciativy, nadace aj. Významné místo přísluší rodině a škole a také masmédiím. Subjekty prevence kriminality jsou i jednotliví občané (ať již v rolích pracovních či občanských).

Objekty preventivního působení.

Aktivity směřující k předcházení kriminalitě, realizované jednotlivými subjekty prevence, jsou orientovány k tomu, aby efektivně působily na objekty prevence kriminality. Těmito objekty (cílovými objekty) mohou být:

- a) Sociální prostředí (zde jde o ovlivňování rizikových, resp. kriminogenních faktorů sociálního prostředí, ať již v rámci sociální makrostruktury, mezostruktury či mikrostruktury)
- b) Osoby či skupiny osob (skuteční či potencionální pachatelé, skutečné či potencionální oběti trestných činů. V konečném důsledku jsou však cílovými objekty prevence nejen zmínění rizikovní jedinci či jejich skupiny, ale všichni členové společnosti).

Ve skutečnosti lze ovšem oba objekty preventivního působení vyčlenit pouze podmíněně. S určitým zjednodušením je možno říci, že objektem preventivního působení je vždy občan v interakci se sociálním prostředím.¹⁷

„K fungování systému je zapotřebí, že musí být rovněž respektovány určité vůdčí principy. Zde bych vybral pouze několik zásadních principů se stručnou charakteristikou.

- HUMANISMUS – je vyjádřený především úctou k lidským právům a k lidské osobnosti.

¹⁶Srov. Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality. Praha 2000. s.22-23.

¹⁷Srov. Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality. Praha 2000. s.24-25.

- PLATNÉ PRÁVO – veškerá preventivní opatření je přípustné koncipovat a realizovat pouze v mezích platného práva.
- KOMPLEXNOST - zapojení co nejširšího okruhu subjektů prevence, působení na všechny objekty prevence a v neposlední řadě také víceúrovňovost a různorodost preventivních postupů.
- VĚDECKOST – znamená uplatňování takových preventivních postupů, které jsou výsledkem vědeckého poznání a jsou též ověřeny v praxi.
- EFEKTIVNOST – je při úvahách o prevenci kriminality a při hodnocení jejích výsledků prvořadým vůdčím principem.

Co dodat závěrem? I při zjevném poklesu kriminality nebo zmírnění její tíže či při poklesu strachu občanů z kriminality bývá ovšem obtížné prokázat, že tyto pozitivní změny byly vyvolány právě příslušnými preventivními aktivitami. Správné vyhodnocení efektivity tak patří k nejproblematičtějším aspektům preventivních aktivit vůbec.¹⁸

1.2. Prevence agresivity jako příčiny sociálně patologických jevů

„AGRESIVITA – Útočnost. (1) Tendence projevovat nepřátelství ať už slovně nebo útočným činem. (2) Tendence prosazovat sám sebe, své zájmy a cíle bezohledně, nemilosrdně až brutálně. (3) Tendence ovládnout sociální skupinu, získat takové postavení, které umožňuje vnucovat jí určité názory, rozhodovat o její činnosti a osudu jednotlivých členů.“¹⁹

Jako úvod této podkapitoly jsem záměrně uvedl jednu z mnoha definicí agrese, a to s ohledem zejména na třetí část definice. Zastávám názor, že agresivní chování lidí je jednou z hlavních příčin sociálně patologického chování a jednání. Proto bych do prevence a preventivních opatření zahrnul nejprve poznání příčin agresivního chování jedinců či skupin a pokusil se poukázat na agresi ve vztazích mezi lidmi.

V první řadě by se dalo poukázat na problém agresivního chování vůči těm nejbezbrannějším, a to jsou děti. Osobně beru ubližování dítěti jakýmkoliv způsobem za jednu z největších forem zbabělosti, které se může dospělý člověk dopustit. To ovšem na druhé straně nevyklučuje i velmi závažné jednání, kterého jsou schopny se dopustit děti mezi

¹⁸ Srov. Zapletal, J. a kol. Prevence kriminality. Praha 2000. s. 26-27.

¹⁹ Průcha, Walterová, Mareš. Pedagogický slovník. Portál 1995. s. 17.

sebou. Krátce bych se pozastavil nad dětskou agresivitou a jejím zvládnutím pedagogickými prostředky.

„O dětech a mládeži se dnes říká, že jsou silně orientovány pouze na sebe a že jsou stále agresivnější. Jak se mění podmínky socializace zmenšováním rodin a křehkostí lidských vztahů, zmenšují se i možnosti dětí získávat sociální zkušenosti. Mnohým připadá zatěžko navazovat pozitivní vztahy k druhým lidem, zapojit se do nějaké skupiny, přijímat druhé lidi, ustupovat a konstruktivně řešit konflikty.“²⁰

„Dětem a mládeži se většinou pouze radí, jak se *mají snášet*. Pedagogická činnost je silně orientovaná na harmonizaci, při níž jde spíše o to vyhnout se konfliktům než o vážné řešení problémů. Konflikty se zpracovávají převážně konvenčním způsobem – hledáním *viníka* a napomínáním. Okolní svět reaguje na agresivní chování trestem, odplatou a sociálním odmítnutím. To je potom u agresivně jednajících jednotlivců pocíťováno jako další ohrožení a nevede ke snížení hladiny zloby a agresivity, nýbrž rozpoutává nové agrese.“²¹

„Je tedy potřebná cílevědomá pedagogická práce se zlostí a agresivitou. Nemůže se přitom jednat o to, jak děti a mládež *odnaučit* zlosti, agresivitě a hádkám. Zlost je vysokým stupněm vnitřního podráždění, které se bude stále znovu vracet a nesmí být *spolknuto*. Ten, kdo své city trvale krotí, ztratí svou životnost a nedává svému okolí možnost reagovat.“²²

„Jednou z možností, jak uvést do chodu pedagogické procesy ke konstruktivnímu zvládnutí zloby a agresivity, jsou interakční hry a cvičení. Hry poskytují dětem a mládeži otevřené interakční systémy, které jim umožňují získat zkušenosti se sebou samým i s druhými. Mohou vložit do herní situace vlastní pocity a potřeby, mohou jednat aktivně a otevřeně – a beze strachu tak zakusit důsledky svého jednání.“²³

„Sociálně agresivní děti a mládež ovšem často nenalezly cestu k vlastním citům. Aby mohly diferencovaně a vědomě vnímat pocity druhých, musejí se nejdříve naučit uvědomovat si své vlastní city, připustit si je a jasně a jednoznačně je vyjádřit. Děti a mládež musejí získat zkušenost, že hněv a agresivita jsou afekty, které nejsou cizí žádnému člověku. Mohou být ovšem kontrolovány a konstruktivně zvládnuty teprve tehdy, když nemusejí být potlačovány. Tvořivá cvičení a hry zde mohou otevřít nové možnosti pro vyjadřování afektů a jejich zvládnutí. Způsob, jakým se lidé vypořádávají s vlastními city i s city svých bližních, je rozhodujícím kritériem pro dobré vzájemné soužití.“²⁴

²⁰ Portmannová,R.Jak zacházet s agresivitou. Portál 1996.s.11.

²¹ Portmannová,R.Jak zacházet s agresivitou. Portál 1996.s.11.

²² Portmannová,R.Jak zacházet s agresivitou. Portál 1996.s.12.

²³Portmannová,R.Jak zacházet s agresivitou. Portál 1996.s.13.

²⁴Portmannová,R.Jak zacházet s agresivitou. Portál 1996.s.17.

Nebudu se zde dále rozepisovat o konkrétních hrách, které R. Portmannová uvádí velmi mnoho, některé jsou velmi zajímavé. Snaží se pomocí her demaskovat agresivitu dětí a ventilovat ji, což by mělo dětem pomoci ve zvládnání svého agresivního chování. Tato metoda velmi náročná na pedagogické pracovníky a dá se využít u poměrně malé skupiny dětí, popř. pouze do určitého věku. Sám jsem se s těmito metodami v běžné škole u svých dětí nesetkal, ale možná v SRN s tím mají větší zkušenosti. (autorka je dle vydání z r. 1996 školní psycholožkou na Státním školském úřadu ve Wiesbadenu a současně profesorkou Institutu pedagogiky a didaktiky na univerzitě ve Frankfurtu nad Mohanem).

Zajímavé je, jak se agrese ve světě dospělých, pokud pomineme její běžné formy, dostala do pracovních kolektivů, prostředí bílých límečků a usměvavých mladých pracovníků vyhlášených firem. Pozastavil bych se nad agresivním chováním, které pod názvem mobbing proniklo do naší společnosti. Protože psychické týrání je agresivním chováním.

„Mobbing – psychické týrání – je systematický, cílevědomý a především opakovaný útok na jinou osobu. Využívá degradujícího přístupu, nadměrné kritičnosti, zesměšňování, drobných či větších intrik. Mobbing může využívat i hmotných vlivů.“²⁵

Tolik k definování pojmu. Nebezpečí tohoto nepříjemného jevu spočívá, že zejména v napohled úspěšných firmách dochází i k opakování tohoto jevu, a to mnohdy za tichého souhlasu nadřízených vedoucích pracovníků. Někteří vedoucí či manažeři si mobbing u vybraných pozic v kolektivu chybně vysvětlují jako *zdravou agresivitu*, či jako zdravé síto kolektivu, který mezi sebe nepustí černou ovci, která by třeba nepodávala očekávaný výkon. Jsem zastáncem názoru, že pokud je takto kolektiv semknut, tak se na jakoby volném místě stejně nikdo dlouho neudrží. Jedním z důvodů může být i to, že stávající kolektiv se mobbingem velice dobře baví, a na neustále uvolňovaném místě se tak v podstatě střídají *oběti*, aniž to tuší, že je předem rozhodnuto. Protože intenzivnímu a cílenému mobbingu bez zásahu dle mého názoru není nikdo schopen odolat a odchází.

Jestliže hovoříme o strategii prevence, v tomto případě o mobbingu, pokud chceme účinně zasahovat a napravit tento jev, musíme znát strategii vzniku a uplatňování mobbingu. Protože když proti něčemu chceme bojovat, musíme znát strategii protivníka.

„Základní strategií je klasická slovní agrese, jejímž cílem je snížit hodnotu druhého člověka – pomluva a intrika. Úspěšně lze použít tři základních forem:

²⁵ Novák, T. Capponi, V. Sám proti agresi. Grada Publishing 1996. s. 73.

Biliárový náraz: Jde o nepřímé napadení využívající třetí osoby k útoku na protějšek. U nadřízeného lze kolegu očernit, lze na něj svádět různé neúspěchy, připisovat mu *černé tečky*. Není třeba lhát, nejlépe je mixovat polopravdy, pomluvy a klípky. Věci vytrhnout z kontextu, dovedně je zkombinovat a šéf...zejména je-li autoritativní cholerik, se již postará o další.

Střely na Achillovu patu: Každý má nějaké slabé místo a to je přímo terčem pro mobbing. Přijdete během týdne dvakrát pozdě třeba jen o minutu a odpracujete šest hodin nehorovaných přesčasů? Zkuste hádat, o čem se bude v rámci mobbingu mluvit. Jednotlivé případy budou samozřejmě zveličeny, nafouknuty, jak to jen půjde.

Komplot: Jinými slovy *Mobbing s.r.o.* – skupina lidí rozhodnutých učinit postiženému ze života peklo. Významný post zde zastává tzv. dublér, osoba, jež se s týraným naoko přátelí, získává od něj informace a ty dává dál. V rámci výše uvedené trojice základních postupů lze využívat řadu konkrétních strategií. Je možné vtípkovat o tom, jak dotyčný chodí oblečen, jak vypadá, jak zase ztloustl. Posměšek má být promyšlený. Říci někomu: Hnusný tlust'ochu! Je přece napadnutelné. Daleko jemnější a přitom stejně zraňující je před dotyčným přednést úvahu na téma: Koule je nejdokonalejší tvar a XY se tvaru koule pro svou tloušťku blíží. Ponižíte ho stejně a pokud by si stěžoval, můžete s kamennou tváří blufovat a tvrdit, že nerozumí nejen žertu, ale dokonce ani lichotkám. Vždyť jste o něm řekli, že je zcela dokonalý, tedy po stránce tvaru, není-liž pravda. Muže, který má nadváhu, se lze bezelstně zeptat, v kterém měsíci již je a zda mu miminko v břiše kope, ženy, která se trápí bezdětností, se pro změnu poptáte, kdy už konečně bude něco mít. Věřícímu budete ostentativně zdůrazňovat svůj ateismus a s gustem mu povíte vtip o faráři a kuchařce, čím oplzlejší, tím lepší. Musí mít přece smysl pro humor a když ne, jen dokazuje, co je za ptáčka.²⁶

„Mobbing ovšem netřeba provádět jen slovy. Ledacos lze nejlépe povědět beze slov. Kolegu nepozdravíme a neodpovíme mu na pozdrav, ostentativně před ním zavřeme dveře do své pracovny, aby ho ani nenapadlo uvažovat, že by snad měl být vítán. Když vstoupí do místnosti, kde jsme my, odejdeme a samozřejmě živý rozhovor okamžitě zmlkne. Vybereme mu opravdu důstojné pracovní místo kdesi ve sklepě. Jeho pracovní stůl dáme do kouta, těsně pod rozhlas po drátě, který celý den hlasitě hraje. Nikdy ho nikam nepozveme s partou kolegů, není zván na oslavu narozenin a jeho narozeniny se jediné z celé kanceláře neslaví.“²⁷

Ve výše uvedených řádcích je o mobbingu pojednáno poněkud odlehčenou formou, i zde zmíněného „rozhlasu po drátě“ lze usoudit o starší pojednání, ale bohužel vůbec nic neztrácí

²⁶Novák,T.Capponi,V.Sám proti agresii.Grada Publishing 1996.s.78,79.

²⁷Novák,T.Capponi,V.Sám proti agresii.Grada Publishing 1996.s.81.

na své aktuálnosti v současnosti, jen to prostředí se trochu mění. Mobbing jako forma agresivního chování zůstává stejná.

Nesmíme ovšem chápat agresi pouze negativně, jako příčinu rozvoje sociálně patologických jevů. Agrese je nutná a v minulosti byla potřebná k přežití lidského rodu. „Proto může být agrese také chápána jako komponenta normálního chování, která je v určitých podmětových souvislostech a ve formách zaměřených na cíl uvolněna, aby uspokojila vitální potřeby nebo aby *překonala ohrožení fyzické nebo psychické integrity*. Tato pozitivní funkce agrese slouží k ochraně jako jedince a jako druhu a nikdy, s výjimkou predátorské aktivity, není primárně zaměřena na destrukci oponenta (Valzelli,1981)“²⁸ „Anthony Torr (1968) tvrdí, že je těžké rozlišit formy agrese, jichž bychom se rádi zřekli, od těch, jež musíme mít k dispozici, abychom přežili.“²⁹

Rád bych zmínil další příčinu agresivního chování a jednání, a tou jsou biologické předpoklady. „ Protože kriminalita patří mezi závažné patologické jevy, zmínil bych se o případu, který se odehrál v Texasu ve Spojených státech, kdy muž nejprve zastřelil svou matku, ženu, pak odešel do areálu Texaské univerzity, zastřelil vrátného, a z vysoké budovy univerzity střílel po všem v okolí. Než byl zlikvidován, zabil čtrnáct lidí. Pitvou se zjistilo, že zmíněný muž měl mozkový nádor. Těžko dokazovat, že pouze tato biologická podmíněnost jeho agresivního chování byla jedinou a hlavní příčinou, ale jeví se to tak. Rovněž to nelze ani popřít.“³⁰

Zaujaly mě také výsledky rozsáhlého výzkumu mezi dánskými dětmi. „Mednick se spolupracovníky (1983,1987) provedli rozsáhlý výzkum, ve kterém zjišťovali u všech dánských dětí adoptovaných v letech 1924-1947, kolikrát byly odsouzeny pro kriminální čin, a srovnávali tento stav počtem odsouzení adoptivních a biologických rodičů. Ženy byly ze vzorku vyloučeny, neboť byly souzeny v tak malém procentu, že souvislosti se jevíly jako zanedbatelné. Ukázalo se, že procento odsouzených synů je nejvyšší, byl-li ve vězení jak biologický, tak adoptivní otec. Vliv biologického otce se však jeví jako nejvýznamnější.

Výsledky vedou k přesvědčení, že lze předpokládat genetickou souvislost mezi biologickými otci a syny a že sociální vlivy (adoptivní otec) jsou *pouze* podpůrným faktorem. Autoři uzavírají, že pokud se něco dědí, pak obecná tendence nerespektovat zákon. Z hlediska osobnostních dispozic jde podle Mednicka (1987) pravděpodobně o dědičnost

²⁸ Čermák, I. Lidská agrese.Fakta 1999. s.9.

²⁹ Čermák, I. Lidská agrese.Fakta 1999. s.9.

³⁰ Srov. Čermák, I. Lidská agrese.Fakta 1999. s.15.

impulzivity a dominance, které v příhodné kombinaci mohou podporovat projevy agrese, jež kriminální čin doprovázejí.³¹

„Podle Renfrewa (1997) lze předpokládat vliv genetických faktorů na agresi jedince, pokud jsou splněny tyto podmínky:

- Jedinec z normální rodiny se chová extrémně agresivně. Pokud se zbytek rodiny chová normálně, pak to znamená, že rodinné prostředí je nepatologické. Z tohoto důvodu je možné, že agrese jedince představuje geneticky podloženou biologickou abnormalitu.
- Velký počet členů rodiny je agresivních. Ačkoliv v tomto případě nelze eliminovat společný faktor prostředí, nelze předpokládat přítomnost společného genetického faktoru, který značnou měrou přispívá k obrazu agrese jedince.³²

U výše uvedených autorů lze vyzorovat, že upřednostňují vliv genetický na výchovu jedince, u jiných autorů je tomu zase naopak. Kladou důraz na vliv prostředí a výchovu, a genetické předpoklady odsouvají do pozadí. Nemám dostatek zkušeností ani znalostí, abych mohl do této problematiky odborně vstoupit, spíše se přikláním k tomu, že genetický vliv, prostředí a výchova jdou spolu ruku v ruce. Je pravda, že znám ze svého okolí případ, kdy si vzal do pěstounské péče bezdětný manželský pár dítě, které bez problémů vychovávali a měli z něj a dodnes mají velkou radost. Právě na jeho naléhání, že nechce být jedináček, si přibrali do péče další dítě, ale již v pozdějším věku (8 let). Jeho výchově věnovali plnou péči, lásku a snažili se mu vynahradit pobyt v dětském domově. Přibližně okolo desátého roku se začalo stupňovat jeho agresivní chování vůči ostatním dětem, docházelo k množství krádeží, lhaní a problémů ve škole. Nepomohla ani péče psychologa, domlouvání pěstounů, nic. Ani od staršího dítěte v rodině si nedal říci. Bohužel celý případ končí tak, že koncem roku 2008 proběhne soud, a dítě (11let) bude vráceno do péče dětského domova. Napohled to vypadá velice krutě, možná to okolí i odsoudí. Zastávám názor, že než by se měla rozpadnout funkční rodina, tak je toto řešení nejvhodnější. Ještě na závěr jedna poznámka, zarazila mě citová chladnost a prázdnota tohoto chlapce. A na dotaz pěstounské mámy, jestli mu vůbec jako rodina něco přinesli, nebo proč v ní setrval, jí odpověděl, že se mu líbily výlety a tábory, na které mohl jezdit.

³¹ Čermák, I. Lidská agrese. Fakta 1999. s.15,16.

³² Čermák, I. Lidská agrese. Fakta 1999. s.16,17.

Nyní bych se ještě pozastavil u sociologického pojetí agrese, kde plně souhlasím s názorem vyjádřeným v publikaci (Poněšický, Agrese, násilí a psychologie moci), ze které si dovolím citovat.

„V moderních společnostech se negativně projevuje vyloučení jedinců či celých skupin, které se neintegrují do fungujícího mobilního individualistického systému. V těchto okrajových subkulturách a minoritách se opět vytváří silné separatistické kolektivistické normy (Ve Spolkové republice Německo Turci, pravicoví neofašisté či skinheadi) s vysokým podílem kriminality. V samotných moderních industriálních společnostech dochází v nynějším stádiu postmoderny k extrémnímu vývoji individualizace, v němž se dostávají do popředí jeho negativní důsledky, včetně snadnějšího a častějšího výskytu agrese. Ta se projevuje konkurencí s nutností prosadit se, často i bezohledně, začíná převažovat sebestřednost, narcismus a hedonismus, a s tím i menší akceptance společenských, pro všechny závazných norem, dochází k sociální dezintegraci, rozpadu rodin, meziosobních i morálních vazeb, to se děje rovněž v důsledku migrace. Výsledkem je pocit znejistění, osamocení, hodnotové dezorientace, jež může vést k libovůli a morálně nezávaznému chování. Není komu ani čemu se zodpovídat. Agrese je odpovědí na frustraci potřeby sounáležitosti, vztahovosti, spolupráce a životní orientace, která má svou příčinu v současném civilizačním procesu.“³³

1.3. Vliv prostředí, výchovy a jejich souvislost se sociálně patologickými jevy

Abychom mohli účinně zasáhnout do vývoje strategie prevence, musíme se vrátit na počátek. Musíme hledat základní příčiny a souvislosti, které stojí u zrodu těchto jevů. Protože pokud se nedobereme těchto příčin, nemůžeme stanovit žádné strategie, anebo je stanovíme tak, jak to možná v některých oblastech sociálně patologických jevů je, že se pozdě probudíme a hasíme již vzniklý požár. Což není dobře, pokud máme hovořit o dobré strategii prevence.

Musíme vycházet z toho, že ve společnosti vše spolu souvisí, navzájem se ovlivňuje, ať již v kladném či záporném slova smyslu. Vztahy mezi prostředím, rodinou, výchovou, trávením volného času, socializací jedince, přijímání kultury své i jiných, budování a přijímání vztahu

³³ Poněšický, J. Agrese, násilí a psychologie moci. Triton 2005. s.93.

k morálce a norem společnosti, to v jakém státě žijeme, to vše vytváří jeden celek. A proto si dovoluji odcitovat větu z přednášek (Radvan), která výše uvedené vystihuje nejlépe – Sociálně patologické prostředí plodí sociálně patologické chování – člověk je produktem prostředí.

V současné době je velmi moderní hovořit o sociálně patologických jevech a jejich řešení, běžného současníka ani nenapadne, že už staří filosofové řešili v přeneseném slova smyslu otázku „dobrého života“ a jak je „dobrý život možný“ (Sokrates, Platón). „V souladu s sókratovsko-platónskou tradicí je tato forma nelezena ve státě: dobrý život je možný jedině v dobrém (dokonalém) státě. Ten pak nemá pouze účel represivní, nýbrž také ekonomický, sociálně-kulturní a mravní.“³⁴

Jak již bylo uvedeno výše, morálka a přijetí morálních norem je důležité pro zdravý vývoj jedince ve společnosti. Nelze než souhlasit s Kantem, jehož „úvahy o dobrém životě jsou motivovány úctou k člověku“.³⁵

„Tam, kde je morálka možná jen jako svobodná volba pro sebe sama na základě racionálního úsudku o mravní hodnotě našich přání a spočívá v přijetí mravní povinnosti a odpovědnosti, nemůže být ani výchova redukována na pěstování ctností nutných k dosažení dobrého života. Naopak jde o kultivaci vědomí mravní povinnosti a odpovědnosti s cílem vyvést člověka z nedospělosti. Za tohoto předpokladu bude eliminováno riziko sociální patologie (sociálně patologického chování), tak patologie sociálního (sociálně patologických jevů). Obojího totiž nejsme, podle Kanta, schopni ani na základě ospravedlnění naší volby jakýmkoliv sociálním ideálem, ani za předpokladu identifikace s mravními ctnostmi. Sociálně patologického jednání se mohou zdržet a sociální podmínky dobrého života mohou udržovat pouze rozumní, morálně autonomní a v tomto směru kultivovaní tvorové. Jen oni dokáží zvážit, co by nastalo, kdyby se naše přání (hypoteticky jednomyslně) stalo či naopak nestalo všeobecným mravním zákonem, a rozhodnout se pro z mravního hlediska nutné.“

Aplikován na oblast politiky, umožňuje tento přístup k prevenci a eliminaci patologie sociálního uvažovat o prosazování, obraně a ochraně lidských práv. Praktický (mravně zákonodárný) rozum zvažuje všechna rizika volby včetně porušování lidských práv a svobod a velí, aby se každá politika sklonila před lidským právem. Jejich respektování je pro Kanta nepodmíněnou, bezprostředně navazující povinností. Byť by mu měli panující obětovat

³⁴ Radvan, E. Filosofické problémy metodologie společenských věd. IMS Brno 2006. s.13.

³⁵ Radvan, E. Filosofické problémy metodologie společenských věd. IMS Brno 2006. s.16.

cokoliv ze své moci. *V této věci není možné vymýšlet žádné polovičaté prakticky podmíněné právo (střed mezi právem a užitek).*“³⁶

Budování morálky souvisí ovšem samozřejmě i ze sociální kultivací člověka . „To platí i o pedagogice vůbec a o sociální pedagogice zvláště. Mají-li plnit svůj úkol, tj. utvářet **humanisticky orientovanou osobnost**, musí být i jejich (o poznatky ostatních sociálních věd registrujících dopady společenských změn opřené) zkoumání orientováno k tomu, co je lidské.

Požadavek utváření humanisticky orientovaného člověka implikuje potřebu **prosociální výchovy**. Ta je ovšem v dějinách většinou motivována (politicky nutnými a proto mravními) nároky *vyššího* celku (státu a národa a později rasy či třídy, ba i „lidstva jako takového“) a chápána jako kultivace mravní.“³⁷ „Zaujmeme-li však k tomu, co nás dnes trápí, kritický odstup, zjistíme, že potřeba prosociální výchovy je dána všemi formami sociálně patologického chování a sociálně patologických jevů, z nichž mnohé dnes nabývají globálních rozměrů a mají katastrofální sociální následky.“³⁸ „Jde o nezaměstnanost, drogovou závislost, narůstající kriminalitu a brutalitu trestných činů, panský vztah k menšinám, nebo také k přírodě, sexuálně nezodpovědné chování, jednání členů spontánně vznikajících společenství (part) např. v anonymitě městského prostředí, rozpad rodinných vazeb atd. a celou škálu hospodářských, politických, humanitárních a dalších existenčních problémů lidstva vznikajících v důsledku jakoby nezvratných civilizačních procesů.“³⁹

„Prevence a eliminace rizik, s nimiž se zatím také v naší civilizační sféře ne příliš úspěšně potýkáme, však neznamená pouze odmítnutí jistých (ekonomických a politických) cílů a některých nástrojů k jejich naplnění. Obojí je podmíněno rovněž změnou myšlení lidí prostředky pedagogickými. Předpokládá identifikaci člověka s jistými společensky uznatelnými hodnotami a normami a prosociálního jednání. **Sociální pedagogika pak reaguje na dvojitý výzvu**. První ji orientuje k tomu, aby se zaměřila na ty, kteří se s těmito hodnotami neidentifikují, neboť jsou stále častěji konfrontováni se skutečnostmi, jež dříve nebo alespoň v takové míře neexistovaly, které nepředpokládali a na které nejsou připraveni. A proto jim nemohou, neumějí či nedokáží (ba někteří ani nechtějí) čelit. Druhá pak velí přispívat k eliminaci selhání člověka k jiným lidem. Situace dnešního světa a člověka ovšem ukládá sociální pedagogice i další úkoly: povinnost kriticky reflektovat aktuální i potencionální následky civilizačních procesů (jasně pojmenovávat dobro a zlo ve vztahu ve

³⁶ Radvan,E. Filosofické problémy metodologie společenských věd. IMS Brno 2006. s.17.

³⁷ Radvan,E. Filosofické problémy metodologie společenských věd. IMS Brno 2006. s.40.

³⁸ Radvan,E. Filosofické problémy metodologie společenských věd. IMS Brno 2006. s.40.

³⁹ Radvan,E. Filosofické problémy metodologie společenských věd. IMS Brno 2006. s.40.

vztahu člověka k sobě samotnému, k jiným lidem a k mimolidskému světu), přispívat k všeobecnému uznání ireverzibilních forem sociálního poškození (narušovat hojně rozšířené myšlenkové stereotypy o patologii sociálního) a vést k odpovědnému rozhodování a jednání v zájmu jejich prevence a eliminace (motivovat člověka k zaujetí občanského stanoviska).⁴⁰

Pokud zůstaneme u sociální pedagogiky a jejímu významu v prevenci sociálně patologických jevů, nelze nezpomenout další úkoly sociální pedagogiky. Souvisí zejména s volnočasovými aktivitami jako prevence sociálně patologických jevů. Z těchto úkolů bych si dovolil zdůraznit:

- „Přispívat k utváření zdravého životního způsobu (zájmovou orientací, nabídkou hodnotného využívání volného času, programy prevence, učením správné komunikaci, orientaci v mezilidských vztazích, zvládání náročných životních situací, rozvíjením sociální kreativity).
- Vyvíjet maximální snahu o uplatnění poznatků v praxi (jak v rámci specifické profese sociálního pedagoga, tak v působení učitelů a dalších výchovných pracovníků).

Pro prevenci jsou dále důležité i roviny, ve kterých sociální pedagogika působí a měla by je řešit. Je to zejména:

- a) vlastní výchovná činnost (především spojená s ovlivňováním volného času
- b) sociálně výchovná práce v nejrůznějších výchovných zařízeních včetně škol
- c) činnost reedukační, resocializační (včetně penitenciární a postpenitenciární péče)
- d) činnost poradenské, depistážní⁴¹

Tedy obsah sociální pedagogiky lze soustředit do dvou oblastí, souvisejících s primární, a zejména terciární prevencí.

1. **„V první oblasti** vidíme vhodný koncepční prostor, ve kterém by se mohla sociální pedagogika rozvíjet a mít praktické uplatnění. **Mělo by jít o teoretickou analýzu především těch oblastí vývoje, kde dominujícím faktorem působení na rozvoj osobnosti je samo prostředí.** Tedy v rodině, v různých typech lokalit, vrstevnických skupinách, společenských organizacích, různých hnutích apod. Na základě této analýzy je pak možno dospět k jistým pedagogickým zásahům, s čímž je spojena i otázka specifických metod a prostředků. **Praktické uplatnění by se mělo projevit v souvislosti s utvářením životního způsobu jak zdravé populace (tedy vlastně jako primární prevence), tak i v souvislosti s vyhledáváním potenciálně**

⁴⁰ Radvan, E. Filosofické problémy metodologie společenských věd. IMS Brno 2006. s.41.

⁴¹ Kraus, B. Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Paido 2001. s.15.

sociálně patologicky jednajících lidí (sekundární prevence). V praxi může jít o spolupráci se středisky prevence, protidrogová centra, linky důvěry apod.

2. **Druhou oblast zájmu můžeme označit jako sociálně pedagogickou terapii,** čímž máme na mysli výchovné (lépe převýchovné) působení ve specifických situacích. Jde o specifické postupy a přístupy k lidem, kteří jsou již z hlediska fungování společnosti vážným problémem (trestaní, nepřizpůsobiví, nezaměstnaní apod.) Tato problematika může mít pak své praktické uplatnění v institucích, propojení s dalšími disciplínami (psychoterapie, metody sociální práce, etopedie), podstatný je ovšem onen pedagogický akcent.⁴²

Pro výskyt a následnou prevenci sociálně patologických jevů je velmi důležité prostředí, ve kterém se jedinec či skupiny pohybují. Již výše bylo uvedeno, že sociálně patologické prostředí plodí sociálně patologické jevy. Pokud bychom měli definovat životní prostředí, rád bych použil tuto definici: **„Životní prostředí člověka lze tedy vymezit jako tu část světa (prostor, který člověka obklopuje) s níž je člověk ve vzájemném působení, tj. na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na ty podněty reaguje, přizpůsobuje se a také aktivně svou prací mění.“**⁴³

„Do nového tisíciletí lidstvo vstoupilo paradoxně s tím, že je prostředím, a to nejen přírodním, kulturním (nejrůznějšími výtvoři), ale i společenskými poměry ve svém životě ohrožováno. Toto ohrožení je ze stavu životního prostředí, globálního oteplování, znečišťování životního prostředí, demografických ukazatelů apod. Pro potřeby je ovšem nejdůležitější zdůraznit zejména ohrožení morálním stavem společnosti.“⁴⁴

„Dalšími ohrožujícími faktory v prostředí jsou, stále více se šířící, sociálně patologické jevy. Zvláště znepokojující je, že se v čím dál větší míře týkají právě populace dětí a mládeže. Ohrožení je v tomto případě dvojího druhu. Jednak v tom smyslu, že mládež a děti se stávají objektem trestné činnosti, násilí, šikany, týrání, pohlavního zneužívání, vydírání, ale také např. působení sekt. Současně však ohrožení spočívá v tom, že sami příslušníci těchto kategorií se stávají deviantně jednajícími (dopouštějí se trestné činnosti, stávají se závislými, sami šikanují). Vážným problémem je i ohrožení nezaměstnaností, která je u mladistvých zvláště nebezpečná, protože nemají ještě vytvořeny žádné pracovní návyky. Tato situace jim vyhovuje a vede často k sociálně patologickému jednání.“⁴⁵

⁴² Kraus, B. Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Paido 2001. s.26,27.

⁴³ Kraus, B. Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Paido 2001. s.99.

⁴⁴ Srov. Kraus, B. Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Paido 2001. s.110-111.

⁴⁵ Kraus B. Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Paido 2001. s.111,112.

„S prostředím má sociální pedagogika a její činnost hned několik souvislostí. Jedná se například o **diagnostikování prostředí** – a to zejména o diagnózu hlavních mikroprostředí (rodina, parta, školní třídy apod.), ale i lokálního prostředí. Další souvislost spočívá v **minimalizaci ohrožení prostředím**, a to zejména o stránku sociálně psychickou, kde intervence do této oblasti bývá náročnější.“⁴⁶ „Znamená to vstoupit do interpersonálních vazeb, snažit se změnit jejich jednání (rodičů, spolužáků, možná i samotných výchovných pracovníků). Další možností jak minimalizovat ohrožení v prostředí může být výchovně osvětové působení (např. jak přistupovat k využívání televize, počítačové techniky apod.).

Tím se vlastně dostáváme k další oblasti, a tou je **prevence ohrožení prostředím**. Především se jedná o prevenci primární, která se dotýká celé populace (dětí a mládeže především), u které je možné posilovat odolnost, s níž je možné čelit různým ohrožením především sociálně psychického charakteru. Jedná se o formování pevné vůle, s níž mladý člověk dokáže odmítat lákavé nabídky dealerů drog, odolávat přesvědčování členů sekt, chodit bez povšimnutí kolem hracích automatů atd. Preventivní charakter v tomto smyslu mohou mít všechny zásahy výchovných pracovníků do prostředí mající charakter pedagogizace prostředí.

Poslední souvislost sociální pedagogiky s ohrožujícím prostředím, která přichází do úvahy, je **kompensace ohrožení prostředím**. Tuto roli plní např. různé ozdravné pobyty, školy v přírodě apod. Víme již, že v tomto případě se to bude týkat především té části populace, která je již nějak ohrožena a zpravidla vážnějším způsobem. Jde o to najít v prvé řadě vůbec cestu k těmto dětem, mladým lidem a snažit se je získat pro spolupráci. Pokud se to podaří, pak je možné začít pracovat na přeorientaci na jiné způsoby jednání, trávení volného času na základě pozitivních rysů dané osobnosti. Toto je např. typickou součástí náplně práce sociálních asistentů. Jistou úlohu v kompenzaci by měla plnit i škola a výchovná zařízení ve směru k rodině, lokalitě při zvýšeném úsilí o vlastní výchovnou (převýchovnou) činnost. Zdá se však, jako by na to především škole při plnění všech požadavků (především vzdělávacích) nezbývalo sil.“⁴⁷

Pokud odhlédneme od prostředí, vraťme se i k práci samotných pedagogů a k jejich individuálnímu přístupu k žákům. Zde je jejich role nepřehlédnutelná. „Pro učitele, který je slušný člověk, dokáže brát ohled na druhé, naslouchá hlasu evropské kultury s jejím akcentem na individualitu a svobodu jedince a ovšem má trochu osobní statečnosti, pro

⁴⁶Srov. Kraus, B. Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Paido 2001. s. 113.

⁴⁷Kraus, B. Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Paido 2001. s. 113, 114.

takového učitele není obtížné vidět „světlo ideje dobra“. Dokáže rozpoznat, kdy jeho žák potřebuje zvýšenou pozornost a podporu, a nelituje energie ji poskytnout.“⁴⁸

Pro dobrého učitele je zřejmé, že děti a mladí lidé, které mají tendenci k sociálně patologickým jevům, obvykle pocházejí z určitých prostředí. Tím bych to nechtěl nijak kategorizovat, na šikmou plochu se mnohdy dostávají i mladí lidé z naprosto pořádaných a harmonických rodin, ale přesto by bylo dobré připomenout si některé vytipované skupiny žáků, ze kterých se později rýsují pozdější aktéři sociálně patologických jevů.

„ K ohroženým patří zejména:

- děti ze znevýhodněného sociokulturního prostředí
- děti z dysfunkčních rodin
- děti s lehkou mozkovou dysfunkcí
- děti trpící syndromem CAN (tj. syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte)
- děti z rodin časově zaneprázdněných rodičů
- děti bez kvalitně založených zájmů“⁴⁹

Důležitou součástí prevence je i to, jak si učitel všímá žáka. Bohužel v dnešní odosobněné sídlištní škole, mnohdy s žáky, jejichž počet je několik set, je značná převaha učitelek se svými vlastními starostmi (to se ovšem týká i mužů). Role učitele pak spočívá mnohdy v tom, že to své takzvaně *odučí*, odpřednáší stanovenou látku, třídu bere jako homogenní celek. Takový pedagog ani nechce vidět individuální problémy žáka. To vše pak vede k rozvinutí některých patologických jevů, jakou je kupříkladu šikana. Mnoho ředitelů škol si dodnes nepřipustí, že na jejich škole se šikana vyskytuje. Ale ani bohužel nepřipouští její diagnostiku z obavy, aby náhodou něco nevyplavalo na povrch. Čili hlavně nevyčítat.

V trochu jiné souvislosti, a to ve spojení se znaky masové společnosti, je přímo zmiňována krize výchovy a vzdělávání, ale z jiného hlediska „(Arendtová, H.). Tuto situaci však nespojuje, jak je tomu obvykle, pouze s existenčními starostmi rodičů (krize rodiny) a s neblahým vlivem sociálního prostředí obecně, v němž dnešní děti vyrůstají jakoby „na ulici“. Jde naopak o důsledek krize školského programu, jež je (autorka zde má na mysli především USA a země, které kopírují jejich vzor) příčinou ztráty autority jak rodičů, tak učitelů. Tento program totiž předpokládá (a) existenci jakéhosi „dětského společenství“, v němž rozhodují samotné („tyrání dětského kolektivu“podřízené) děti („dětí byly vyhnány ze světa dospělých“), chápe (b) učitele jako „obecného pedagoga“, tj. nikoliv jako specialistu

⁴⁸ Kraus, B. Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Paido 2001. s.195.

⁴⁹ Srov. Kraus, B. Poláčková, V. Člověk, prostředí, výchova. Paido 2001. s.196.

na daný předmět, a takto oslabuje jeho odbornou autoritu, a zaměřuje (c) vyučování na praktické konání, čímž dochází ke ztrátě váhy teorie ve prospěch hry. V konečném důsledku tak dospělí i při veškeré péči ponechávají děti sobě samým, vzdávají se odpovědnosti vůči nim a podléhají iluzi, že úspěch výchovy a vzdělání je přímo úměrný aplikaci“nejnovějších poznatků moderní pedagogiky“.⁵⁰

1.4. Prevence a její strategie u šikany jako vybraného sociálně patologického jevu

Motto:

*„Nikdy nevytvoříte společenství, po jakém jste
vždycky toužili, dokud nepoznáte pravdu:
Co děláte druhým, děláte sobě,
co neuděláte pro druhé, neuděláte pro sebe,
utrpení druhých je utrpením vaším,
radost druhých je radostí vaší.
Neale Donald Walsech“⁵¹*

Tento citát jsem zvolil na počátek pojednání o šikaně jako o sociálně patologickém jevu. Pro podrobnější analýzu prevence a strategie šikany jsem si tento jev vybral z osobních důvodů, protože sám ho považuji za jeden z nejzbabělejších jevů a činů, jakých se může člověk na druhém dopustit. Nevybral jsem si tento jev proto, že bych se ním setkal v nějaké tvrdé formě v minulosti a byl jsem jím frustrován do současnosti. Naopak, podařilo se mi svůj dosavadní život zatím projít bez osobního setkání s tímto jevem na vlastní kůži. O to více si toho ovšem vážím při setkání s informacemi, literaturou zabývající se tímto problémem, o hlubokém zakořenění ve společnosti, školách, ústavech apod.

Pokud se v obecné rovině vrátím k šikaně z vlastní zkušenosti, tím, že jsem vyrůstal na malém okresním městě, jsem měl tu výhodu, že jsem střední školu absolvoval bez toho, abych byl nucen bydlet v internátních zařízeních. Něco málo o šikaně jsem zaslechl, ve městě byl na tu dobu obrovský internát jednoho významného závodu a jeho učiliště, ale nevěnoval jsem tomu pozornost. Jak se však blížila vojenská základní služba, začínal jsem více vnímat vyprávění starších kamarádů a známých, kteří hovořili o šikaně na vojně a jejích formách, což mě stále více zneklidňovalo, protože to byly informace velmi znepokojivé. Nemá smyslu se o tom podrobně rozepisovat, protože zmíněná doba mého nástupu na vojenskou službu (jsem ročník 1962) je již dávno minulostí, také v dnešní profesionální armádě je šikana jevem

⁵⁰ Radvan, E. Soudobá filosofie. IMS 2006. s.51,52.

⁵¹ Kolář, M. Bolest šikanování. Portál Praha 2001. s.189.

výjimečným. I mé zážitky se šikanou na vojně, neboť jsem nastoupil pouze náhradní pětiměsíční službu, byly mizivé a nepřekročily rámec norem, které se ještě daly tolerovat. Pro pamětníky bych snad jen připomněl plnění tzv. signálů, dávaných „mazáky“ vůči „bažantům“. Byl to kupříkladu signál SAHARA – sehnat a přinést pití do ešusu, signál SOPKA – sehnat nebo připálit cigaretu. Nikdy to nepřerostlo verbální rovinu, ani v případě odmítnutí.

Protože hlavním tématem této práce je především prevence, její strategie, i u šikany pouze připomenou její historii, postavení a výskyt ve společnosti. Nebudu se zabývat dopodrobna popisem tohoto jevu, co se týká fází šikany a jejímu podrobnému rozboru. Spíše bych se zaměřil na to, jak a jakými prostředky s tímto nežádoucím sociálně patologickým jevem bojovat.

To ovšem neznamená, že bychom se měli vyhnout základní definici tohoto jevu. Protože se zaměříme především na školské prostředí, použil bych definici z Pedagogického slovníku.

„ŠIKANOVÁNÍ – Fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď v dyádě, nebo ve skupině. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení.“⁵²

„Školní šikanování je velmi starý fenomén, jistě starý jako škola sama. Nicméně jeho existence pozoruhodně dlouho unikala pozornosti pedagogů i dalších odborníků v celém světě. Explozi zájmu vyvolaly teprve události v sedmdesátých ve Skandinávii. Zásahu na tom měl především norský profesor Dan Olweus, který výzkumně prokázal obrovskou rozšířenost šikanování ve školách. Olweusovy práce vyvolaly řetězovou reakci a zájem vědců z jiných států, jako je Japonsko, Anglie, Holandsko, Kanada, USA a Austrálie.“⁵³ „Dan Olweus byl v letech 1983-1985 pověřen ministerstvem školství k vedení celonárodní kampaně proti šikanování. Nadstandardní součástí této frontální strategie byl intervenční program *Co můžeme udělat se šikanováním*, realizovaný na 24 základních a středních školách v Norsku. Výsledkem programu bylo snížení výskytu šikanování během dvou let o 50 % (Olweus, 1993). Významný projekt inspirovaný Olweusovým programem se uskutečnil v letech 1991-1993 na 26 základních a vyšších školách v Sheffieldu ve Velké Británii. Bylo v něm rovněž dosaženo vynikajících výsledků. Během prvního roku se snížilo šikanování o 48%(Smith, Sharp, 1994)“⁵⁴

⁵² Průcha, Walterová, Mareš. Pedagogický slovník. Portál 1995. s.221.

⁵³ Kolář, M. Bolest šikanování. Portál Praha 2001. s.201.

⁵⁴ Kolář, M. Bolest šikanování. Portál .Praha 2001. s.197.

V tehdejší ČSSR se šikana příliš nepřipouštěla a hlavně se o ní nehovořilo, protože to jaksi nezapadalo do morálního profilu socialistického člověka. O šikaně se hovořilo jako o neveřejném tajemství maximálně v souvislosti se základní vojenskou službou, a ještě ani tu oficiální místa nepřiznávala. „Prvně se mediálně rozvířilo téma školní šikany v roce 1985. Tehdy se letmo rozkryla „idyla“ na učilištích stavebních závodů Praha. (Mimochodem – byla to první snaha otevřít a řešit problém šikanování u nás. Pochopitelně se to nevyplatilo a „Zelený pruh“, jak se běžně říkalo těmto zařízením, se stal synonymem učňovského šikanování. Přitom paradoxně právě tam udělali na poli prevence šikanování hodně práce.) Co se od té doby událo? Následovala desetiletá časová propast opětného veřejného nezájmu – což ovšem neznamená, že jednotlivci, kteří již dříve s tímto zlem zápasili, přestali „donkichotsky“ bojovat s větrnými mlýny. Důležitý průlom v hradbě mlčení nastal v letech 1995-1999.“⁵⁵ V těchto letech došlo k několika událostem, z nichž se pokusím vybrat ty nejdůležitější:

- „Bylo realizováno několik důležitých výzkumů, které potvrdily epidemický výskyt šikanování na našich školách.
- Ústřední školní inspektorka dokázala rozpoznat hendikep inspektorů, jejich nepřipravenost odhalit a pomoci řešit šikanování. Nejmarkantněji se to projevilo v případě stížnosti rodičů oběti. Její zásluhou začala Česká školní inspekce spolupracovat se specialistou a hledat řešení.
- Odbor pro styk s veřejností při ministerstvu školství a ústředí České školní inspekce začaly společně řešit stížnosti na šikanu ve škole novým způsobem.“⁵⁶

Naskytá se otázka, zda je možné epidemii nebo častější výskyt šikany na školách zastavit. Můj osobní názor je, že to možná půjde výrazně snížit, ale v závislosti na oblastech výskytu. Jsem přesvědčen, že u velkých městských škol je to věc velmi obtížná, šanci bych dával programům uplatňovaných na menších městech a obcích, kde hraje významnou roli faktor odosobnění a lepších mezilidských vztahů.

Prevence šikany má své schéma, týkající se školní šikany. Model ucelené pomoci má sedm vrstev:

1. „Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.

⁵⁵ Kolář, M. Bolest šikanování. Portál. Praha 2001. s.199.

⁵⁶ Srov. Kolář, M. Bolest šikanování. Portál Praha 2001. s.189.

2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit
3. Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálněpedagogickými centry, diagnostickými ústavy apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.
4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry (zejména při brutálních a kriminálních šikanách).
5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
7. Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod.

Na první pohled je jasné, že načrtnutý model pomoci se zaměřuje na přístupné roviny školních příčin a podmínek. Hlubších zdrojů šikanování se dotýká velmi omezeně, například prostřednictvím mravní výchovy. Zde musíme přijmout pravý stav věcí. Škola nemůže bezprostředně odstraňovat destruktivní vlivy zvenčí, může k nim pouze přihlížet při hledání účinné ochrany žáků na své půdě.⁵⁷

„Epidemický výskyt šikanování na našich školách souvisí se širšími společenskými vlivy. Škola je, ať chceme nebo nechceme, „mikromodelem“ společnosti. Odráží poměrně věrně, jak to ve společnosti vypadá. Při nejlepší vůli nemůže odstranit negativní vlivy zvenčí, může k nim pouze přihlížet při hledání účinné ochrany dětí. Ze společnosti mohou však přicházet i pozitivní impulzy (např. demokratizace společnosti vede k požadavku, aby byly děti a jejich rodiče považováni učiteli v některých situacích za kompetentní partnery, nikoli jen za objekty výchovného působení). Sociální instituce jako školy nebo výchovné ústavy všude ve světě mají však značnou setrvačnost, a tak často brání děti nejen před vlivy nebezpečnými, ale i před změnami k lepšímu.“⁵⁸

⁵⁷ Kolář, M. Bolest šikanování..Portál Praha 2001. s.198.

⁵⁸ Kolář, M. Bolest šikanování..Portál Praha 2001. s.96.

„V neposlední řadě bujení epidemie posiluje malý zájem demokratické společnosti o šikanování navzdory tomu, že ji tato zákeřná nemoc skupin zevnitř rozkládá. Pravý „virus“ šikanování napadá totiž právě ty skupiny (včetně dyád), kde jsou vztahy rovnocenné a měly by takové zůstat. Malé sociální skupiny přitom tvoří „nervový systém“ občanské společnosti. Zřejmě dosud nedozrály demokratické zpětnovazební mechanismy, které by měly onemocnění jednoznačně odhalit.“⁵⁹

Hovoříme již v podstatě o onemocnění společnosti. Toto onemocnění je však třeba nejdříve odhalit účinně léčit. A k tomu potřebujeme účinné programy. „Za významné součásti takového programu, jenž má charakter sekundární prevence, považujeme:

- přítomnost specialisty pro prevenci šikanování
- domluvu pedagogů, jak postupovat při řešení šikanování
- depistážní šetření výskytu šikanování
- režim proti šikanování (zahrnuje mimo jiné účinné dozory učitelů o přestávkách, na obědě, školní řád zahrnující „živá“ pravidla proti šikanování, školní schránku apod.)
- vhodný způsob seznámení rodičů s nekompromisním bojem školy proti šikaně (například prostřednictvím rodičovských workshopů, seznámení s písemnou podobou programu, pomocí informativního dopisu) Užitečný je i informační leták pro rodiče.

Chybou školy je, když o šikaně s rodiči nemluví. Naprostým debaklem však je, když rodiče sami žádají o společné řešení šikany, ale škola to odmítne.“⁶⁰

„Další nezbytnou podmínkou plnokrevného programu je nastartování systematické a odborné práce se třídou. V podstatě jde o to, aby třídní učitelé začali pracovat se skupinovou dynamikou třídy, Tím máme na mysli cílenou práci se silami, které vznikají ve vztazích mezi žáky v jejich skupinovém životě. V případě šikanování je vlivu skupinové dynamiky agresory nevědomě a nereflektovaně užito k destrukci svobody a vzájemných pozitivních vztahů ve skupině. Jestliže chceme účinně bránit zrodu šikanování a účinně léčit počáteční stádia onemocnění skupinové demokracie, nemůžeme nechat tyto síly v rukou zmatených tyranů. Je nutné, aby se toho ujal třídní učitel, který je odborně připraven alespoň minimálně podporovat růst pozitivních vztahů ve skupině.

Jak víme, dříve byly třídní hodiny považovány za ideologickou formalitu. Proto byly na většině škol zrušeny. Je to vážná chyba. Došlo k vylití vaničky i s dítětem. Kvalifikované třídní hodiny považujeme za alfu a omegu úspěchu programu – zastavení epidemie

⁵⁹ Kolář, M. Bolest šikanování..Portál Praha 2001. s.96.

⁶⁰ Kolář, M. Bolest šikanování..Portál Praha 2001. s.190.

šikanování, významného snížení násilí mezi žáky. V tomto prostoru lze nejučinněji ovlivňovat pozitivně vztahy mezi dětmi a uplatnit metody osobnostně sociální výchovy.⁶¹

„V zahraničí se často uskutečňují programy zaměřené na intervenci do sociálních procesů uvnitř školy. Uvedme např. francouzský projekt „bezpečné školy“ zaměřený především proti školnímu násilí a šikanování. Do projektu byli jako „supervizoři“ angažováni mladiství nezaměstnaní, kteří prošli osmidenním speciálním výcvikovým kurzem. Poté s nimi byla uzavřena šestiměsíční pracovní smlouva a jejich úkolem bylo např. pomáhat učitelům v dozoru při poledních přestávkách, ale i v době po skončení vyučování. Dále řešili problémy spojené s agresivním chováním žáků. Vyhodnocení experimentu ukázalo, že ve školách, kde byl tento zaveden, se zřetelně snížily projevy násilí a vztahy mezi učiteli a žáky se zlepšily (Večerka, 1997).“⁶²

„Problematiku prevence na českých školách se pokouší řešit tzv. *Strategie prevence sociálně patologických jevů a mládeže v působnosti rezortu školství, mládeže a tělovýchovy* na období 2005-2008 a vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Uvedený program se problémem zabývá obecně a klade důraz zejména na specifickou primární prevenci. O nspecifické prevenci se zmiňuje jako o nedílné součásti primární prevence, ale podle našeho názoru by jí měl být stejný, ne-li větší prostor než opatřením specifickým.

Uvedená vyhláška upravuje i fungování poradenské služby ve školách zaměřené na primární prevenci, která má být zajišťována zpravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, případně i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem. Ti však v našich školách pracují spíše výjimečně.“⁶³

„Fakt, že preventivní působení nepřináší kýžený efekt, je do značné míry dán tím, že nejsou respektovány některé *nezbytné zásady*:

1. ***Za nejdůležitější pokládáme princip systémovosti***, tedy že veškeré činnosti a snahy musejí vytvořit systém. Ve vzájemném souladu by měla působit škola, rodina a další výchovná (poradenská) zařízení, občanská sdružení, církve, ale také policie a např. zdravotnická zařízení. Jejich činnost musí podporovat také legislativa, média a celková společenská atmosféra. To vše vyžaduje koordinaci na úrovni školy, obce atd. Málo platná bude snaha školy, popřípadě rodičů, jestliže je celkové společenské klima a působení médií „naladěno“ jinak.

⁶¹ Kolář, M. Školní program proti šikanování. Zkrácená závěrečná zpráva projektu MŠMT.s.17.

⁶² Kraus,B.Základy sociální pedagogiky.Portál 2008. s.149.

⁶³ Kraus,B.Základy sociální pedagogiky.Portál 2008. s.149,150..

2. ***Druhým důležitým principem je systematicčnost.*** Veškeré působení musí být průběžné a sociálně výchovná činnost kontinuální. Velmi často jsme svědky různých jednorázových, epizodických akcí, které bývají již předem odsouzeny k neúspěchu.
3. ***Třetí důležitou zásadou je komplexnost,*** která bývá chápána jako vzájemná provázanost prevence primární, sekundární a terciární, specifické i nespecifické, zahrnující navíc všechny věkové kategorie. Pojem komplexnosti však vidíme ještě z jiného zorného úhlu, a to v působení na osobnost ve všech jejích složkách. Převážná část primární prevence má v našich podmínkách charakter pouhého informování nebo poučování (působení na složku kognitivní), což je často kontraproduktivní. Ze správně vedeného poučení by totiž mělo vyplývat přesvědčení (působení na složku emotivní) o škodlivosti a nebezpečnosti daných jevů. K tomu slouží názorné aktivizační metody. Vyvrcholením výchovného působení by pak mělo být utvoření potřebných návyků zdravého životního stylu, správné životosprávy atd. (působení na složku konativní).⁶⁴

1.5. Dílčí závěr

Otázka prevence sociálně patologických jevů v naší společnosti má svou historii – poměrně důležitým mezníkem byl rok 1989. Před tímto rokem nás naše izolace od západního světa dělila od přímého vlivu některých negativních jevů. V oblasti distribuce drog byly hranice dokonce velmi významnou překážkou. Tomuto stavu mnohdy odpovídala i prevence proti sociálně patologickým jevům, která byla velmi rozdílná vzhledem k regionu, vedení škol a přístupu samotných pedagogů. Zde byly velké rozdíly – pedagog se zájmem o informace a snahou preventivně působit býval často výjimkou. Po roce 1989 spolu s otevřením hranic si sama situace v naší společnosti vyžádala změnu.

Problém v prevenci sociálně patologických jevů vidím v tom, že začínáme mít množství odborníků a zapálených pracovníků, kteří se ovšem s veškerou erudicí a snahou zaměřují na problém svého zaměření. Málo se dbá na to, že život není jednostranný, je pestrý ve všech svých projevech, život žijeme. Nedochází k prolínání preventivních působení, je vyhraněné podle odbornosti a zaměřené na jednotlivé patologické jevy. S tím souvisí i zaměření prevence na cílové skupiny – zde by strategie prevence měla působit komplexně.

⁶⁴ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Portál 2008. s. 150, 151.

Na současnou strategii prevence kriminality mají velký vliv zkušenosti mezinárodních expertů. Ty se promítají do doporučených principů, které by měly být respektovány při tvorbě národních koncepcí prevence a při plánování preventivních opatření a postupů. Je v nich zdůrazněna zejména vyváženost mezi prevencí a represí a dodržování lidských práv občanů. V současné době se svět zločinu výrazně přiosťruje, a bude těžké se rozhodnout do budoucna zda by přece jen represe neměla být v určité době posílena, ovšem ne na úkor oslabení preventivního působení.

V České republice se nepochybně dle posledních informací projeví recese světová, v některých oblastech se již dá hovořit o krizi. Tato krize sebou přinese jako důsledek nárůst nezaměstnanosti a zhroucení celých odvětví průmyslu. To má velký vliv zejména na jednotlivé regiony, a to zejména takové, kde zaměstnanost je navázána většinou na tyto odvětví průmyslu. Nezaměstnanost samozřejmě do těchto regionů přinese nárůst sociálního napětí, a časem zde dojde ke zvýšení kriminality. V těchto oblastech bude velmi obtížné prosazovat prevenci kriminality na místní úrovni jako jeden ze základů strategie prevence. Na některá průmyslová odvětví jsou tradičně navázány v regionu celé rodiny (sklářství, automobilní průmysl) a pokud bude tato krize pokračovat delší dobu, vytvoří se zde další rizikový jev – skupiny mládeže a mladých lidí, kteří po ukončení přípravy na zaměstnání nebo studia nenastupují do svého prvního zaměstnání, ale končí rovnou na úřadu práce. Zde kromě jiných rizik hrozí i to, že si ani pro budoucnost neosvojí pracovní návyk.

V celé společnosti může krize a nezaměstnanost vyvolat nárůst agresivity, a to jako startovací mechanismus pro výskyt sociálně patologických jevů, jako je šikana, mobbing, bossing. Agrese se může obrátit proti různým sociálním skupinám, může se objevit např. rasový podtext.

Jsem přesvědčen, že delší dobu trvající krize povede k eskalaci napětí a projevy agresivity zejména v sousedním Německu. Silně separatistické hnutí zejména turecké menšiny, vede k problémům. Dalo by se předpokládat, že nová generace Turků, narozených a vyrůstajících v Německu, splyne a zapojí se do společnosti. Nikdo nechce, aby opustili svou kulturu a tradice, ale dle mého názoru nemůže dojít k tomu, že se turecké děti odmítají učit německy.

Zejména v době krize nastupuje význam sociální pedagogiky související s vytvářením zdravého životního způsobu společnosti a zdravého životního stylu jedince. Mezi další úkoly lze zařadit dále působení ve výchovné činnosti, otázka volného času a jeho využití, činnosti ve výchovných zařízeních. Důležitá je úloha sociální pedagogiky v oblasti sociálně pedagogické terapii a převýchově. Eliminovat vlivy prostředí, prevence ohrožení prostředím, kompenzace ohrožení prostředím. Těžká situace nastává například v regionech jako je

Ostravsko, Kopřivnice, Příbor a také nově ve sklářských městech – Nový Bor , Světlá nad Sázavou apod.

Ohroženy budou skupiny mladistvých, kdy dlouhodobě nezaměstnaní rodiče budou nuceni za prací začít dojíždět a budou mít méně času ovlivňovat volnočasové aktivity svých dětí.

Samostatná role pedagoga má velký význam pro prevenci sociálně patologických jevů. Pedagog, který má zájem o děti, dobře vidí změny v chování svých dětí a narůstající problémy. Může se to týkat problémů dítěte v rodině, počínající šikanu, vliv špatné party. Jsem názoru, že role třídního učitele je významnou rolí pro fungování klimatu a vztahů ve třídě. Po zrušení třídních hodin sice tvůrci tohoto opatření argumentovali tím, že má třídní učitel prostor v jiných hodinách, ale můj názor je v tomto případě jednoznačný – zrušení třídních hodin bylo chybné rozhodnutí.

Závěrem lze tedy konstatovat, že v oblasti prevence sociálně patologických jevů byl učiněn velký kus práce. Preventivní programy se dostávají z teoretické roviny do praktického využití. Současnost v době hospodářských a sociálních potíží ukáže, zda úsilí v minulých letech bylo dobře směřováno a plnilo svůj účel.

2.Strategie prevence sociálně patologických jevů odpovědných institucí

2.1. Strategie prevence kriminality MV a Armády ČR

Motto :

Je prokázáno, že dobře naplánované strategie prevence kriminality nejenže předcházejí trestné činnosti a viktimizaci, ale podporují bezpečnost společnosti a přispívají k udržitelnému rozvoji státu. Zlepšují kvalitu života a přinášejí dlouhodobé výhody ve smyslu snižování nákladů spojených se systémem trestní justice i dalších společenských nákladů vyplývajících z trestné činnosti.

(Směrnice pro prevenci kriminality, rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN č. 2002/13)

Kriminalita patří mezi jedny z nejzávažnějších sociálně patologických jevů, protože ve svých závažnějších formách ohrožuje stabilitu a fungování společnosti, a to zejména v méně rozvinutých zemích. To neznamena, že např. v ČR jako demokratické a stabilizované společnosti není kriminalita hrozbou. Svědčí o tom i zájem vlády ČR na fungování prevence kriminality. „Prevence kriminality je definována jako ofenzivní strategie boje s trestnou činností. Z toho jednoznačně vyplývá, že účinnost přijatých opatření a hlavně udržitelnost dosažitelných pozitivních výsledků je podmíněna dobrou přípravou a kvalitním plánováním a průběžným vyhodnocováním. To je také důvod, proč vláda České republiky přijímá od roku 1996 střednědobé strategické materiály pro oblast prevence kriminality, které zaručují kontinuitu realizace preventivní politiky státu, její zkvalitňování a usměrňování podle vývoje trestné činnosti a potřeb praxe. Strategický přístup k prevenci kriminality také umožňuje racionálně plánovat uvolňování finančních prostředků ze státního rozpočtu v delším časovém horizontu a zkvalitňovat podmínky fungování systému prevence kriminality po stránce organizační a personální.“⁶⁵

„V současné době je schválena a doufejme i naplňována „Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011.“ Tato strategie byla schválena „Usnesením vlády České republiky ze dne 15. října 2007.“ Součástí tohoto usnesení jsou i úkoly, které např. členům Republikového výboru pro prevenci kriminality ukládá předkládat zprávy o plnění úkolu za předešlý rok. Důležité úkoly vyplývají, kromě jiných i ministrům, zejména ministru vnitra a školství, kteří

⁶⁵ Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011. s 1, 2.

mají za úkol kromě předkládání zpráv o plnění úkolu vyplývajících ze „Strategie“ také informaci o množství a způsobu vynaložení finančních prostředků, zpracovat vnitroresortní „Koncepti prevence kriminality na léta 2008 až 2011 pro oblast vnitra a Policie ČR“, a zejména vyčleňovat finanční prostředky, a to nejen pro resortní program prevence kriminality, ale i prostředky na prevenci kriminality. (Pro zajímavost – celkový objem by měl dosáhnout v letech 2008 až 2011 výše 400 mil. Kč). V závěru je rovněž doporučení hejtmanům, primátorům a starostům měst seznámit se „Strategií“, respektovat její obsah a učinit kroky k zajištění realizace systému prevence kriminality na krajské a městské úrovni.“⁶⁶

„Preventivní aktivity se uskutečňují v rámci celostátním, regionálním i místním, a to na úrovni primární, sekundární a terciární. Prevence kriminality zahrnuje :

- sociální opatření – zabývají se sociálními a ekonomickými problémy, zaměřují se na ohrožené jedince a jejich rodiny, na skupiny obyvatel a rizikové lokality s cílem změnit nepříznivé socioekonomické prostředí
- situační opatření – nasazování technických opatření včetně urbanistického plánování z hlediska potřeb bezpečí občanů, cílem je omezování příležitostí k páčání trestné činnosti, zvyšování rizika dopadení pro pachatele a snižování zisků z trestné činnosti.
- informování občanů a jejich aktivizace – zprostředkování informací o bezpečnostní situaci, o účinných formách obrany před trestnou činností; cílem je zapojování občanů do aktivního způsobu zvyšování vlastní bezpečnosti i bezpečí svého okolí.
- budování realizačních kapacit – posilování systému prevence kriminality včetně podmínek pro realizaci národních, regionálních a lokálních preventivních strategií a zajištění jejich finanční podpory.

Hlavní cílové skupiny, na které se preventivní působení zaměřuje, lze charakterizovat jako skupiny ohrožené sociálně patologickými jevy, případně s kriminální zkušeností. Sem zejména patří mládež, skuteční či potenciální pachatelé a oběti trestných činů. Konkrétně se jedná o děti s poruchami chování; sociálně vyloučené osoby; ženy; seniory; osoby se zdravotním postižením a sociálním handicapem; osaměle žijící osoby; cizince; příslušníky národnostních a etnických menšin; dlouhodobě nezaměstnané a obtížně zaměstnatelné; obyvatele prostorově vyloučených lokalit; občany žijící v nevyhovujících bytových podmínkách; občany mající problémy s dodržováním povinností souvisejících s nájemním

⁶⁶ Srov. Usnesení vlády ČR ze dne 15.října 2007 č. 1150.

bydlením; osoby propuštěné z výkonu trestu, osoby závislé na konzumaci alkoholu a omamných nebo psychotropních látek.“⁶⁷

Východiska strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011.

„Základními východisky pro tvorbu „Strategie“ jsou :

1. Analýzy kriminality a typologie pachatelů a obětí
2. Postoje veřejnosti k problematice bezpečnosti a prevence kriminality
3. Zkušenosti z realizace z předchozích strategií prevence kriminality v ČR
4. Zahraniční zkušenosti a doporučení pro oblast prevence.

1. Analýza kriminality

V této oblasti je sledováno zejména zjišťování počtu trestných činů, a to v oblastech majetkové kriminality a násilné kriminality. Dále je přihlíženo k teritoriálnímu rozložení trestné činnosti. Jen pro zajímavost, srovnáme-li pořadí krajů po přepočtu trestných činů na 10 tisíc obyvatel, zůstává na prvním místě hlavní město Praha. Na území Prahy kulminovala trestná činnost v roce 1999. Od tohoto roku, s výjimkou roku 2002, je v Praze zaznamenán trvalý pokles kriminality. Přesto majetková kriminalita v Praze představuje 32% z celkového počtu v ČR a např. krádeže motorových vozidel představují 40% z celkového počtu v ČR.“⁶⁸

2. Postoje veřejnosti k problematice bezpečnosti a prevence kriminality

„Většina občanů :

- dává jednoznačně prevenci před represí
- má pocit ohrožení a obává se trestných činů
- považuje za nejproblémovější okolí hospod, heren, nočních klubů a diskoték a dále neosvětlená a málo frekventovaná místa
- se nejvíce obává vandalství, kapesních krádeží, krádeží motorových vozidel, vloupání do bytu, domu, chaty, chalupy, a cítí silný strach z fyzického násilí (loupeže)
- hodnotí opatření proti pouliční kriminalitě a kriminalitě mládeže jako nedostatečná
- má zájem o informace o bezpečnostní situaci v místě bydliště, o preventivních opatřeních policie a o jejich záměrech do budoucna
- chápe, že policie nemůže sama zabezpečit prevenci trestné činnosti, a že aktivní roli v prevenci zločinu musí sehrávat samotný občan
- sdílí názor, že o bezpečnost občanů a jejich majetku by se měli rovnoměrně starat sami občané, policie a místní samospráva

⁶⁷ Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011.s. 2

⁶⁸ Srov. Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011.s. 3-5.

Zkušenosti z realizace předchozích strategií prevence kriminality v ČR

V České republice byly institucionální podmínky pro rozvoj preventivní politiky vytvořeny v roce 1993, kdy byl zřízen Republikový výbor pro prevenci kriminality. V roce 1996 byly poprvé na prevenci kriminality vyčleněny finanční prostředky (150mil. Kč) v kapitole Všeobecná pokladní správa státního rozpočtu a hlavním pilířem preventivní činnosti se stal Program prevence kriminality na místní úrovni (dále jen Program), který je realizován samosprávami obcí za přispění státní účelové dotace. Hlavní charakteristikou období 1996-2007 bylo budování systému prevence kriminality včetně jeho organizačního, personálního, informačního i finančního zabezpečení. Vytvořený systém se opírá o preventivní programy resortů zastoupených v RVPPK, o programy prevence kriminality na místní úrovni, o výzkumnou, analytickou, vyhodnocovací a preventivní činnost Ministerstva vnitra a Policie ČR, o spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi a se subjekty podnikajícími zejména v oblasti situační prevence.

V letech 1996-2003 byly realizovány Programy zpočátku pouze ve větších městech s počtem obyvatel nad 30 tisíc. Od roku 1999 i v menších městech. Za dobu trvání Programu bylo celkem podpořeno více než 4 tisíce projektů prevence kriminality ve 230 obcích a 8 krajích státní účelovou dotací blížíící se částce 900 mil. Kč. Od roku 2004 do současnosti je realizován program Partnerství, který umožňuje podporovat preventivní aktivity i v malých obcích – počet obyvatel nehraje roli, klíčový je rozsah bezpečnostního problému. Od roku 2006 se do realizace Programu zapojily také kraje.

Dvanáctileté zkušenosti praktické realizace preventivní politiky státu ukázaly, že dlouhodobá metodická, konzultační a finanční podpora samosprávám ze strany státu přinesla efekt v podobě integrace preventivní politiky do sociální, vzdělávací, zdravotní a bezpečnostní politiky měst, ve vytvoření nových poradních orgánů (komise prevence kriminality), zřízení nových profesních pozic (manager prevence) a v uznání významu preventivního působení vyjádřeného ve zvyšujícím se finančním podílu samospráv na realizaci dílčích opatření. Tento pozitivní efekt se dostavil především u měst s vyšším počtem obyvatel, s rozvinutější infrastrukturou institucí, s vyšším rozpočtem a tam, kde státní účast a podpora byla dlouhodobá. V programu Partnerství byla posílena partnerská role Policie ČR, a to zejména při identifikaci problémů a v jejím aktivním m zapojením do preventivních aktivit a do rozhodovacích procesů na všech úrovních.“⁶⁹

Zahraniční zkušenosti

⁶⁹ Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011. s. 7.

„Pro tvorbu klíčových preventivních opatření definoval 11. Světový kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici (Bangkok 2005) následující základní principy : Vedoucí role veřejné správy na všech úrovních; integrace preventivní politiky napříč všemi sociálními a ekonomickými koncepcemi; partnerství a spolupráce; analýza příčin kriminality a stanovení efektivních postupů; důraz na zranitelné skupiny populace“⁷⁰

„Na základě kvalitních projektů a strategií realizovaných na celém světě doporučil kongres následující postupy :

- kombinaci národního a lokálního přístupu k předcházení specifickým druhům trestné činnosti
- vytváření komplexních dlouhodobých a střednědobých strategií prevence kriminality a stálých funkčních poradních orgánů
- poradenství, informování občanů a zapojení týmů realizátorů včetně komerční sféry
- vzdělávání týmů odborníků, vytváření odborných pracovních skupin, podpora socializačních a motivačních programů
- spolupráci státní a obecní policie, aktivní zapojení občanů (dobrovolníků) do preventivních aktivit
- orientaci práce policie na občana a potřeby komunity, zapojování policie jako partnera do řešení problémů
- důraz na pozitivní změnu prostoru pro život a bydlení na obnovu městských čtvrtí
-

V současné době se mezinárodní aktivity České republiky v oblasti kriminality soustřeďují na spolupráci v rámci Evropské unie, a to prostřednictvím EUCPN (Evropská síť prevence kriminality).“⁷¹

„Strategie prevence kriminality na léta 2008-2011 navazuje na předcházející strategie a klade si za cíl dále zvyšovat pocit bezpečí občanů a snižovat míru a závažnost trestné činnosti. Vláda v ní definuje základní priority, principy a okruhy prevence kriminality a představuje doporučený rámec pro tvorbu a uskutečňování strategií prevence kriminality všech článků veřejné správy na úrovni ústředních správních úřadů, krajů a obcí.

Specifické cíle Strategie prevence kriminality na léta 2008-2011

- fungující a stabilní systém prevence kriminality na všech úrovních veřejné správy

⁷⁰ Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011. s. 8.

⁷¹ Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011. s. 8-9.

- posílení kompetencí krajů a obcí při plánování a realizaci preventivních opatření
- systematická partnerská spolupráce mezi příslušnými orgány na všech úrovních veřejné správy
- profesní stabilizace kvalifikovaných managerů prevence kriminality na úrovni krajů a měst, kteří budou vybaveni potřebnými kompetencemi
- profesní stabilizace kvalifikovaných pracovníků Police ČR a obecní policie v oblasti prevence kriminality
- zajištění finančních zdrojů ze státního rozpočtu, z rozpočtů krajů a obcí a Evropských fondů na realizaci úkolů vyplývajících ze Strategie
- Zapojování širokého spektra subjektů do preventivních programů, do jejich přípravy, organizace a zabezpečení

Principy strategie prevence kriminality na léta 2008-2011

1. Strategie je východiskem pro zpracování koncepčních materiálů v oblasti prevence kriminality na úrovni krajů i měst.
2. Tvorba a realizace preventivních programů vychází z analýz bezpečnostní situace na všech úrovních veřejné správy a reflektuje podmínky praxe a potřeby veřejnosti.
3. Těžiště preventivních aktivit je na preventivní úrovni.
4. Administrativní zásahy z centra jsou minimální. Centrální orgány plní úlohu koncepční, legislativní, metodickou, informační a částečně ekonomicko-podpůrnou.
5. V preventivních programech a se spojuje prvek profesionální a laický.
6. Úspěšnost realizovaných aktivit je podmíněna srozumitelným vymezením rolí a kompetenční, partnerskou spoluprací a výměnnou informací včetně veřejné podpory a informovanosti.
7. Police ČR spolupracuje na vytváření preventivních programů, a to zejména v oblasti informační, analytické a vyhodnocovací. Její role se posiluje i při realizaci praktických preventivních opatření, zejména na místní úrovni.⁷²

„Základní okruhy Strategie

1. cílové skupiny
2. trestné činy a jiná delikventní chování
3. systém prevence kriminality
4. účinná preventivní opatření

⁷² Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011. s. 10-11.

ad 1. Cílové skupiny

- pachatelé (mládež, mladí dospělí, recidivisté, pachatelé se základním vzděláním, vyučení a pachatelé bez jakékoliv kvalifikace)
- oběti (dětské oběti především mravnostní, násilné a majetkové trestné činnosti a dětské oběti šikany, oběti násilné trestné činnosti, včetně domácího násilí, oběti obchodování s lidmi, oběti majetkové kriminality, oběti rasové, národnostně nebo nábožensky motivovaných trestných činů)
- rizikovní jedinci v postavení potencionálních pachatelů nebo obětí (např. predelikventní děti a mládež, rodiny dětí s poruchami chování, sociálně vyloučení jedinci a skupiny atd.)

ad 2. Trestné činy a jiná delikventní chování

- majetková trestná činnost (např. krádeže vloupáním do rodinných domů, bytů chat, chalup a ostatních objektů, krádeže prosté, kapesní krádeže, podvod a úvěrový podvod, neoprávněné držení platební karty)
- násilná trestná činnost (loupeže, násilná TČ spáchaná na ulici, veřejném prostranství, pod vlivem alkoholu, drog, šikana)
- trestná činnost směřující proti dětem, rodině a lidské důstojnosti (týrání svěřené osoby, obchodování s dětmi, ohrožování mravní výchovy mládeže, znásilnění, pohlavní zneužívání)
- další – namátkou korupce, vandalismus, divácké násilí a přestupky

ad 3. Systém prevence kriminality

Systém prevence kriminality bude členěn do tří úrovní – republikové, krajské a městské. Koordinační rolo vůči aktivitám na všech úrovních plní RVPPK. V rámci systému bude posílena koordinační a metodická role krajů vůči obcím spadajícím do jejich územní působnosti. Městskou úroveň budou tvořit velká města (nad 25 tisíc obyvatel), která budou mít možnost za splnění stanovených podmínek čerpat finanční prostředky ze státního rozpočtu na prevenci kriminality po dobu trvání Strategie. Na krajské i městské úrovni budou zpracovány bezpečnostní analýzy a na jejich základě budou formulovány příslušné koncepce prevence kriminality. Při realizaci preventivních opatření budou kraje a obce postupovat v souladu s hlavními cíli, principy a postupy stanovenými Strategií a zohledňovat přitom místní podmínky a potřeby.

Republiková úroveň

Priority:

- Plošné rozšíření Systému včasné intervence a týmů pro mládež.
- Efektivní čerpání finančních prostředků u Evropských strukturálních fondů.
- Legislativní zakotvení prevence kriminality.

Úkolem republikové prevence kriminality je koordinovat preventivní aktivity jednotlivých článků systému (resortní, krajské, městské); zkvalitňovat systém prevence po stránce personální, metodické a informační; zabezpečovat realizaci meziresortních a celorepublikových projektů; vytvářet podmínky pro finanční zabezpečení realizace úkolů vyplývajících ze Strategie na léta 2008 až 2011.

Krajská úroveň a hl.m.Praha

Priority:

- Vytvoření krajských koncepcí prevence kriminality.
- Vytvoření podmínek pro organizaci, přípravu, realizaci a finanční zabezpečení krajských programů.

Úkolem krajské úrovně bude vytvořit preventivní politiku v rámci své působnosti, koordinovat ji a zabezpečovat po metodické, konzultační a částečně po finanční stránce.

Městská úroveň

Priority:

- Zpracování městské koncepce prevence kriminality.
- Vytvoření podmínek pro organizaci, přípravu, realizaci a finanční zabezpečení městských programů.
- Vytvoření podmínek SVI (Systém včasné intervence) v rámci města.

Úkolem městské úrovně je vytvořit komplexní přístup k prevenci kriminality. Policie ČR se bude orientovat na metodu práce ve smyslu Community policing. Cílem Programu města je ochrana lokálních komunit před kriminalitou, posílení pocitu bezpečí občanů, snižování majetkové a násilné kriminality, eliminace kriminálně rizikových sociálně patologických jevů, kooperace všech institucí, které na místní úrovni působí, a integrace Policie ČR do preventivních aktivit města.

U výše uvedených priorit městské úrovně je uveden SVI – Systém včasné intervence. Ten je postaven na třech pilířích. Prvním pilířem je vytvoření metodické spolupráce mezi institucemi, které jsou účastníky SVI (orgány sociálně-právní ochrany dětí, Policií ČR, justičními orgány, obecní policií, úřady práce, zdravotnickými zařízeními, školami a školskými zařízeními a nestátními neziskovými organizacemi), což umožňuje efektivně

a rychle pracovat s klientem, jeho rodinou a prostředím, v němž žije; v praxi spolupráci realizuje Tým pro mládež. Druhým pilířem je vytvoření jednotného informačního prostředí, které umožňuje předávání, doplňování, sdílení a vyhodnocování informací mezi účastníky SVI. Třetím pilířem jsou konkrétní praktická opatření, která tvoří samotný proces nápravy delikventa; např. probační resocializační programy, alternativní programy, pedagogicko-psychologické poradny, speciální programy pro práci s rizikovým klientem.

Základním posláním Systému včasné intervence je pozitivní změna situace – chování dítěte pomocí rychlé, adekvátní a efektivní reakce všech institucí, do jejichž působnosti spadá péče o rizikové, ohrožené a delikventní děti. Cílem je zamezit rozvoji kriminální kariéry dítěte a jeho integrace do normálního života.

Ad 4. Účinná preventivní opatření

Sociální opatření komplexního charakteru

Např. systémové zřizování a využívání výslechových místností pro práci s dětskými oběťmi a svědky trestných činů; specializované akce v místech s nejvyšším výskytem trestné činnosti a kumulací sociálně patologických jevů.

Sekundární a terciární prevence (resocializaci, sanace)

Např. probační programy pro mládež i dospělé; sociální a resocializační programy na začleňování prvopachatelnů i recidivistů po návratu z výkonu trestu zaměřené na změnu životního stylu; programy sanace rodin postižených sociálním vyloučením nebo rodin s dětmi s poruchami chování; zřizování intervenčních center a dalších služeb pro pomoc osobám ohroženým domácím násilím.

Situační opatření

Např. rozšiřování pokrytí rizikových míst kamerovým monitorovacím systémem; komplexní zabezpečování obytných domů v majetku samosprávy s užitím technických a režimových prvků, vytváření bezpečných zón a lokalit, komplexní zabezpečování parkovišť proti krádežím vozidel a věcí z vozidel.

Informování občanů

Poskytování validních, srozumitelných, objektivních a včasných informací o sociálně patologických jevech a rizikovém chování a o příčinách těchto jevů na republikové i lokální úrovni; informování veřejnosti o nejčastějších typech trestné činnosti, o způsobech jejich páčání, a o místech a časech jejich výskytu; poskytování rad, návodů a doporučení ke zvýšení bezpečnosti majetku a osob apod.

Vzdělávání

Zvyšování právního vědomí dětí a mládeže, rodičů a profesionálů pracujících s mládeží; vzdělávací programy zaměřené na nabídku alternativních sociálních vazeb, životní dovednosti, profesní poradenství, vzdělávání pro policisty zaměřené na komunikaci s veřejností apod.⁷³

Tvorba a vytváření naší Strategie prevence kriminality vychází i z některých zahraničních zkušeností, protože nemá dle mého názoru cenu vymýšlet už vymyšlené a odzkoušené strategie v jiných zemích. Nemyslím tím důsledné přepsání a zakomponování jednotlivých strategií dopodrobna, protože každá země má svá specifika. Ale je zřejmé, že celosvětově se jedná o společný boj na stejné platformě. Jen mne trochu mrzí a překvapuje, že mezi níže uvedené světové strategie, které využívá Strategie ČR, se dostalo pouze Estonsko ze států východní Evropy. Připadalo by mi logičtější využít znalosti a zkušenosti z Polska nebo Maďarska, zvláště, když naše státy před lety řešily stejný problém s otevřením hranic a nárůstem výskytu sociálně patologických jevů.

„ Mezi osvědčené světové strategie, které využívá Strategie ČR lze zařadit:

- zaměření na kriminalitu specifických, zranitelných a ve zvýšené míře ohrožených cílových skupin (Argentina – Program Zranitelné komunity)
- kombinaci národního a lokálního přístupu k předcházení specifickým druhům trestné činnosti (Austrálie – Národní strategie proti vloupání)
- poradenství, informování občanů a zapojení týmu realizátorů včetně komerční sféry (Belgie – Boj proti vloupání prostřednictvím technické prevence)
- vzdělávání týmu odborníků, vytváření odborných pracovních skupin, podpora socializačních a motivačních programů (Brazílie – Zůstat naživu)
- spolupráci státní a obecní policie, aktivní zapojení občanů (dobrovolníků) do preventivních aktivit (Brazílie Politika veřejné bezpečnosti, Estonsko – Estonské sousedské hlídky)
- podporu výměny dobrých zkušeností a osvědčených postupů a kooperace více měst (Brazílie – Metropolitní fórum o veřejné bezpečnosti)
- důraz na pozitivní změnu prostoru pro život a bydlení (Anglie a Wales – Strategie obnovy městských čtvrtí, Program pro bezpečnější čtvrti, Finsko – Kmotří Medvědího parku: změna městského parku na životní prostor pro občany)

⁷³Srov. Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011. s.10-19.

- využití výzkumu veřejného mínění pro identifikaci problémových míst a jeho opakování po uskutečněných opatřeních (Peru - místní Výbory pro občanskou bezpečnost, komunální prevence kriminality)
- orientaci práce policie na občana a potřeby komunity, zapojování policie jako partnera do řešení problémů (Filipíny – Systém policejní činnosti zaměřený na komunitu)⁷⁴

Protože bych chtěl přiblížit i konkrétně některé zahraniční projekty, vybral jsem dva příklady. Jedná se o Městské společenství Arras (Pas-de-Calais), Francie, činnost společenství v oblasti prevence a bezpečnosti – příloha č.1, a Smlouvy o bezpečnosti a prevenci, Belgie, příloha č. 2.

V této podkapitole bych se rád věnoval krátce i dalšímu silovému resortu, a to Ministerstvu obrany ČR. Zdánlivě je možné se domnívat, že s profesionalizací armády ustoupily problémy sociálně patologických jevů do pozadí. Jistě, určitě se dá říci, že s odchodem vojáků základní služby takřka vymizel jeden z nejkřiklavějších jevů, a tou je šikana. Ale kriminalita, drogy a ostatní jevy v armádě zůstaly, a nelze je podceňovat. Pro zajímavost – v Armádě ČR se ve všech materiálech používá slovní spojení sociálně nežádoucí jev.

Ministerstvo obrany je především povinné plnit úkoly, dané mu Republikovým výborem pro prevenci kriminality a jeho členů v letech 2008-2011. (RVPPK)

„Je to především: pokračovat v zabezpečení preventivních aktivit stanovených resortní Konceptí prevence sociálně nežádoucích jevů na období let 2005 až 2009.

1. Připravit novou resortní Koncepti prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010 až 2014. Ředitelstvím personální podpory zabezpečit efektivní využívání finančních prostředků, které budou vyčleňovány v rozpočtu MO na resortní Program prevence kriminality a sociální prevence.
2. Prohlubovat vzdělávání všech zaměstnanců resortu MO v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů a ochrany lidských práv jako předpokladu předcházení kriminalitě.
3. Zkvalitňovat informační systém Vojenské policie využívaný k prevenci kriminality. Udržovat a rozvíjet součinnost Vojenské policie s Policií ČR, obecními policiemi a představiteli obcí při plnění úkolů prevence kriminality na místní úrovni.

⁷⁴ Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011. Příl.č.2.s.7.

4. Zabezpečit realizaci úkolů a opatření Aktualizovaného resortního protikorupčního programu. Publikovat metodické materiály a pomůcky k problematice boje proti korupci, prevenci kriminality a dalších sociálně nežádoucím jevům.⁷⁵

Prevence sociálně nežádoucích jevů v AČR

„Výskyt tzv. sociálně nežádoucích jevů (dále SNJ) je celospolečenským problémem a tato závadová jednání jsou tedy logicky diagnostikována i v činnosti armády. V současné době lze konstatovat, že výskyt SNJ v resortu obrany je vhodnými preventivními opatřeními eliminován tak, aby jimi bylo plnění klíčových úkolů AČR ovlivňováno v co nejmenší míře.

K řešení otázek spojených s touto problematikou byla rozkazem ministra obrany zřízena resortní komise pro prevenci SNJ, složená ze zástupců organizačních celků MO a zástupců odborných služeb. Komise je kolektivním, poradním a koordinačním orgánem ministryně obrany k řešení otázek primární prevence v resortu MO. U všech organizačních celků MO pracují orgány pro prevenci vzniku a minimalizaci důsledků SNJ. U vojenských útvarů, vojenských zařízení a vojenských záchranných útvarů jsou zřízeny komise pro prevenci SNJ a je určen metodik prevence SNJ. U organizačních útvarů MO je určen poradce pro řešení problematiky SNJ.

Komise pravidelně provádí také analýzu výskytu SNJ a vyhodnocování účinnosti uskutečněných opatření ve své působnosti. Situace v oblasti toxikomanie je relativně příznivá, šetřené případy s přechováváním a distribucí drog vyžadují častější kontroly a zvýšení preventivního působení zejména u nejmladších vojenských profesionálů. V rámci preventivních opatření k eliminaci SNJ v resortu MO byl vytvořen systém vzdělávání příslušníků Armády České republiky. S problematikou prevence SNJ jsou seznamováni studenti University obrany v Brně i v frekventanti kurzů při vojenské akademii ve Vyškově.⁷⁶

V další části této podkapitoly, pojednávající o silových resortech, bych rád citoval ze Zprávy o plnění úkolů Strategie prevence kriminality na léta 2004-2007, a to za rok 2006. Vybral bych z této zprávy splnění těch nejvýznamnějších úkolů, vztahujících se ke strategii prevence. Především považuji za dobrý krok zpracování „Metodického pokynu k postupu při řešení problémů, které souvisejí s alkoholismem, toxikomanií a jinými společensky nežádoucími jevy. Realizována byla také preventivní opatření k sebevraždám v resortu obrany, která přijala resortní komise pro prevenci SNJ.

⁷⁵ Příloha časopisu Policista č. 1/2008.s.8.

⁷⁶ www.army.cz/prevence-sociálně-nejžádoucích-jevů/čl.-Zechmeisterová,-Fiala.

Výběr z řady splněných úkolů :

- v rámci organizačních změn byla ukončena příprava psychologů pro výběr personálu v oblasti vzdělávání prevence SNJ. V uvedené oblasti budou v dalším období připravováni profesní poradci oddělení náboru Krajských vojenských velitelství
- preventivní činnosti Vojenské policie byla zaměřena na odhalování a postih závažných negativních jevů a úmyslného porušování služebních povinností. Důraz byl položen zejména na vyhledávání trestné činnosti, která je v současné době páchána s vyšší mírou latence, dále na prověřování podezření závažnějších forem protiprávního jednání hospodářské a majetkové povahy, jakož i protiprávního jednání na úseku toxikomanie
- pokračovala spolupráce Vojenské policie zejména s orgány Policie ČR, obecní policie a Celní správy, s obecními a městskými úřady v místě dislokace vojenských posádek a vojenských objektů
- program sociální prevence a prevence kriminality se i v roce 2006 zabýval rozsáhlou problematikou prevence SNJ v resortu obrany (jako např. problematikou mezilidských vztahů, komunikace, agresivity, duševní hygieny a zdraví, rizikového sexuálního chování, podpory rodin a rodinného zázemí při výchově dětí v kontextu s prevencí SNJ, problematikou sekt a nových náboženství, radikalismu a jeho projevů, problematikou rasové nesnášenlivosti, terorismu apod.)⁷⁷

Jak jsem již v úvodu této podkapitoly naznačil, armádě se nevyhýbají ani tak závažné jevy, jako jsou drogy a šikana. Drogy jsou v tomto resortu obzvláště velikou hrozbou, protože se jedná o příslušníky ozbrojeného sboru, pracující se zbraňovými systémy, kde by chyba mohla mít fatální následky.

„Armáda má vytvořen program protidrogové politiky. Tento program je zaměřen zejména na diagnostiku a monitorování výskytu i užívání či zneužívání drog a dalších návykových látek u příslušníků resortu MO, včetně monitorování zdravotnických diagnóz onemocnění, která byla způsobena na základě zneužívání návykových látek, dále pak na diagnostiku zájmové orientace příslušníků AČR.

Součástí tohoto programu je :

1. Monitorování situace ve zneužívání drog a dalších návykových látek u nově přijímaných vojenských profesionálů a to formou dotazníků předkládaných v rámci šetření ve Střediscích výběru personálu a formou dotazníků předkládaných metodiky

⁷⁷ Srov. Z práva o plnění úkolů vyplývajících ze Strategie prevence kriminality na léta 2004 až 2007 za rok 2006.s.22-23.

prevence příslušníkům a zaměstnancům vojenských útvarů a zařízení. Sběr dat bude koordinován a využívám ředitelstvím personální podpory v Informačním systému prevence sociálně nežádoucích jevů.

2. Zjišťování a analýza zájmové orientace u příslušníků vojenských útvarů a zařízení.
3. Nákup diagnostických přístrojů pro detekci drog a alkoholu.
4. Nákup odborné literatury zaměřené na problematiku návykových látek a dalších učebních pomůcek, včetně dotazníků, záznamových archů a manuálů.
5. Odborná školení, přednášky, semináře a výcviky zaměřené na problematiku drog a jiných návykových látek.“⁷⁸

Když už jsem se zmínil i o šikaně, pak bych zde jen na okraj uvedl případ šikany mezi profesionály v Liberci. Jednalo se o vojáky 31. brigády radiační, chemické a biologické ochrany v Liberci, který se odehrál v roce 2007. O tento případ projevila velký zájem media, dostalo se mu poměrně velké publicity. Bylo to určitě k velké nelibosti armádních špiček, protože to byla věc nepříjemná a na image žádné profesionální armádě nepřidá. Se zájmem jsem si přečetl vyjádření náčelníka generálního štábu Armády ČR generálporučíka Vlastimila Picka k případům údajné šikany ze dne 1.10. 2007. Ten mimo jiné uvedl : „Policie České republiky po vlastním provedeném šetření věc předala veliteli, který je v souladu s příslušnými předpisy oprávněn udělit sankci ve smyslu zákona o přestupcích platného znění. Do doby, než takto učiní, nebudeme poskytovat další informace. Obecně lze k jevu známému jako šikana v podmínkách armády České republiky říci, že s odchodem posledních vojáků základní služby jsme zaznamenali pokles případů podezření ze spáchání trestného činu porušování práv a chráněných zájmů vojáků. Tato trestná činnost spočívala zejména v nucení k osobním úsluhám, omezování na právech a svévolném ztěžování výkonu služby. Ze statistik vyplývá, že v roce 2004 prověřovala Vojenská policie desítky případů podezření ze spáchání trestného činu porušování práv a chráněných zájmů vojáků, od roku 2005 v podmínkách plně profesionální armády, se tato trestná činnost vyskytuje velmi sporadicky.

V současnosti řešíme zaměstnanecké konflikty na pracovišti, které se ale objevují všude tam, kde existuje hierarchická struktura a podřízenost jednotlivých zaměstnanců. Všichni příslušníci Armády České republiky, kteří mají jakýkoliv problém, s chováním nadřízených, kolegů nebo podřízených, které by mělo podobu šikany jej samozřejmě mohou oznámit svým velitelům a Vojenské policii a dále využít služeb útvarového psychologa, případně vojenského kaplana.“⁷⁹

⁷⁸ www.army.cz/prevence/čl. Zechmeisterová, Fiala.

⁷⁹ www.army.cz/prevence/čl. Třebická, M., komunikační manažerka.

2.2. Strategie prevence sociálně patologických jevů v působnosti MŠMT

Sociálně patologické jevy, a to zejména na základních školách představují značnou hrozbu pro budoucí vývoj osobnosti dítěte a jeho mezilidských vztahů. Je třeba říci, že jsou značné rozdíly mezi školami i dle toho, v jakém regionu se škola nachází. Poměrně nejhorší jsou zřejmě na sídlištních školách velkých aglomerací. Na malých městech a vesnicích jsou tato rizika menší vzhledem k tomu, že se většinou znají učitelé, děti a rodiče.

Co se týká například šikany, dle mého názoru, a to zejména v minulosti, byl uzavřený řetězec tohoto jevu. Mám tím na mysli základní školu – učňovské středisko, zejména jeho internátní zařízení – základní vojenská služba. Je třeba se věnovat oběma stranám barikády – nejhorší z možností, kdy šikanér na základní škole se přes internát učňovského zařízení stal mistrem šikanování na základní vojenské službě. Naopak, při smůle oběti šikany tímto řetězcem si prošla až k základním vojenským útvarům proslulými šikanou, a skončila na psychiatrii nebo sebevraždou. Dnes si troufám vyjmout, vzhledem k profesionalizaci armády, pouze poslední článek. Jinak je tento jev bohužel na základních i středních školách spolu s drogami, kriminalitou a záškoláctvím poměrně častým jevem.

Jak již bylo výše uvedeno, Republikový výbor pro prevenci kriminality ukládá úkoly všem resortům, ani MŠMT není výjimkou. „Základní cíle prevence kriminality na období 2008 až 2011 vycházejí z cílů Strategie prevence kriminality na léta 2005 – 2008. Priority v oblasti prevence sociálně patologických jevů na další období stanovilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na základě Výroční zprávy České školní inspekce za školní rok 2005/2006. Tato zpráva uvádí, že reprezentativní dotazníkové šetření s žáky 2. stupně základních škol, zaměřené na problematiku šikanování, potvrdilo existenci různých forem šikanování ve školách, hlavně šikanu psychické povahy. Zpráva také potvrdila, že pedagogičtí pracovníci základních škol v současnosti považují za nejdůležitější problém hrubost, agresivitu, šikanu mezi žáky a neodůvodněnou absenci.

Resort bude prioritně zajišťovat tyto oblasti:

1. Primární prevence

V rámci každoročně vyhlašovaných Programů na podporu aktivit prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti MŠMT podporovat projekty zaměřené na primární prevenci ve školách a školských zařízeních.

2. Specifická primární prevence.

- vytvořit Standardy specifické primární prevence, v nichž je zahrnuta oblast protidrogové prevence i oblast prevence kriminality a dalších sociálně patologických jevů
- podporovat proces certifikací jako podmínky pro NNO získání státní finanční dotace
- realizovat pracovní porady pracovníků MŠMT s krajskými školskými koordinátory prevence a věcně příslušnými resorty s cílem zefektivnění a koordinace meziresortní spolupráce v oblasti specifické primární prevence
- do připravovaných rámcových vzdělávacích programů zakotvit jako součást prevence sociálně patologických jevů prevenci kriminality
- v návaznosti na Strategii prevence kriminality a Národní strategii protidrogové politiky zpracovat Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012
- podporovat programy spolupráce školy s rodiči a veřejností realizované zejména v rámci minimálních preventivních programů ve školách a školských zařízeních

3. Vzdělávání

- podporovat další vzdělávání pedagogických pracovníků
- podporovat vzdělávací aktivity pro pedagogické pracovníky v zařízeních institucionální výchovy zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů

4. Prevence kriminality u rizikových jedinců

- zabezpečení cílené primární prevence kriminality a včasné intervence v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy
- rozvoj středisek výchovné péče a prohlubování jejich spolupráce se školami⁸⁰

Tolik k uloženým úkolům od RVPPK uložené resortu MŠMT. Dále bych se věnoval zejména dvěma důležitým dokumentům, ze kterých prevence sociálně patologických jevů v současné době vychází. Jsou to : Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních ze dne 16. října 2007 (č.j. 20006/2007-51), který nahradil metodický pokyn z 29. srpna 2000 a Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 až 2008 (č.j. 10844/2005-24), dále jen Strategie.

„Strategie vychází ze závěrů pravidelných jednání s krajskými koordinátory metodiky prevence výsledků analýzy potřeb terénu, z dlouhodobých cílů stanovených strategiemi

⁸⁰ Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011. Příloha č. 5. s. 34-35

nadresortních orgánů, ze zkušeností z naplňování koncepcí prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže na období 1998-2000 a 2001-2004. Strategie je v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání, tzv. Bílou knihou, s akčním plánem Evropské unie boje proti drogám, s Usnesením vlády ČR č. 1305 o národních strategiích protidrogové politiky na období 2005-2009, a mimo jiné s dokumentem WHO Evropské zdraví 21 – cíl 12.

Základními cíli strategie primární prevence sociálně patologických jevů na období 2005-2008 jsou :

- výchova ke zdravému životnímu stylu
- rozvoj a podpora sociálních kompetencí
- zkvalitněním koordinace a kontroly specifické primární prevence napříč resorty dosáhnout vyšší kvality a efektivity prováděných programů.⁸¹

Dále jsou to :

Dlouhodobé cíle.

„MŠMT v rámci své gesce za oblast primární prevence v České republice usiluje v dlouhodobém horizontu o vytvoření a nastolení bezpečného prostředí, tj. prostředí, v němž kvalifikovaný, legislativně zakotvený stabilní systém metodiků prevence na všech úrovních při vytvořených potřebných podmínkách pro práci, realizuje akreditované programy, které naplňují kritéria daná Standardy primární prevence.

Současnou nezbytnou podmínkou pro tuto realizaci jsou – pouze námátkově

- Funkční informační systém pro realizaci preventivního působení
- Funkční systém vzdělávání školních metodiků a krajských koordinátorů prevence
- Efektivní systém akreditací vzdělávacích programů v oblasti primární prevence
- Vícezdrojové a víceleté financování projektů primární prevence.

Střednědobé cíle – výběr pouze z nejdůležitějších

Koordinace

- v rámci krajů zřízení pracoviště či pracovní skupiny pro komplexní koordinaci všech subjektů vstupujících do primární prevence (vznik Regionálních center prevence)
- podpora součinnosti a propojení všech subjektů participujících na oblasti primární prevence, a to na vertikální i horizontální úrovni
- tvorba, distribuce a implementace metodických materiálů a publikací určených poskytovatelům i příjemcům služeb v oblasti primární prevence

⁸¹ Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 až 2008

Vzdělávání

- revize systémů kontroly kvality vzdělávacích programů zaměřených na oblast primární prevence
- zavedení do praxe specializačního studia školních metodiků prevence; specializační studium bude organizováno ve smyslu vyhlášky o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků jako studium k výkonu specializovaných činností

Financování

- finanční zabezpečení funkce školního metodika prevence (snížená přímá míra vyučovací povinnosti)

Legislativa

- vymezení pozic metodiků prevence na všech úrovních v katalogu prací včetně systému jejich pravidelného odměňování
- Školní preventivní strategii (dříve Minimální preventivní program) zařadit do školních vzdělávacích programů

Krátkodobé cíle

Koordinace

- metodická, koncepční a koordinační podpora MŠMT rozvoji realizace školních preventivních strategií na úrovni škol a školských zařízení
- zmapování potřeb v oblasti primární prevence ve všech krajích s jednoznačným určením priorit

Vzdělávání

- podpora cíleného vzdělávání pro poskytovatele i příjemce služeb v oblasti primární prevence sociálně patologických jevů v klíčových kompetencích.

Financování

- finanční podpora a rozvoj realizace školních preventivních strategií na úrovni škol a školských zařízení formou dotačních řízení vyhlášených MŠMT
- realizace dotační politiky v oblasti primární prevence⁸²

Strategie se rovněž zabývá silnými a slabými stránkami prevence, a to v primární oblasti prevence u dětí a mládeže. Uvádím zde dle mého názoru ty nejdůležitější.

⁸² Srov. Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 až 2008. s.11-12.

„Silné stránky :

- zlepšování systému vzdělávání a postupné prosazování systému celoživotního vzdělávání
- rozšíření právního vědomí
- podmínky pro volnočasové aktivity dětí a mládeže
- existence celonárodní strategie na poli primární prevence doplněna o obdobné strategie krajské
- Školní preventivní strategie v každé škole a jejich každoroční precizace, krajské vyhodnocení a kontrola Českou školní inspekcí

Slabé stránky :

- prevence pouze ve škole, po skončení vyučování nemožnost postihu, nekontrolovatelnost žáků
- spolupráce s rodiči
- prevence jen ve školách, absence prevence v rodinách
- neodbornost pedagogů v dané oblasti (absence právního vědomí)
- neschopnost měřit efektivitu
- nedostatečná a kontraproduktivní mediální politika ve vztahu k primární prevenci

Za hrozby v oblasti primární prevence u dětí a mládeže je považováno :

- nechť pedagogů vyvíjet aktivity, které nepřináší okamžitý viditelný výsledek
- nedostatečné využití stávající legislativy a nedostatečná kontrola dodržování legislativy
- nedostatečná ochrana dětí před alkoholem a pasivním kouřením v rodině a na veřejnosti
- vysoká společenská tolerance k legálním drogám
- mobilní telefony, internet
- liberalizace drogové politiky
- absence pocitu zodpovědnosti za vlastní zdraví
- ztráta komunikace mezi klíčovými subjekty, ztráta koncepce
- podceňování primární prevence⁸³

K přijetí strategie prevence a plnění úkolů je velmi důležitá metodika, vztahující se zejména k primární prevenci. „Metodický pokyn MŠMT především:

⁸³ Srov. Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 až 2008 s. 14-17.

- a) vymezuje terminologii a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu
 - b) popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a úlohu pedagogického pracovníka
 - c) definuje Minimální preventivní program
 - d) doporučuje postupy škol a školských zařízení při výskytu vybraných rizikových forem chování dětí a mládeže
1. Primární prevence sociálně patologických jevů u žáků – základním principem je výchova žáků ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a zachování integrity osobnosti. Je zaměřena :
 - záškoláctví
 - šikanu, rasismus, xenofobii, vandalismus
 - kriminalitu, delikvenci
 - užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky) a onemocnění HIV/AIDS a dalšími infekčními nemocemi souvisejícími s užíváním návykových látek
 - závislost na politickém a náboženském extremismu
 - netolismu (virtuální drogy) a patologickému hráčství (gambling)
 - domácí násilí
 - týrání a zneužívání dětí
 - poruchy příjmu potravy (bulimie, anorexie)
 2. Nespecifická primární prevence – veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času.
 3. Specifická primární prevence – aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků. Jedná se o:
 - a) všeobecnou prevenci, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika
 - b) selektivní prevenci, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšenou hrozbu rizikového chování
 - c) indikovanou prevenci, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky

4. Efektivní primární prevence – kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy, především programy pomáhající čelit žákům sociálnímu tlaku, zaměřené na zkvalitnění komunikace, nenásilné zvládání konfliktů, odmítání návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí, zvládání úzkosti a stresu apod.
5. Neúčinná primární prevence – zastrašování, citové apely, pouhé předávání informací, samostatně realizované jednorázové akce, potlačování diskuze. Hromadné aktivity nebo promítání filmu by měly být pouze doplňkem, na který by měl vždy navazovat rozhovor v malých skupinkách.
6. Minimální preventivní program – konkrétní dokument školy. Je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy.

Do školního vzdělávacího programu vydaného ředitelem školy je začleněna problematika prevence sociálně patologických jevů u dětí do osnov tak, aby se stala přirozenou součástí školních osnov a výuky jednotlivých předmětů a nebyla pojmána jako nadstandardní aktivita škol.

Školní preventivní strategie (školní preventivní program) je mimo jiné:

- dlouhodobým preventivním programem pro školy a školská zařízení
- jasně definuje dlouhodobé a krátkodobé cíle
- přizpůsobuje se kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v rámci školy, tak v jejím okolí, respektuje rozdíly ve školním prostředí aj.

Systém organizace a řízení prevence sociálně patologických jevů u žáků

Zde bychom zmínili u všech institucí pouze nejdůležitější úkoly.

MŠMT

- každoročně vyčleňuje resortní finanční prostředky na primární prevenci
- metodicky vede krajské školské koordinátory prevence

Krajský úřad

- koordinuje činnosti jednotlivých institucí systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy na krajské úrovni
- pověřuje vhodného pracovníka funkcí krajského školského koordinátora prevence
- v rámci koncepce školské politiky a ve své pravomoci zřizuje pedagogicko psychologické poradny a vymezuje jejich územní působnost

Krajský školský koordinátor prevence

- za účelem koordinace činností realizovaných v rámci krajské koncepce (programu) prevence spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem a koordinátorem prevence kriminality KÚ
- metodicky vede a spolupracuje s metodiky prevence v pedagogicko psychologických poradnách zřizovaných krajem při koordinaci preventivních aktivit škol v rámci kraje a participuje na zajišťování pracovních porad pro školní metodiky prevence, kteří ve školách v kraji působí

Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně

- zajišťuje koordinaci a metodickou podporu školních metodiků prevence
- udržuje pravidelný kontakt se všemi institucemi, organizacemi i jednotlivci, kteří se v kraji v prevenci angažují

Ředitel školy

- koordinuje tvorbu, kontrolu realizace a pravidelně vyhodnocuje Minimální preventivní program
- jmenuje školním metodikem prevence pedagogického pracovníka, který má pro výkon této činnosti odborné předpoklady, případně mu umožní studium k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence sociálně patologických jevů

Školní metodik prevence

- standardní činnosti jsou vymezeny právním předpisem (příloha č. 3/II vyhlášky č.72/2005 Sb.,o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních)

Třídní učitel

- spolupracuje se školním metodikem prevence na zachycování varovných signálů, podílí se na realizaci MPP a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě
- zprostředkovává komunikaci s ostatními členy pedagogického sboru a je garantem spolupráce školy se zákonnými zástupci žáků třídy⁸⁴

Jako jeden z cílů strategie prevence sociálně patologických jevů je i výše zmiňována výchova ke zdravému životnímu stylu. To považuji za jeden z nejdůležitějších cílů a úkolů strategie, protože zdravý životní styl vytváří optimální podmínky pro rozvoj osobnosti a napomáhá výrazně v boji se sociálně patologickými jevy.

Výchova ke zdravému životnímu stylu

⁸⁴ Srov. Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.Č.j.:20 006/2007-51. s.2-6.

„Odborná literatura rozlišuje v této oblasti dva termíny – životní způsob a životní styl. Pokud hovoříme o životním způsobu, máme na mysli především makrostrukturální stránku sociálních vlivů (ekonomické, ekologické, technické, celospolečenské a skupinové procesy). Pojem *životní způsob* bývá obvykle vztahován k větším sociálním celkům. Jde pak o typický životní způsob národů, států nebo světadílů (typický pro USA, pro život v asijských či severských státech apod.). Významným kritériem, které určuje podobu životního způsobu, je též náboženství. Na životní způsob proto někdy nahlížíme jako na soubor podstatných rysů vyjadřujících činnosti národů a sociálních skupin v určitých společenských podmínkách.

Termín *životní styl* vyjadřuje spíše individuální optimální uspořádání životních forem do harmonického celku. Životní styl je charakterizován jako široký komplex činností a s nimi spjatých postojů, norem, hodnot, návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické – vystihují jeho osobitost. Životní styl každého jednotlivce je zasazen do širšího společenského kontextu, ovlivňuje ho historický vývoj, tradice, kulturní a ekonomická úroveň společnosti.“⁸⁵

A protože v této podkapitole hovoříme především o dětech a mládeži, je třeba se zmínit o těžišťích výchovy.

„Těžiště výchovy ke zdravému životnímu stylu by mělo být nepochybně ve škole. Již od r. 1992 se realizuje program *Škola podporující zdraví (ŠPZ)*. Do r. 1997 byl ověřován ve vybraných školách jako program pilotní, pak se začal rozšiřovat na další školy a od r. 2005 začíná „integrační etapa“, kdy se podpora zdraví a výchova ke zdraví stává součástí vzdělávací politiky ve všech našich školách. Přijetí do sítě ŠPZ je proces, který má několik kroků, a po jejich splnění koordinační tým posoudí, zda je škola dostatečně připravena program realizovat. V současné době tvoří národní síť ŠPZ kolem 200 základních a mateřských škol. Garantem celého programu je Státní zdravotní ústav.

V současné vzdělávací soustavě se rozšiřují formy a prostředky výchovy ke zdravému životnímu způsobu života. Jisté možnosti se naskýtají i v rámci průřezového tématu Enviromentální výchova RVP, kde se vzdělávací oblast Člověk a zdraví dotýká problematiky vlivů prostředí na vlastní zdraví i na zdraví ostatních. Uvedené okruhy by se pak měly stát tématy kontinuálního výchovného snažení všech výchovných pracovníků, a sociálních pedagogů především. Dodejme ještě, že celá problematika zdravého životního způsobu a jeho utváření úzce souvisí s oblastí prevence sociálních deviací. Zdravý životní styl je tou nejlepší nespecifickou prevencí, ve které jde o celkové formování osobnosti připravené na všechny

⁸⁵Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Portál 2008. s. 166-167.

složitosti a nástrahy současného světa a života a schopné jim odolávat. Zdravý životní styl posiluje také odpovědnost za vlastní jednání a za utváření optimálního modelu života s duchovním a mravním rozměrem.⁸⁶

2.3. Národní strategie protidrogové politiky

Drogy? Kdo by alespoň jednou za čas, ne-li denně, se s tímto pojmem nesetkal. Jenom my, rodiče, popř. ti, kteří se třeba fyzicky nikdy s tímto jevem nesetkali, věříme a mnohdy se tváříme, že se to týká „těch druhých“. Rozhodně ne našich dětí, příbuzných, známých. Je to ošklivý problém, ano, uznáváme. Ale to se určitě týká těch jiných, druhých. Mnohdy potom drsné setkání s drogou u našich blízkých vykolejí celou rodinu s otázkou – proč zrovna moje děti? Proč můj bratr nebo sestra? Protože jsme se o nic nezajímali a měli jsme zastrčené „hlavy do písku“.

Proto je důležitá prevence, a zejména její vyvážený přístup mezi prevencí a represí. Represe po výskytu tohoto jevu je sice již méně účinná, ale je potřebná. Těžko se mi zde vyjadřuje můj osobní názor na vyvážený princip mezi represí a prevencí, když momentálně s celou svoji rodinou a dorůstajícími dětmi žiji na sídlišti, které se v posledních několika letech vypracovalo na jedno z nejhorších míst výskytu a distribuce drog. (Praha 13, sídliště Lužiny) Zde bude nutné do budoucna kromě prevence přijmout zásadnější represivní opatření. Z toho jasně vyplývá, že rozhodně nesouhlasím s jakoukoliv snahou na i částečnou legalizaci drog, jak je tomu například v Nizozemsku. Ani diskusi o měkkých a tvrdých drogách z mého pohledu nepřipouštím. A jedna osobní poznámka – jenom mohu doufat, že netolerance k drogám a jejich odmítnutí a odmítání vydrží i mým dětem, protože musím spoléhat na to, že v nich snad dobrou, správnou výchovou něco zůstalo. Protože jak byste chtěli zabránit kontaktu s drogou, když mi moji patnáctiletí synové sdělí, že jen cestou z tréninku karate je na našem sídlišti zastaví v průměru dvakrát za cestu domů dealeri s nabídkou? Bojím se a doufám.

Na nejvyšší úrovni se drogovou problematikou, a to zejména v oblasti strategie, zabývá vláda ČR. V současné době je v platnosti „Národní strategie protidrogové politiky na období 2005-2009.“

⁸⁶ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Portál 2008. s. 171-172.

Právní základ strategie, historie

„Užívání drog se stalo jedním z vážných společenských problémů nejenom v naší zemi, ale v celém světě. Proto vláda České republiky již v roce 1993 položila základy národní protidrogové politiky, které dále rozvíjí a aktualizuje. Tato strategie navazuje na Národní strategii protidrogové politiky na období 2001-2004 a staví na analýze současného stavu ve věcech drog v předcházejících letech.

Dále se vláda svojí protidrogovou politikou hlásí k mezinárodním úmluvám OSN o drogách, k Politické deklaraci o základních principech snižování poptávky po drogách Zvláštního zasedání Valného shromáždění OSN z června 1998, k Amsterdamské úmluvě Evropského společenství, k závěrům Dublinské konference o podobě budoucí protidrogové strategie EU – Cesta vpřed z května 2004 a k programu Světové zdravotnické organizace Zdraví pro všechny v 21. století.

V České republice definuje drogy zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů jako omamné a psychotropní látky a přípravky je obsahující. Ve strategii jsou pod pojem drogy zahrnuty výše uvedené návykové látky i látky běžně dostupné (organická rozpouštědla) a společností vysoce tolerované a veřejně propagované (alkohol a tabák). Vzhledem k prokázaným souvislostem mezi užíváním alkoholu, tabáku a ilegálních drog a k závažným dopadům, jež užívání legálních látek na společnost má, se strategie zabývá i těmito drogami.

Strategie – definuje hlavní směřování protidrogové politiky, její hlavní východiska, principy, cíle a odpovědnosti zapojených subjektů, jež budou uplatňovány za účelem dosažení stanovených hlavních cílů.

Funkce strategie

1. Vytyčit základní principy a cíle a stanovit priority Národní protidrogové politiky ČR pro všechny články veřejné správy a občanské společnosti
2. Vymezit institucionální a organizační rámec protidrogové politiky i odpovědnosti a kompetence všech hlavních článků veřejné správy
3. Nabídnout institucím a organizacím zapojeným do realizace Národní protidrogové politiky, aby si našly své místo a roli při naplňování protidrogové strategie
4. Propojovat veřejnou správu, státní i nestátní, dobrovolnické i svépomocné organizace na všech úrovních realizace protidrogové politiky
5. Pro potřeby spolupráce na národní a mezinárodní úrovni informovat o podobě, cílech a prioritách směřování Národní protidrogové politiky Č

Základní východiska

Problém užívání drog

Užívání všech typů návykových látek je komplexní a mnohvrstevný jev s celou řadou vzájemně se ovlivňujících potencionálních rizik pro jedince i pro společnost. Česká republika bude při řešení problému užívání drog vycházet z konceptu Světové zdravotnické organizace Zdraví pro všechny v 21. století, podle něž představuje užívání drog problém ohrožení veřejného zdraví. Jde zejména o jeho možné nepříznivé sociální, zdravotní, trestněprávní, bezpečnostní a ekonomické dopady, jež mohou nepříznivě ovlivňovat zdravý vývoj jednotlivců i společnosti v širším společenském kontextu.

Protidrogová politika

Protidrogová politika je komplexní a koordinovaný soubor preventivních, vzdělávacích, léčebných, sociálních regulačních, kontrolních a dalších opatření včetně vymáhání práva uskutečňovaných na mezinárodní, národní, krajské a na místní úrovni. Jejich konečným cílem je snížit užívání všech typů drog nebo potencionální rizika a škody, které jednotlivcům a společnosti mohou v důsledku jejich užívání nastat.

Základní přístup k řešení problému užívání drog

Jako účinnou strategii směřující k řešení problémů spojených s užíváním drog uznává vláda ČR komplexní, multidisciplinární a vyvážený přístup. Protidrogovou politiku budou i nadále tvořit čtyři základní pilíře – primární prevence, léčba a resocializaci, snižování rizik a snižování dostupnosti drog. Takový přístup umožňuje podle Valného shromáždění OSN ovlivnit problém užívání návykových látek, počínaje odrazováním od experimentování s nimi, až po omezování negativních, zdravotních, sociálních, ekonomických a bezpečnostních důsledků jejich užívání.

Hlavní principy protidrogové politiky

Vláda schválila svým usnesením č.109/04 o přípravě Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009 jako hlavní princip české protidrogové politiky ochranu veřejného zdraví. Dalšími principy jsou namátkou:

- prioritou ověřených dat a strategií – všechny aktivity protidrogové politiky musejí vycházet z vědecky ověřených faktů a dat, nikoli z předpokladů a domněnek Pro uplatňování a zavádění ověřených a účinných strategií a intervencí je nutná podpora výzkumu a zavádění jeho poznatků do praxe
- komplexní přístup – řešení problematiky užívání drog vyžaduje komplexní a strukturovaný přístup, v němž jednotlivé složky protidrogové politiky hrají nezastupitelnou a rovnocennou roli. Změny v dosavadním nepříznivém vývoji tak

komplexního jevu nelze dosáhnout dílčími ani izolovanými opatřeními v jedné oblasti drogového působení

- hodnocení efektivity – všechna opatření protidrogové politiky je třeba důsledně monitorovat a vyhodnocovat jejich účinnost, případně v souvislosti s vývojem trendů v užívání drog a vědeckých poznatků o jejich řešení modifikovat realizované aktivity. Proto je strategie sestavena ve struktuře usnadňující hodnocení její realizace a efektivity, stejně jako definuje indikátory pro hodnocení dosažení stanovených cílů.
- dlouhodobé plánování – zkušenosti ukazují, že problém užívání drog lze ovlivnit pouze dlouhodobým úsilím a dlouhodobými strategiemi, nikoli jednorázovými opatřeními.

Cíle národní strategie

V kontextu vyváženého uplatňování tří základních strategií – snižování nabídky drog, snižování poptávky po drogách a snižování potenciálních rizik spojených s jejich užíváním – bude mít národní strategie dva hlavní cíle:

1. Potírat organizovaný zločin zapojený do nezákonného nakládání s drogami a vymáhat dodržování zákonů ve vztahu k distribuci legálních drog
2. Snižit užívání všech typů drog a potenciální rizika a škody, které mohou jednotlivcům a společnosti v důsledku jejich užívání nastat

Specifické cíle – např.:

- zvyšovat kvalitu života uživatelů všech typů drog, jejich rodičů a blízkých prostřednictvím zajištění dostupnosti kvalitních služeb léčby a resocializaci

Technicko-organizační cíle – např.:

- efektivní financování
- koordinace
- mezinárodní spolupráce

Věcně příslušná ministerstva.

Za realizaci opatření, která vyplývají z protidrogové strategie vlády, nese na centrální úrovni odpovědnost věcně příslušný ministr a na místní úrovni statutární zástupce příslušného úřadu. Jsou to: Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo obrany, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo financí.

Dále je to především Policie ČR, která odpovídá za realizaci konkrétních opatření potlačování nabídky ilegálních drog, za kontrolu dodržování zákonných norem, které

upravují prodej legálních drog (alkoholu a tabáku), za ochranu veřejného pořádku a bezpečnosti a potírání kriminality páchané v souvislosti s užíváním všech typů drog na všech úrovních. Celní správa, která v oblasti potlačování nedovolené nabídky drog vykonává činnost zaměřenou na odhalování nelegálních zásilek drog. Dále odpovídá za kontrolu a evidenci legální produkce máku setého a konopí, tj. zemědělských plodin obsahující OPL. Kraje a obce – jsou klíčovými partnery centrálních institucí při přípravě a realizaci národní protidrogové politiky a při jejím zavádění do praxe na příslušných úrovních veřejné správy. Na základě zák. č. 167/1998 Sb. kraje odpovídají za výkon kontroly ve zdravotnických zařízeních včetně lékáren.

Odborné společnosti a nestátní neziskové organizace – jsou klíčovými partnery institucí veřejné správy pro otázky protidrogové politiky na všech úrovních. Dvě nejvýznamnější organizace v ČR jsou Společnost pro návykové nemoci České lékařské společnosti J. E. Purkyně a A.N.O. (Asociace nestátních organizací zabývajících se prevencí a léčbou drogových závislostí. Vláda zaručuje státním i nestátním poskytovatelům služeb při přípravě a realizaci opatření protidrogové politiky rovný a partnerský přístup vůči nim.⁸⁷

2.4. Dílčí závěr

V dnešní době by si již nikdo nedovolil zpochybnit, že se prevenci kriminality věnují s veškerým úsilím všechny odpovědné instituce. Aby však veškerý výsledek nebyl jen v dobře vypracovaných strategiích na papíře, a realita byla jiná. Občany totiž zajímá pouze výsledek, jaká je bezpečnostní situace v jeho okolí. Od tohoto se odvíjí i názory občanů, mnohdy nejednotné, na vyváženost mezi prevencí a represí dle lokalit a celých regionů. Velkým kladem je to, že například v rámci programu „Partnerství“ se přestaly dělit lokality dle počtu obyvatel, ale klíčový je bezpečnostní problém. Nelze vycházet neustále z toho, že velké město rovná se velký problém ve všem.

Strategie prevence kriminality ve svém materiálu konstatovala dobré výsledky, což je pochopitelné. Ale mám trochu obavy, aby samotná tvorba koncepce neskončila jen papírováním, vytvářením nových poradních orgánů nebo zřizováním nových profesních pozic (manager prevence).

Ve strategii by se mělo více využívat zkušeností ze zemí, které s námi stály od prvopočátku symbolicky na stejné startovací čáře po pádu „železné opony“. Určitě

⁸⁷ Srov. Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009. Úřad vlády České republiky, 2005.

minimálně na začátku státy východního bloku řešily podobné problémy. Proto mi připadá zvláštní, že hlavní inspiraci pro tvůrce „strategií“ jsou úplně jiné země.

Strategie prevence sociálně patologických jevů u Armády ČR má svá specifika. Po odchodu vojáků základní vojenské služby ustoupil do pozadí problém šikany (až na výjimky), ale s profesionalizací armády nastaly problémy s mladými lidmi, vstupujícími do armády. Vidina poměrně slušného platu a zabezpečení přivedla do řad armády mnoho lidí, kteří si z civilního života přinesli mnohdy i své problémy (alkohol, drogy). Je velice dobře, že se v rámci Ministerstva obrany ČR přiznal tento problém, a je snaha to řešit. Ať již formou důsledného monitoringu, působením metodiků prevence nebo využíváním diagnostických metod, pomocí diagnostických prostředků (např. nákup testů na alkohol, drogy).

Co se týká zaměstnaneckých konfliktů, ale i interpersonálních konfliktů, zdá se, že hierarchická struktura velení spolu s prací Vojenské policie a v neposlední řadě i činnost vojenských kaplanů může přinést výsledky velmi uspokojivé. Ale samozřejmě s výchovou nelze začínat až v armádě, základ bude stále spočívat na rodině a škole.

V oblasti strategie sociálně patologických jevů je nadále značná pozornost věnována výskytu šikany na školách. Velkým problémem se na základních i středních školách stávají mobilní telefony. Mnoho škol školy muselo ve svých školních řádech přistoupit k zákazu používání mobilních telefonů při vyučování. (Výňatek ze školního řádu FZŠ Brdičkova, Praha 5, je uveden jako příloha č.4.) Ale dalším velmi znepokojujícím jevem se díky pokroku technického vývoje těchto přístrojů stává fotografování a natáčení nevhodných scén. A to se týká jak žáků, tak pedagogů. Ve spojení s internetem se poté tyto snímky stávají doslova výbušným materiálem. A nemusí se vždy jednat o natáčení brutální fyzické šikany. Může se jednat i o zesměšňující, urážející nebo i naaranžovaná videa. Kyberšikana, tedy šikanování učitele i spolužáků natáčením na mobil, je jedním ze symbolů novodobých poměrů na českých školách. Kam až situace může dojít svědčí případ ze sousedního Polska z října 2006. Po odchodu učitelky ze třídy čtyři spolužáci povalili svou čtrnáctiletou spolužačku na podlahu a předstírali, že ji znásilňují. Pátý chlapec natočil scénu na mobilní telefon. Dívka měla takový strach z veřejné ostudy po případném zveřejnění ponižujícího videa na internetu, že spáchala sebevraždu. A sebevražda učitele z Železného Brodu z roku 2009, kterého žáci vyprovokovali k nepřiměřenému jednání a scénu si natočili na mobil, je dalším smutným důkazem.

Problematika drog je řešená Národní strategií protidrogové politiky. V této oblasti je více než nutná existence základní osy – legislativa, financování, vzdělávání a koordinace.

Boj proti drogám, kde hrozí do budoucna eskalace problému, musí být tvrdý, nelítostný a represivní vůči výrobcům, dodavatelům, distributorům, kurýrům a spolupracovníkům drogových mafií. Zde více než jinde lze použít přirovnání k drakovi, kterému usekneme jednu hlavu, a narostou dvě další. To je úkol pro Národní protidrogovou centrálu, Útvar boje proti organizovanému zločinu i celkově Policii ČR. Významná je úloha Národní protidrogová politiky ČR, jež zastřešuje orgány, instituce, veřejnou správu, dobrovolníky a svépomocné organizace, které vykonávají velký kus práce. V této činnosti je bohužel velký problém hodnocení efektivity preventivního působení, lze jen těžko přesně stanovovat a definovat indikátory pro hodnocení dosažených cílů.

Jsem zastáncem názoru, že prevence má smysl. Povede k tomu, že u převážné části populace se mladí lidé nedostanou do kontaktu se sociálně patologickými jevy. Na druhou stranu mě překvapila informace, že i v rámci obsahu preventivních programů a práce preventistů existuje jakoby „pesimističtější část“ těchto pracovníků. Například na přednášce adiktologie pod názvem „Preventisté, nebuďte v tom sami“, konané dne 18.11. 2008 v Praze, zazněl názor od přednášejícího, aby si pedagogové nedělali iluze, plošným úkolem prevence je oddálit první setkání s nežádoucím jevem na nejzazší dobu. Čili pouze oddálit, aktivně se sociálně patologickými jevy setká celá populace. S tímto názorem nesouhlasím a připadá mi trochu nadnesený. Stav naší společnosti prozatím není takový, abychom mohli předpokládat, že se naše mladá generace plošně zapojuje do užívání drog, alkoholu, tabakismu, šikany a kriminality. Zastávám názor, že situace není prozatím tak kritická.

3. Průzkum strategie prevence na vybraných ZŠ

3.1. Projekt průzkumu.

K tématu strategie prevence sociálně patologických jevů jsem si na potvrzení či vyvrácení kladených otázek zvolil metodu průzkumu, a to dotazník. Obsahuje otázky s jednoznačnou volbou odpovědi typu ano – ne, pouze jedna z otázek je škálovací, zaměřená na případné varianty při výskytu šikany. Průzkum jsem provedl na dvou základních školách sídlištního typu v Praze 13. Jedná se o Fakultní základní školu Trávníčkova a Fakultní základní školu Brdičkova. U obou škol jsem nejprve zažádal o povolení provést průzkum vedení škol a předložil jsem dotazník k udělení souhlasu. Respondenty jsou žáci devátých tříd.

Analýza výsledků je provedena u všech respondentů celkově, pouze u jednoho okruhu otázek bude šetření ještě vyjmuto z celkového počtu respondentů. Jedná se o dotaz na výskyt šikany na FZŠ Trávníčkova, kde byla v minulosti řešena šikana velmi rázně za účasti všech složek, včetně Policie ČR. Zde předpokládám, že k potvrzení výskytu šikany nedojde v nadpolovičním počtu respondentů.

Otázky v dotazníku jsou směřovány do tří oblastí průzkumu, ke kterým jsou vzneseny hypotézy a podotázky.

Hypotéza č. 1 – Šikany na FZŠ Trávníčkova vzhledem k minulým událostem výskytu a řešení šikany potvrdí zanedbatelné procento respondentů. Ze všech respondentů obou škol potvrdí výskyt šikany méně než 50 % respondentů.

Podotázka č.1a) Pokud dojde k potvrzení výskytu šikany, dívky budou ve výrazné menšině.

Podotázka č. 1b) Nadpoloviční počet respondentů potvrdí znalost svého metodika školní prevence.

Hypotéza č. 2 - Vzhledem ke specifické sídlišti Prahy 13, která má jednu z nejhorších pověstí na výskyt a distribuci nelegálních drog nadpoloviční většina respondentů uvede kontakt s nabídkou drog.

Podotázka č. 2a) Kouření tabákových výrobků nebudou respondenti považovat v nadpoloviční většině za startovací drogu.

Hypotéza č. 3 - Mobilní telefony zneužité k natáčení nevhodných situací spolužáků a učitelů respondenti nebudou považovat za nebezpečné a nevhodné.

Podotázka č. 3a) Respondenti nejsou ochotni v nadpoloviční většině k řešení problému mobilních telefonů jejich zákazem ani omezením ve škole.

Podotázka č. 3b) Respondenti v nadpoloviční většině nebudou znát případ, kdy strach ze zveřejnění ponižujícího naaranžovaného videa na internetu vedl k sebevraždě osoby, které se to týkalo. (Událost proběhla v našich médiích, jednalo se o sebevraždu čtrnáctileté dívky po natočení naaranžovaného znásilnění několika spolužáky ve třídě, Polsko, říjen 2006).

Kompletní dotazník je uveden jako příloha č. 3.

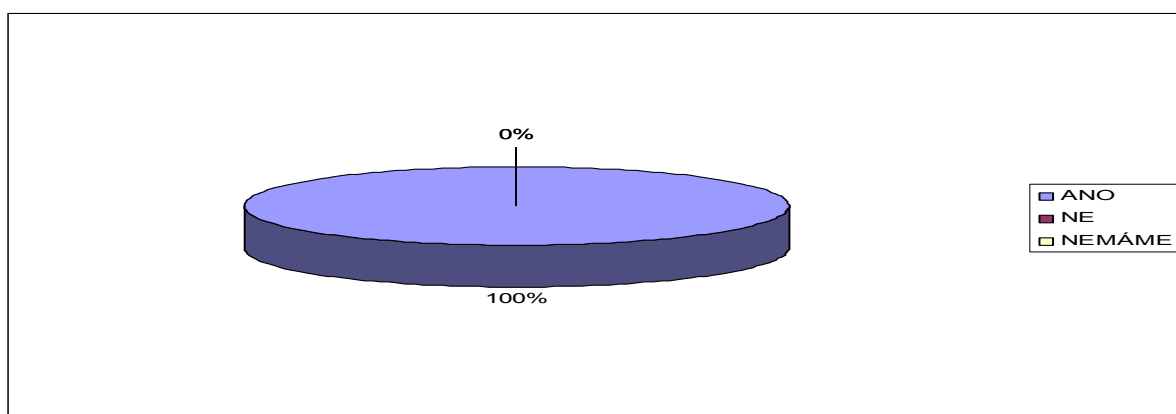
3.2. Analýza výsledků

Průzkumu formou metody dotazníku se zúčastnilo celkem 105 respondentů, 11 dotazníků bylo vyřazeno z důvodu více odpovědí na škálovací otázku nebo pro nezájem jednotlivců vyplnit kompletně dotazník. Pro vyhodnocení průzkumu zůstalo 94 dotazníků.

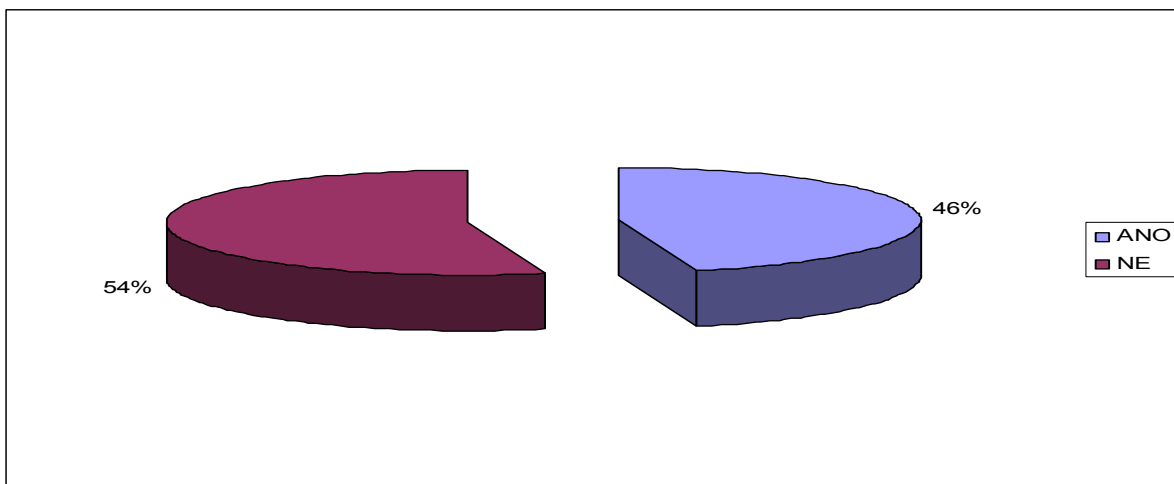
Dotazník obsahuje 17 otázek, které jsou vyhodnoceny a výsledky převedeny do grafu.

Výsledky respondentů obou škol.

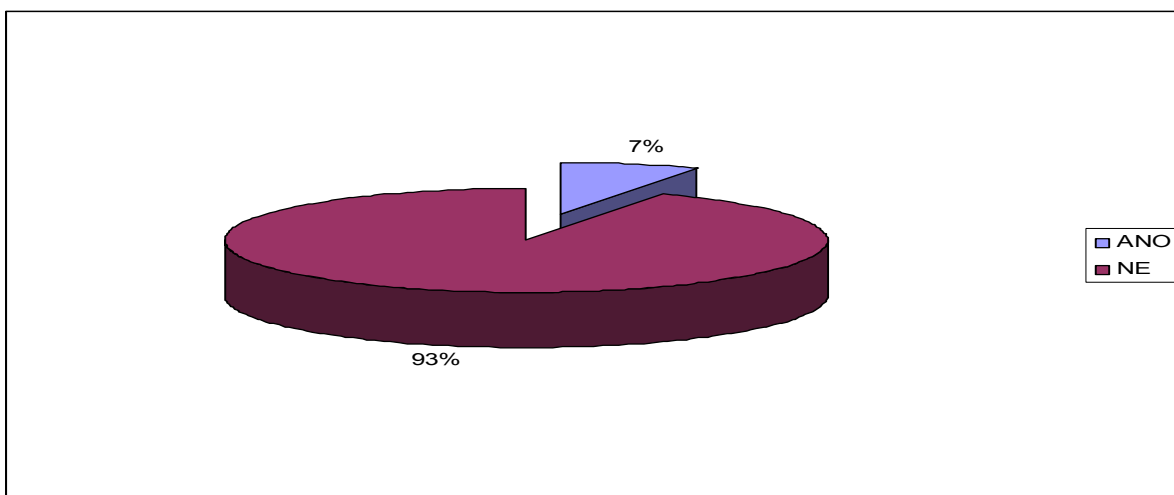
1. Znáte svého školního metodika prevence?

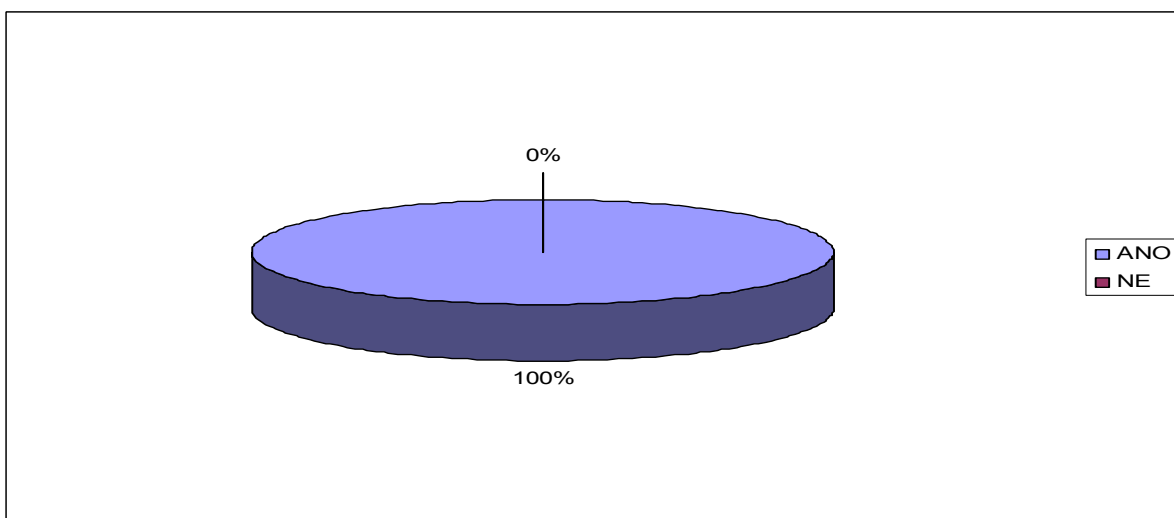
2. Vyskytuje se šikanování na vaší škole?

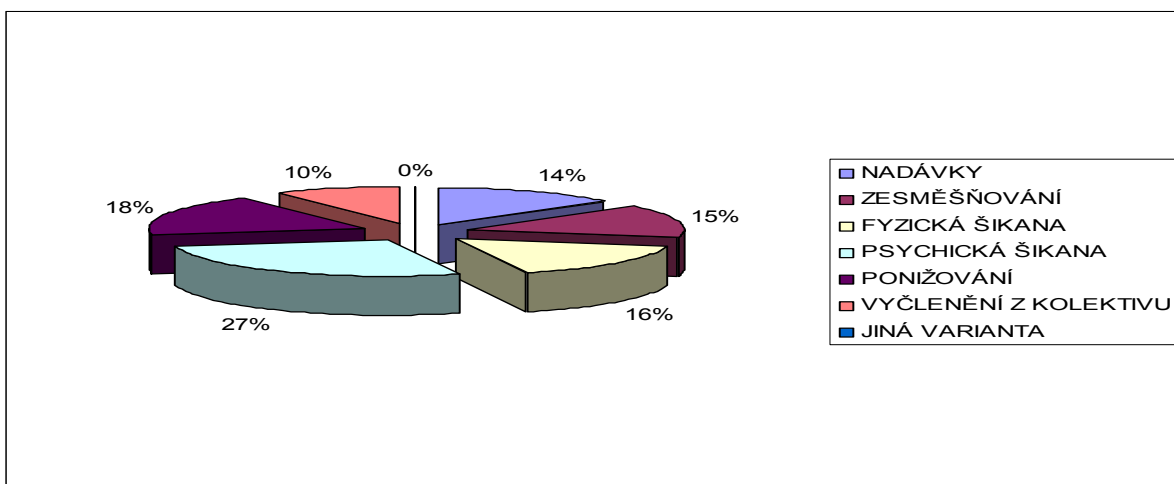
3. Vyskytuje se šikanování ve třídě?

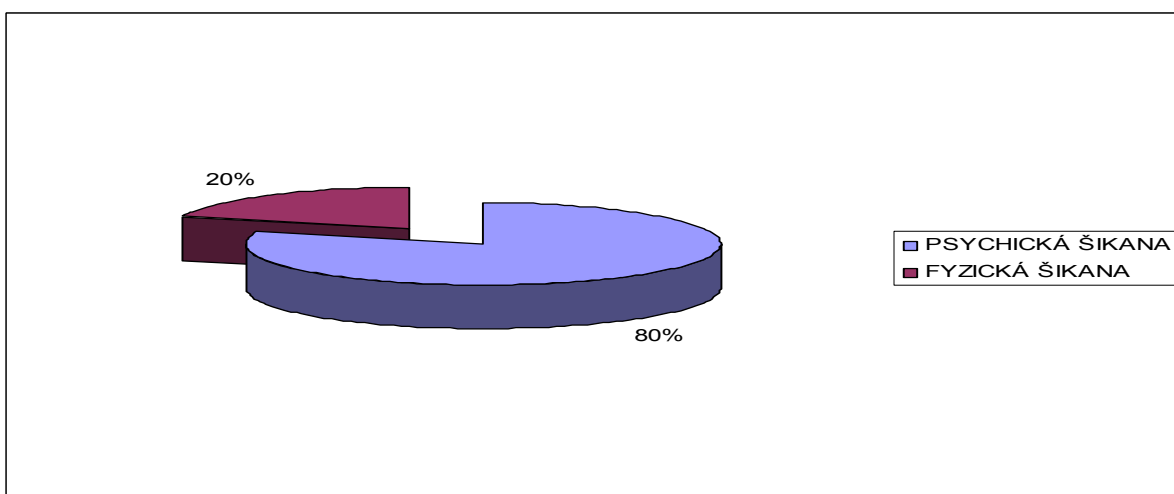
4. Pokud byste byl šikanován, věděl byste, na koho se obrátit o pomoc?

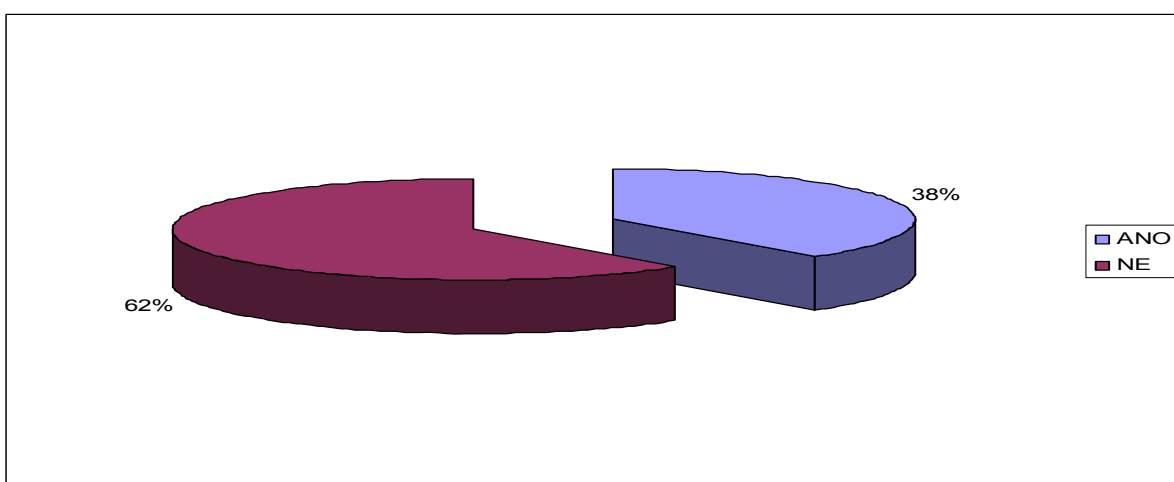
5. Pokud se šikana objevuje, v jaké formě ?

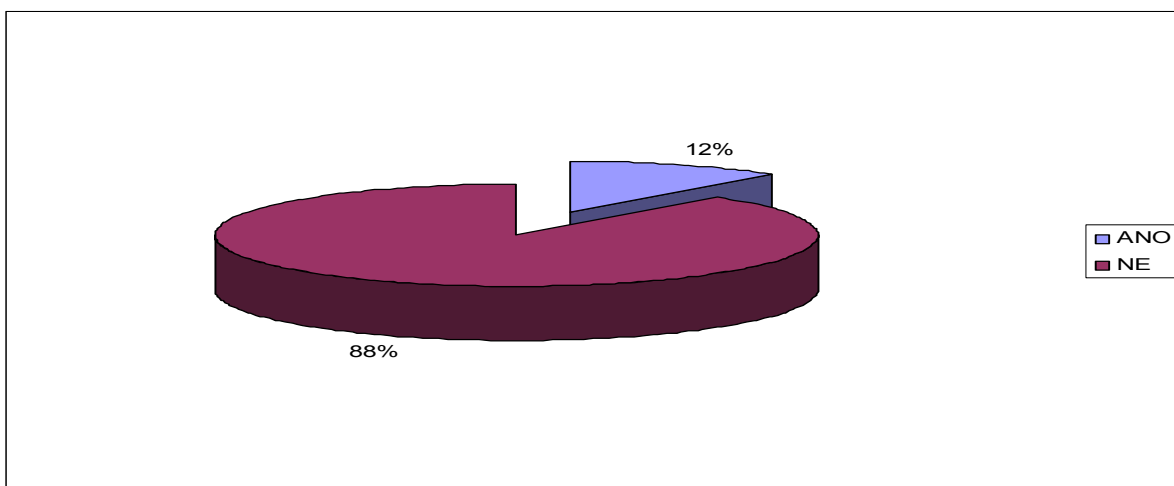
6. Co je dle vašeho názoru horší, psychická šikana nebo přímé fyzické násilí?

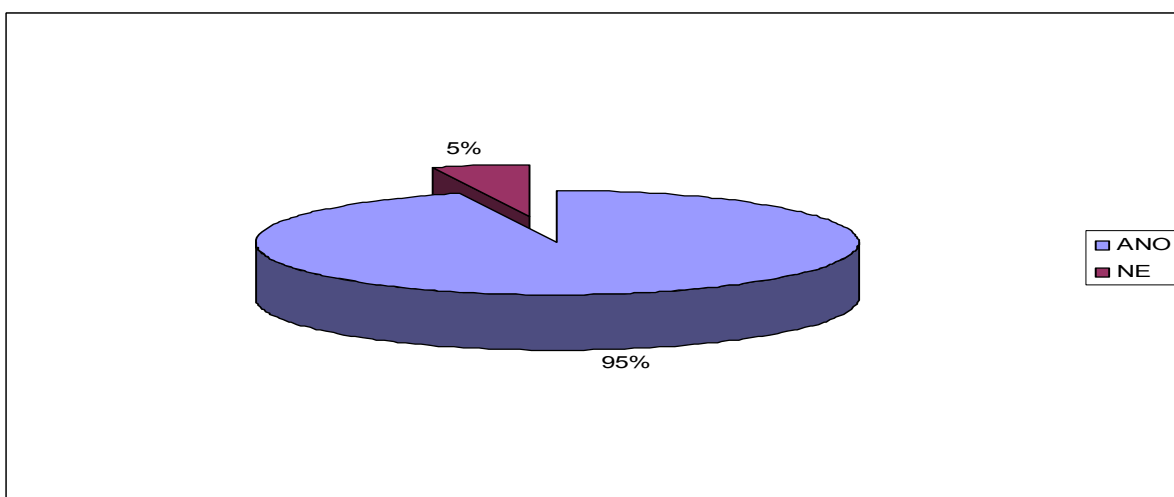
7. Nabídl vám někdy někdo nelegální drogu nebo že ji sežene?

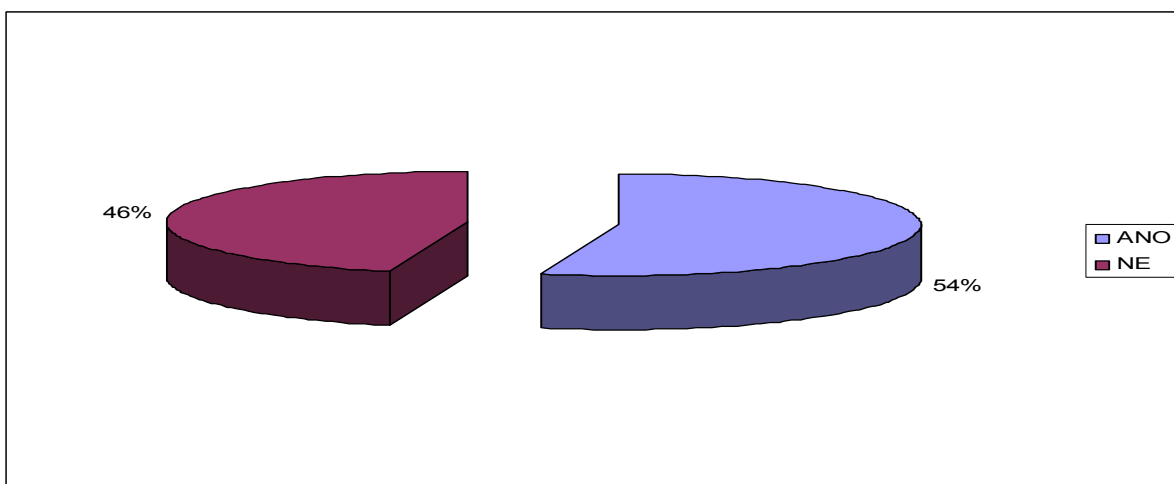
8. Pokud ano, bylo to v blízkosti školy?

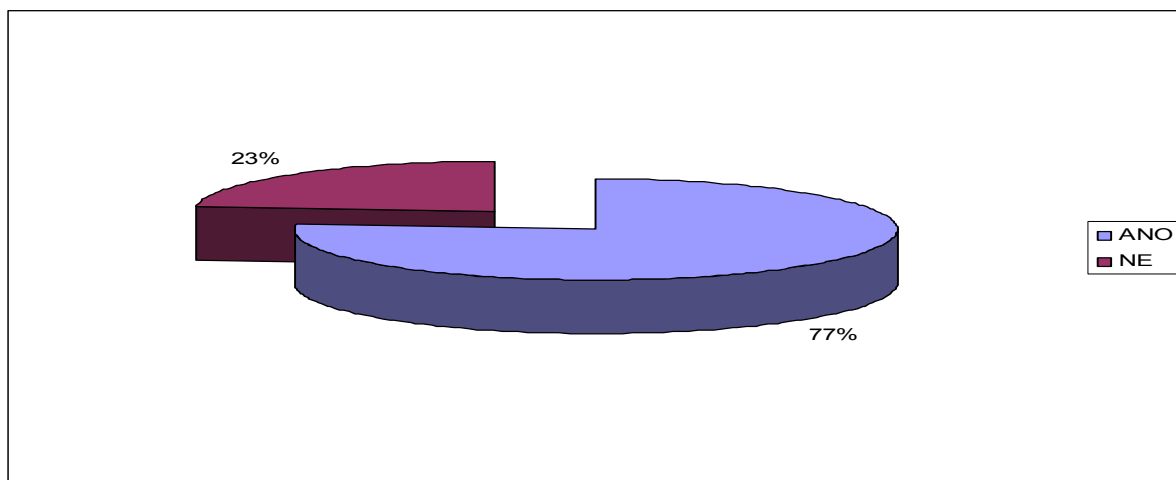
9. Považujete kouření tabákových výrobků za závislost?

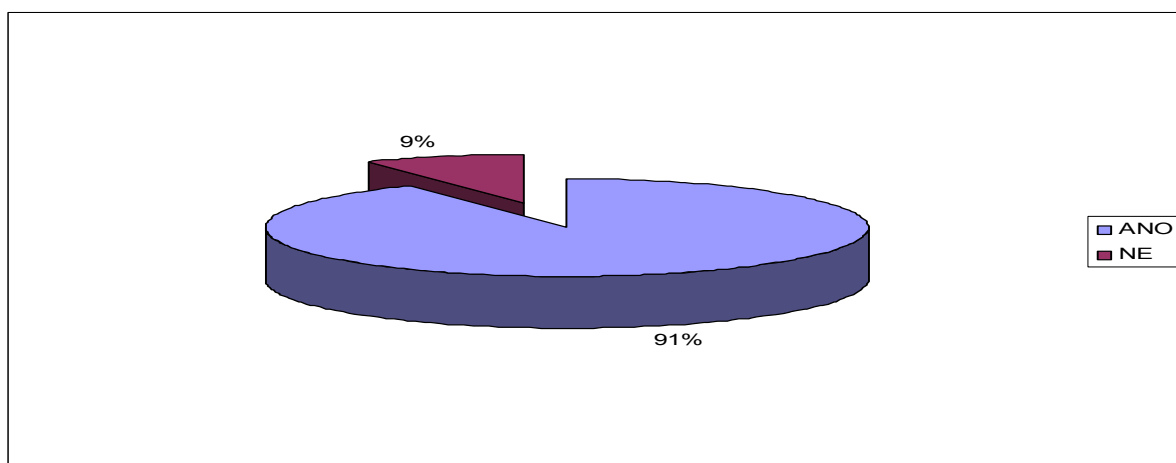
10. Myslíte si, že kouření tabákových výrobků je startovací drogou pro následné užívání nelegálních drog

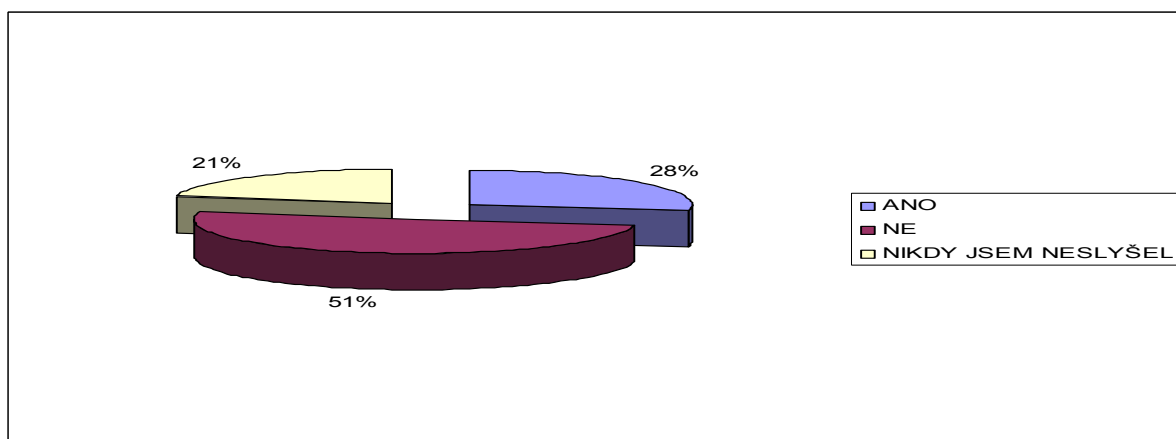
11. Považujete natáčení svých spolužáků a učitelů na mobilní telefon bez jejich souhlasu a tajně ve škole za nevhodné?

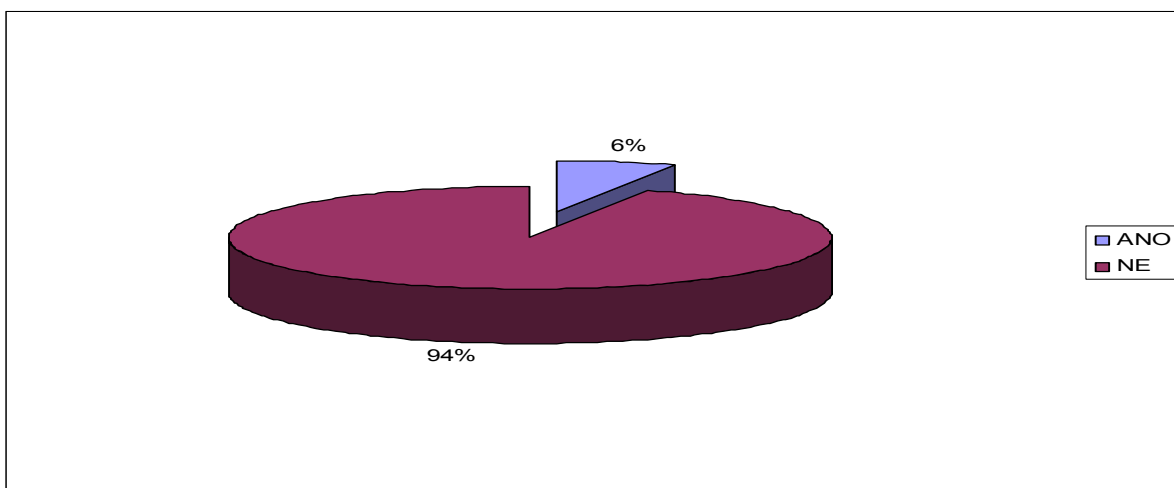
12. Považujete zveřejnění zsměšňujícího videa nebo fotografie na internetu za nebezpečné a nevhodné?

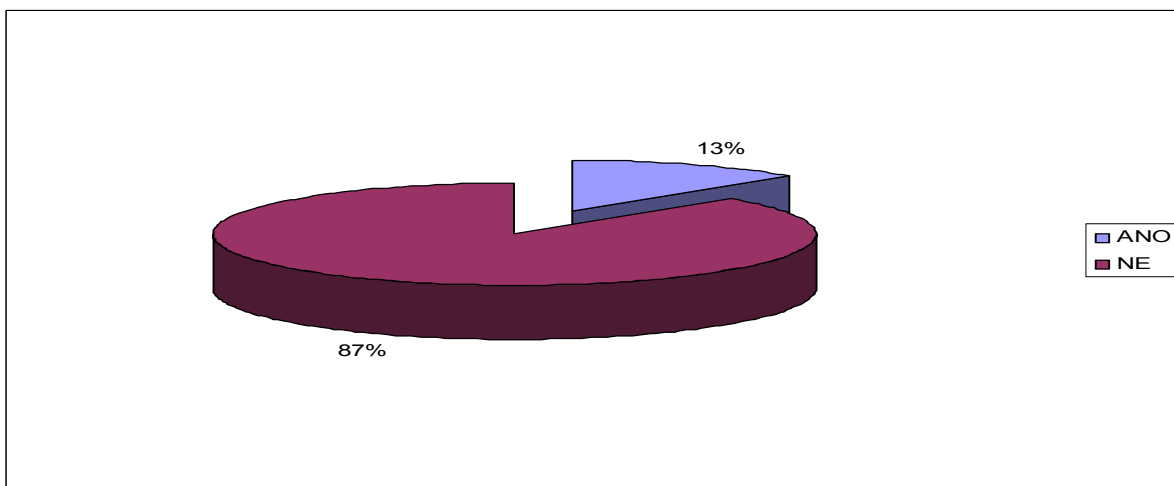
13. Znáte případ, kdy strach ze zveřejnění natočeného velmi ponižujícího videa vedlo k sebevraždě osoby, které se to týkalo?

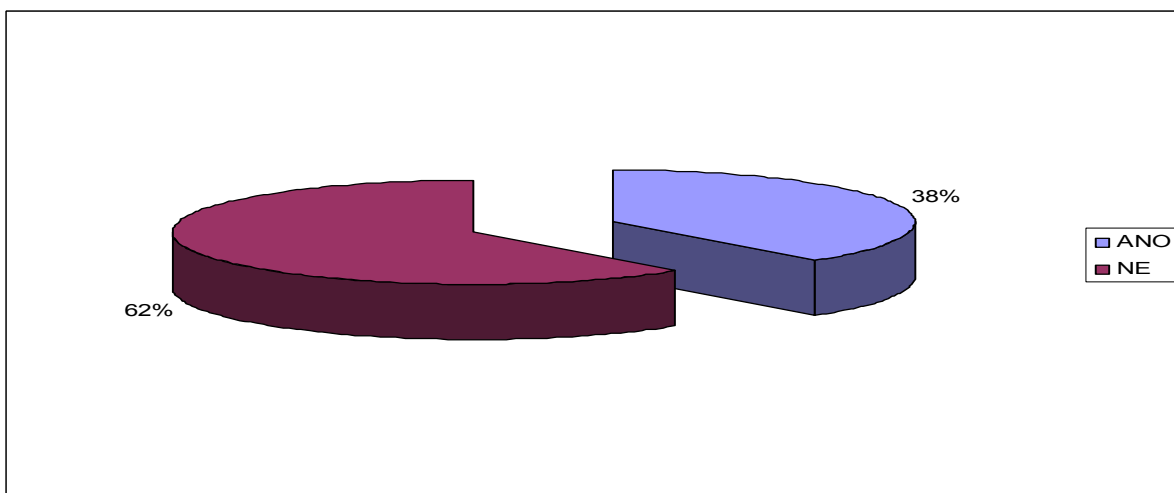
14. Souhlasil byste se zákazem mobilních telefonů ve škole?

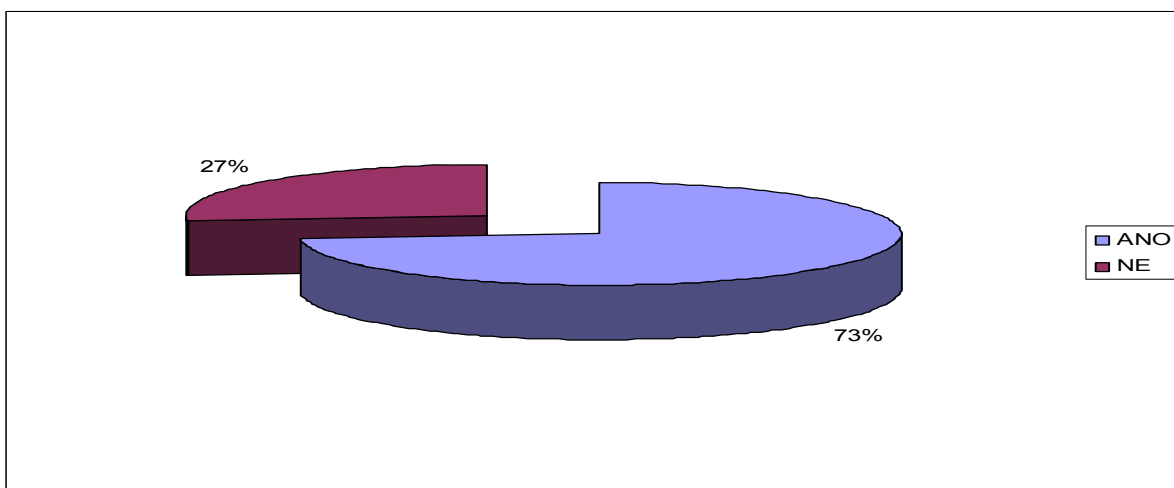
15. Souhlasil byste s výběrem a uložením mobilních telefonů před vyučovací hodinou u učitele?

16. Myslíte si, že by průběh vyučovací hodiny byl klidnější a lepší bez mobilních telefonů?

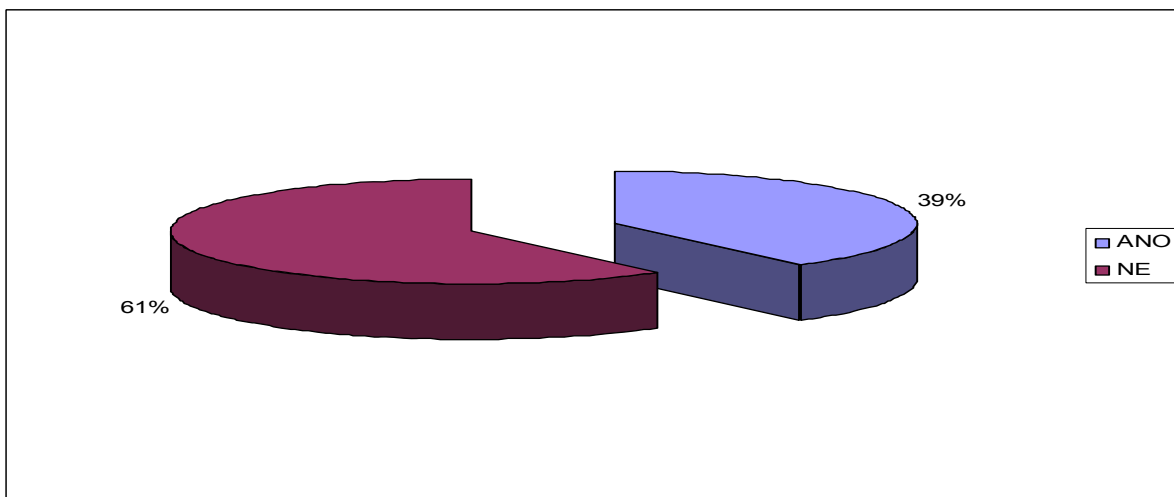

17. Myslíte si, že závislost na internetu je možná a nebezpečná?

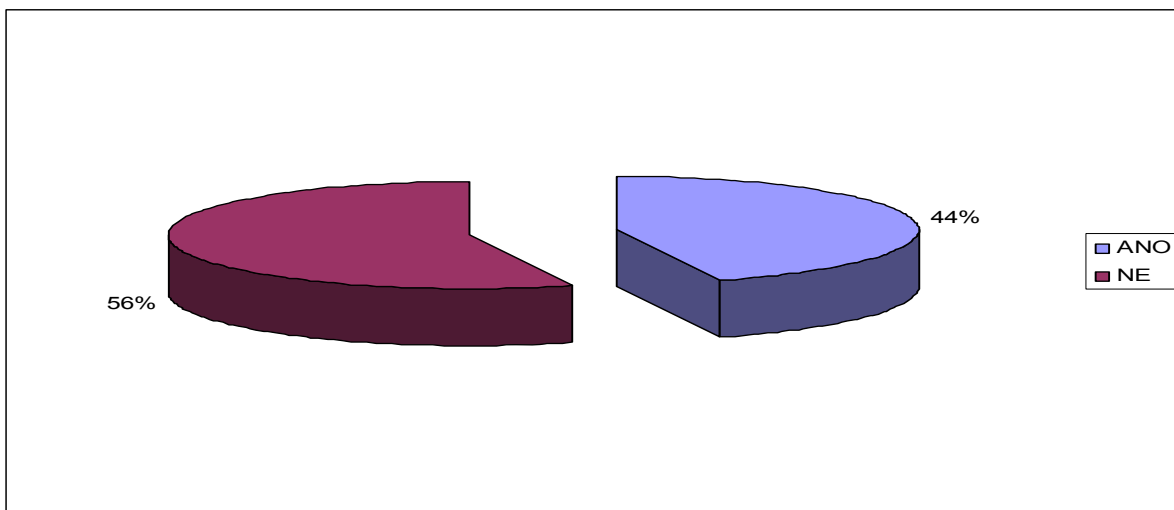

Pro potřebu cíleně zaměřené otázky č.2 a 3 na výskyt šikany byli vyjmuti z celkového počtu respondentů žáci devátých tříd FZŠ Trávníčkova. Respondenti v počtu 61 byli ještě dále rozdělení dle pohlaví pro zodpovězení na podotázku, týkajícího se výskytu šikany u dívek na této škole. Dívek z celkového počtu 61 respondentů je 36.

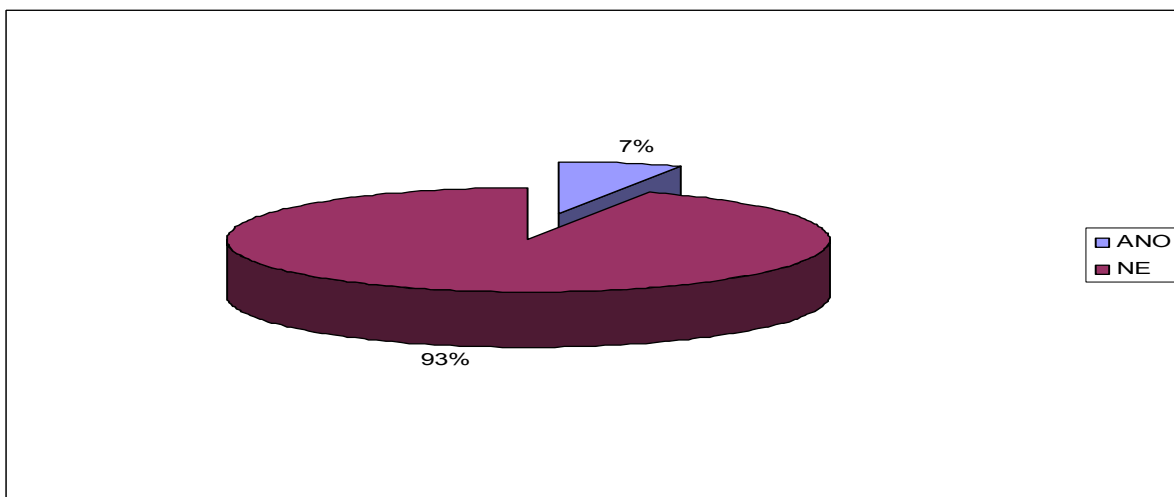
2. Vyskytuje se šikanování na vaší škole? Všichni respondenti – 61.

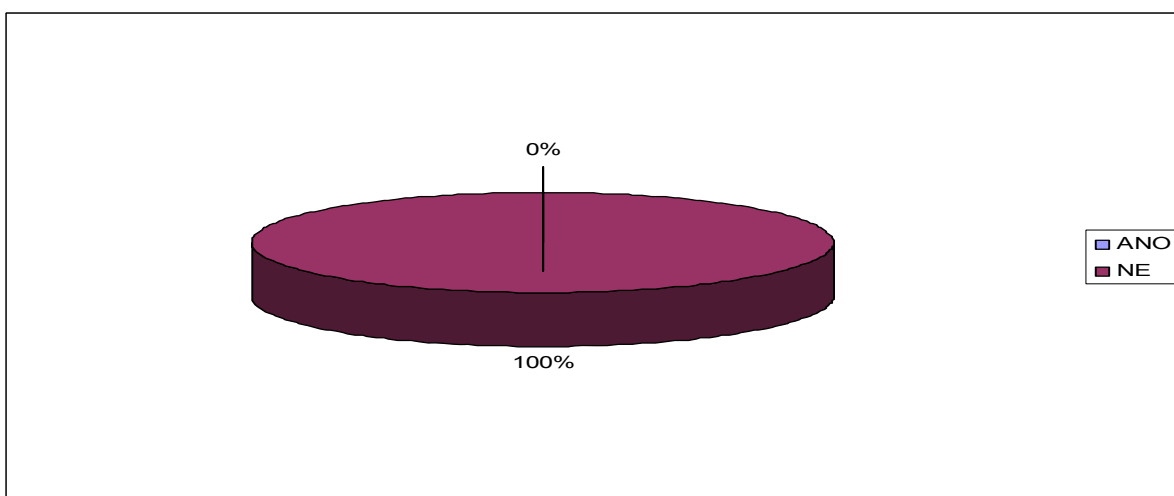
Pouze dívky – počet respondentů - 36.

3. Vyskytuje se šikanování ve vaší třídě? Všichni respondenti – 61.

Pouze dívky, počet respondentů – 36.

3.3. Shrnutí

Před vytvořením průzkumného dotazníku byly vytvořeny hypotézy a podotázky ze tří okruhů problémů, na které bylo zodpovězeno.

Hypotéza č. 1 – Šikanu na FZŠ Trávníčkova vzhledem k minulým událostem výskytu a řešení šikany potvrdí zanedbatelné procento respondentů. Ze všech respondentů obou škol potvrdí výskyt šikany méně než 50 % respondentů.

Hypotéza se částečně potvrdila u předpokladu výskytu šikany na FZŠ Trávníčkova, protože 39,34 % nelze považovat za zanedbatelné procentu potvrzení výskytu, ale je pod úrovní 50%. Ze všech respondentů obou škol potvrdilo výskyt šikany na školách 45,74% respondentů.

Podotázka č.1a) Pokud dojde k potvrzení výskytu šikany, dívky budou ve výrazné menšině.

Dívky uvedly výskyt šikany na škole (44,44%), ale žádná neuvvedla výskyt šikany konkrétně ve třídě (0%). Vzhledem k velkému procentuálnímu rozdílu mezi oběma výsledky usuzují, že potvrzení výskytu šikany na škole je nadhodnoceno, dívky v dotazníku spíše potvrzovaly a uváděly to, co o šikaně ve škole zaslechly.

Podotázka č. 1b) Nadpoloviční počet respondentů potvrdí znalost svého metodika školní prevence.

Znalost svého školního metodika prevence potvrdilo 100% respondentů obou škol. Vzhledem k tomu, že se provedení dotazníků nebo pomoci v provádění zúčastnili na obou školách právě metodici prevence, je tato úspěšnost pochopitelná. Tuto skutečnost jsem dostatečně neuvážil a беру to jako svoje pochybení, protože tato otázka se po vyhodnocení vyjevila jako nadbytečná, stejně tak jako otázka č. 4, kdy rovněž 100% respondentů uvedlo, že ví, na koho se v případě potíží obrátit – logicky na svého metodika školní prevence.

Hypotéza č. 2 - Vzhledem ke specifické sídliště Prahy 13, která má jednu z nejhorších pověstí na výskyt a distribuci nelegálních drog nadpoloviční většina respondentů uvede kontakt s nabídkou drog.

Kontakt s nabídkou drog uvedlo 38,29% respondentů, v blízkosti školy 11,70%. V této hypotéze jsem vycházel z vlastních zkušeností, z informací přátel a dětí na sídlišti, protože ve zmíněné lokalitě bydlím již 25 let. Tato hypotéza se nepotvrdila, ale jako rodič jsem potěšen.

Podotázka č. 2a) Kouření tabákových výrobků nebudou respondenti považovat v nadpoloviční většině za startovací drogu.

Kouření tabákových výrobků považuje za startovací drogu 54,26% respondentů, což je nadpoloviční většina, tato podotázka se nepotvrdila. Prevence a přednášky mají zřejmě vyšší úspěšnost, než jsem předpokládal.

Hypotéza č. 3 - Mobilní telefony zneužitě k natáčení nevhodných situací spolužáků a učitelů respondenti nebudou považovat za nebezpečné a nevhodné.

Respondenti uvedli v 76,60%, že považují natáčení a zneužívání mobilních telefonů ve škole za nebezpečné a nevhodné. Hypotéza se nepotvrdila. Považoval jsem vzhledem k posledním zveřejněným případům v médiích za to, že se toto děje ve školách často a že to žáci považují za normální – není to však v rámci tohoto průzkumu pravda.

Podotázka č. 3a) Respondenti nejsou ochotni v nadpoloviční většině k řešení problému mobilních telefonů jejich zákazem ani omezením ve škole.

Respondenti v drtivé většině odmítli zákaz mobilních telefonů, 93,62% odpovědělo **ne**. Předpoklad se potvrdil.

Podotázka č. 3b) Respondenti v nadpoloviční většině nebudou znát případ, kdy strach ze zveřejnění ponižujícího naaranžovaného videa na internetu vedl k sebevraždě osoby, které se to týkalo. (Událost proběhla v našich médiích, jednalo se o sebevraždu čtrnáctileté dívky po natočení naaranžovaného znásilnění několika spolužáky ve třídě, Polsko, říjen 2006)

Na tuto otázku odpovědělo **ano** pouze 27,66% respondentů, **ne** odpovědělo 51,06% a nikdy o tom neslyšelo 21,28%. Předpoklad se potvrdil.

Závěr

Problém sociálně patologických jevů je řešen v naší společnosti, a to po liniích jednotlivých ministerstev. Strategie jsou dlouhodobě vytyčeny, ministerstva jsou důsledně úkolována vládou. Na jednotlivých strategiích je ovšem vidět, že ji vypracovávají experti ve svém oboru, úzce zaměřeni na svůj problém, a mnohdy chybí komplexnost pohledu a souvislosti s ostatními jevy. Mezi nejvýznamnější strategie lze zařadit Národní strategii protidrogové politiky, protože boj proti drogám v období posledních dvaceti let zaznamenal vzhledem k měnícím se podmínkám prudký vývoj. Náročné úkoly řeší i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v oblasti prevence sociálně patologických jevů na školách a školských zařízeních. I když zde lze konstatovat určitou snahu řešit tyto jevy pouze jakoby na školní půdě, ve skleníkových podmínkách školy. Zde je vidět význam sociální pedagogiky, která řeší problémy mladé generace nejen po stránce pedagogické, ale v širokých souvislostech v prostředí, výchovy, rodiny a využití volného času.

K problematice byl proveden průzkum na dvou základních školách, respondenti byli žáci devátých tříd. Mezi hypotézy a otázky průzkumu byl zařazen výskyt šikany na školách, znalosti školního metodika prevence, kontakt s nabídkou drog na sídlišti i v blízkosti školy, otázka kouření tabákových výrobků jako startovací drogy. Dále na oblast kyberšikany – otázka natáčení nevhodných scén učitelů a žáků, popřípadě následné zveřejnění na internetu a řešení zákazu mobilních telefonů na školách.

V průzkumu jsem nevhodně uvážil některé otázky v dotazníku, týkajícího se znalostí školních metodiků prevence a návaznou otázku, zda respondenti budou vědět, na koho se v případě např. šikany obrátit. S průzkumem mi pomáhaly právě metodičky prevence, takže došlo ke 100% výsledkům. Těmito otázkami jsem zbytečně rozšířil dotazník.

Hypotéza ohledně kontaktu s nabídkou drog – kontakt uvedlo méně než 50% respondentů, takže tato hypotéza se nepotvrdila i přes mé předpoklady a informace k této problematice. Rovněž mě překvapil výsledek ohledně otázky natáčení nevhodných scén učitelů a žáků na mobilní telefon, kdy respondenti tento jev považují za nevhodný, a rovněž tato otázka se nepotvrdila.

I přes nepotvrzení některých kladených otázek mě výsledek průzkumu potěšil, zejména v tom, že jsem problematiku drog na sídlišti u respondentů, žáků devátých tříd viděl v horším světle, než ukázalo. Rovněž to, že tito respondenti považují zneužití mobilních telefonů za

nevhodné a kouření tabákových výrobků z startovací drogu sice nepotvrdilo mé hypotetické otázky, ale je to vzhledem k výsledku spíše potěšující.

Samozřejmě z tohoto malého průzkumu nelze dělat rozsáhlé závěry, ale do budoucna by se dalo dle mého názoru v řádném výzkumu pracovat dále především s otázkami problematiky mobilních telefonů na škole, kyberšikany a závislosti na internetu, kterou jako nebezpečnou vnímá dle toho průzkumu 73,40% respondentů.

O část diplomové práce, týkající se průzkumu a jeho vyhodnocení projeví zájem zástupci ředitelů obou škol. V tomto vidím alespoň malý význam diplomové práce pro praxi.

Resumé

V diplomové práci je shrnuta stručná historie prevence před rokem 1989 a důvody pro změnu v přístupu k ní v dalších letech. Vyjmenovány a rozvedeny byly typy prevence, orientace a oblasti včetně cílových skupin. Podrobněji je v práci zmíněna prevence kriminality, i v mezinárodních souvislostech. Agresivita a její prevence a eliminace jako příčina mnohých sociálně patologických jevů. Vliv prostředí, výchovy a souvislost se sociálně patologickými jevy - je popsán vliv sociální pedagogiky, zejména na osoby, které nejsou schopny nebo i nechtějí se ztotožnit se společensky uznatelnými hodnotami, a dále na ty, kteří selhávají ve vztahu člověka k ostatním lidem. Šikana a její prevence je popsána jako vybraný patologický jev.

V práci jsou dále rozvedeny strategie prevence sociálně patologických jevů jednotlivých institucí, zejména ministerstev vnitra, obrany a jejich jednotlivých úrovní systému. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je zde rozpracováno s jejich dlouhodobými střednědobými a krátkodobými cíli strategie prevence. Národní strategie protidrogové politiky. Zmíněny úkoly jednotlivých institucí.

Součástí práce je průzkum, orientovaný do několika oblastí. Respondenty jsou žáci devátých tříd dvou základních škol. První se týká výskytu šikany a znalosti školního metodika prevence, druhá je orientována na výskyt a nabídku drog na sídlišti a v blízkosti škol, třetí do oblasti problému kyberšikany a zneužívání mobilních telefonů. Výsledky jsou zanalyzovány a shrnuty. Dotazník průzkumu je uveden v příloze, kde se nachází rovněž příklady realizace strategií prevence v zahraničí, konkrétně z Francie a Belgie.

Anotace

V diplomové práci je krátce shrnuta historie prevence. Rozebrány vlivy agresivity, prostředí na příčiny sociálně patologických jevů. Podrobněji rozvedena prevence kriminality a šikana jako vybraný sociálně patologický jev. Věnována pozornost jednotlivým strategiím prevence v působnosti odpovídajících ministerstvech a vlády České republiky. Obsahuje průzkum mezi žáky devátých tříd základních škol, zacílený na výskyt šikany, nabídku a distribuci drog ve velkém sídlištním komplexu, kyberšikaně a problému mobilních telefonů v této souvislosti. V práci je uveden význam sociální pedagogiky, zejména u vlivu na využívání a organizaci volného času v problémových regionech v souvislosti se současnou finanční krizí a nárůstem nezaměstnanosti.

Klíčová slova

Strategie, prevence, agresivita, výchova, prostředí, sociálně patologický jev, kriminalita, šikana, kyberšikana, drogy.

Annotation

In the dissertation there is shortly summarized history of prevention. The effects of aggression and background are analyzed as a cause of social pathological phenomenons. The Thesis elaborates in more detail the prevention of criminality and vexation as a selected social pathological phenomenon. It focuses on individual strategies of prevention within the competence of the government of The Czech Republic and its ministries. It includes the survey among the pupils of the ninths class of primary schools which is aimed on occurrence of vexation, offer and distribution of drugs in large housing estates, cybervexation and the problem of mobile phones in this respect. In the dissertation there is introduced the importance of social pedagogy, especially for the effect on using and organizing of free time in problematic regions in connection with the current financial crisis and the growth of unempolyment.

Keywords

Strategy, prevention, aggression, education, social pathological phenomenon, criminality, vexation, cybervexation, drugs.

Literatura a prameny

1. Usnesení Vlády České republiky ze dne 15. října 2007 č. 1150.
2. ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Fakta 1998. ISBN 80-902614-1-8.
3. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
4. KOLÁŘ, M. *Školní program proti šikanování*. Zkrácená závěrečná projektu MŠMT: Specifický Program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních.
5. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
6. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
7. MIOVSKÝ, M., KREEFT, P. a kol. *Vybrané termíny primární prevence*. Praha: MŠMT, 2007. (Pracovní skupina Primární prevence Phare Twinning project „Drug Policy“).
8. NOVÁK, T., CAPPONI, V. *Sám proti agresi*. 1. vyd. Praha: Grada publishing, 1996. ISBN 80-7169-233-0.
9. PORTMANNOVÁ, R. *Jak zacházet s agresivitou*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-094-4.
10. PRŮCH, WALTEROVÁ, MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.
11. PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-593-0.
12. RADVAN, E. *Soudobá filosofie*. IMS Brno, 2006.
13. RADVAN, E. *Filosofické problémy metodologie společenských věd*. IMS Brno, 2006.
14. ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. IMS Brno, 2008.
15. ŠTABLOVÁ, R. *Drogy, kriminalita a prevence*. 2. rozš. vyd. Praha: PA ČR, 1999. ISBN 80-7251-018-5.
16. ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. 1. vyd. Praha: PA ČR, 2000. ISBN 80-7251-047-9.
17. *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. MŠMT. Praha: č.j. 20 006/2007-51.
18. *Národní strategie protidrogové politiky*. Úřad vlády ČR, 2005. ISBN 80-86734-39-0.

19. *Strategie prevence kriminality na léta 2008 -2011*. MV ČR, včetně příloh.
20. *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005-2009*. MŠMT . Praha: č.j. 10844/2005-24.
21. *Zpráva o plnění úkolů vyplývajících ze strategie prevence kriminality na léta 2004 až 2007 za rok 2006*. MV ČR.
22. <http://www.army.cz/prevence/clanek> Zechmeisterová, Fiala.
23. <http://www.army.cz/prevence/clanek> Třebická, komunikační manažerka.
24. <http://ims-brno.cz/Radvan>, E. Poznámky k vypracování odborného textu.

Přílohy

Příloha č. 1

FRANCIE, Městské společenství Arras (Pas-deCalais), činnost společenství v oblasti prevence a bezpečnosti.

Příloha č. 2

BELGIE, Smlouvy o bezpečnosti a prevenci (Security and Prevention Contracts)

Příloha č. 3

Dotazník

Příloha č. 4

Výňatek ze školního řádu FZŠ Brdičkova, Praha 5.

Příloha č. 1

FRANCIE, Městské společenství Arras (Pas-de-Calais), činnost společenství v oblasti prevence a bezpečnosti.

Kontext.

Městské společenství Arras (Arras Urban Community, CUA) bylo vytvořeno 1. ledna 1998 primátorem Arrasu a 17 přilehlých obvodů a nahradilo starší městský okres, založený v roce 1965. Od roku 2003 tato oblast zahrnuje 24 obvodů ležících na jednom spojeném území, kde žije 95 000 obyvatel spolupracujících při tvorbě a realizaci řady projektů městského rozvoje a komunálního plánování. Zákonem ze dne 12. července 1999, o posílení a zjednodušení spolupráce mezi obvody, byla městským společenstvím svěřena další oprávnění ve vztahu k obecním strategiím a prevenci kriminality na místní úrovni. To umožnilo zřízení úřadu člena městské rady, zodpovědného za prevenci a bezpečnost.

Cíle.

- Koordinovat celkovou strategii a nástroje v oblasti prevence kriminality a bezpečnosti.
- Koordinovat realizaci smlouvy o bezpečnosti (safety contract) na místní úrovni v konglomerátu Arra.

Popis.

Na základě městské smlouvy (city contract) byla provedena společná analýza, která zjistila problémy s kriminalitou a specifické potíže komunity.

Stanoveno bylo pět priorit

- posilovat bezpečnost ve smyslu ochrany, dohledu a odstrašování;
- řešit kriminalitu a posilovat pomoc obětem;
- posilovat prevenci určitých druhů kriminality a recidivy;
- rozvíjet správu obecních a sociálních záležitostí na místní úrovni;
- posilovat vzdělání, občanskou uvědomělost a zdraví.

Na základě těchto východisek společně volení zástupci občanů a zainteresovaní partneři připravili smlouvu o bezpečnosti na místní úrovni (CLS), jež byla podepsána v březnu 2000. Od té doby je členem obecní a sociální pracovní skupiny (MOUS) podle městské smlouvy na plný úvazek též pracovník zodpovědný za prevenci kriminality.

Mezi dostupné prostředky k realizaci uvedené strategie patří: Poradní skupina pro otázky místní bezpečnosti a prevence kriminality; Dvě plenární zasedání ročně; 12 monitorovacích skupin; tematické skupiny; krizová skupina „nezletilí ve vazbě“; tři vzdělávací skupiny; skupina pro řešení místní kriminality; skupina osmi městských mediátorů a jednoho mediátora pro venkov; celodenní služba psychologické pomoci pro oběti trestné činnosti; měsíční schůzky zkušebního řídicího výboru; a zřetelné vazby na městskou smlouvu.

Prevence kriminality tvoří nedílnou součást městské smlouvy a městská rada může vyžádat služby MOUS pro celý obvod. Hlavní činnost zahrnuje: průzkum kamerového systému mezi jednotlivými obvody a vytvoření etického výboru; realizaci koordinační dohody mezi státní a obecní policií; zřízení a provozování celodenní telefonické služby; stanovení místní strategie v oblasti bezpečnosti silničního provozu; organizace semináře pro starosty na téma „role obce ve strategii bezpečnosti a prevence kriminality“; a realizaci projektu týkajícího se zadržených mladistvých. Tato nová služba, která je k dispozici 24 starostům CUA, může působit v obvodech 24 hodin denně, sedm dní v týdnu, a to za účelem zajištění dostupnosti společných obecních zdrojů spolu se zdroji policie a justičního systému. Tímto způsobem pracují jednotlivé instituce v přímém spojení se svými partnery, při současném respektování svých cílů, a to na základě bezpečnostního plánu, schváleného jimi všemi. V roce 2003 činil celkový rozpočet na bezpečnostní a preventivní strategie městského společenství Arras 762 000 EUR. Z tohoto celku bylo 316 862 EUR z rozpočtu městského společenství.

Výsledky.

Projekt vedl k vytvoření aktivní a fungující sítě subjektů spolupracujících proti kriminalitě, ke snížení kriminality v zónách státní a obecní policie, a ke spokojenosti partnerů a volených zástupců. Vyhodnocení projektu se bude konat každé tři roky.

Partneři.

Volení zástupci, prefektura, státní a obecní policie, justice, Národní vzdělávací systém, generální konzul Pas-de-Calais, společnost veřejné dopravy regionu Arras, advokátní komora v Arrasu, obchodní a průmyslová komora, bytový fond Pas-de-Calais, a místní sdružení.

Příloha č. 2

BELGIE, Smlouvy o bezpečnosti a prevenci (Security and Prevention Contracts)

Kontext.

V roce 1992 zahájila belgická vláda „mimořádný program pro řešení společenských problémů“, jehož cílem bylo zajistit bezpečí občanů ve městech a provinciích, obnovit vysokou kvalitu života v městských oblastech a opětovně vybudovat důvěru obyvatelstva v úřady. Výsledné preventivní strategie pod souhrnným názvem „Smlouvy o bezpečnosti a prevenci“ se snaží reagovat na potřebu bezpečnosti, po které volá mnoho občanů. Tyto Smlouvy o bezpečnosti a prevenci musejí rovněž přispívat k realizaci priorit federální vlády v oblasti bezpečnosti a prevence.

Cíle.

- Zajistit bezpečí občanů ve městech a provinciích.
- Reagovat na lokální potřeby týkající se bezpečnosti a ochrany občanů.
- Bojovat proti pocitu nedostatku bezpečí.
- Působit v souladu s obecnou politikou veřejné bezpečnosti.

Popis.

V současnosti využívá smlouvu o bezpečnosti a prevenci 73 měst a provincií ve všech třech regionech Belgie. V Bruselském regionu existuje 13 smluv, ve Flandrech 35 a ve Valonsku 25. Smlouvy jsou uzavírány mezi státem, zastoupeným ministerstvem vnitra, a městem či provincií. Celkový rozpočet představuje 3 080 231 EUR rozdělených do měst a provincií na rozvoj preventivních opatření.

Města a provincie rovněž dostávají roční příspěvek na rozvoj opatření, pokládaných za prioritní na základě analýzy místní situace v oblasti bezpečnosti a prevence.

Smlouvy o bezpečnosti a prevenci zahrnují řadu oblastí, na něž mohou provincie získat prostředky:

- Posílení komunálních preventivních strategií;
- Lepší integrace cílových ohrožených skupin;
- Funkční dohled;
- Technická prevence (techno-prevention) ztěžující vloupání do obydlí a snižující strach z kriminality;
- Prevence drogových závislostí;
- A prevence specifických kriminálních aktivit.

Výsledky.

Od počátku bylo zjevné, že cílem ministerstva vnitra bylo překonat přístup ke kriminalitě omezený pouze na bezpečnost a represí. Zavedení preventivního rozměru vytváří vzájemné působení mezi různými základními prvky společnosti, zejména v oblastech sociálního zabezpečení, zdravotnictví a městského prostředí.

Výsledná opatření vedla k významnému pozitivnímu posunu a novému přístupu k bezpečnostní politice. Přijímání nových pracovníků a využití integrovanějšího (meziodvětvového) a decentralizovaného systému řízení bezpečnosti (např. prostřednictvím delegace na orgány distriktu) vedly ke hluboké změně způsobu, jakým jsou v současnosti řešeny otázky kriminality a bezpečnosti v porovnání s minulostí.

Belgická vláda hodlá dále podporovat stabilizaci těchto smluv rozšířením jejich trvání na několik dalších let (2006-2009) a posílením této politiky navýšením rozpočtu.

Partneři.

Ministerstvo vnitra a další federální ministerstva, federální instituce, města, provincie a policie.

Příloha č. 3

DOTAZNÍK

PROSÍM, ZAKROUŽKUJTE POUZE JEDNU ODPOVĚĎ.
DOTAZNÍK JE ANONYMNÍ, NEPODEPISUJTE SE. DĚKUJI.

MUŽ

ŽENA

1. ZNÁTE SVÉHO ŠKOLNÍHO METODIKA PREVENCE ?

ANO

NE

NEMÁME NA ŠKOLE

2. VYSKYTUJE SE ŠIKANOVÁNÍ NA VAŠÍ ŠKOLE ?

ANO

NE

3. VYSKYTUJE SE ŠIKANOVÁNÍ VE VAŠÍ TŘÍDĚ ?

ANO

NE

4. POKUD BYSTE BYL(A) ŠIKANOVÁN(A), VĚDĚL(A) BYSTE, NA KOHO SE OBRÁTIT O POMOC ?

ANO

NE

5. POKUD SE ŠIKANA OBJEVUJE, V JAKÉ FORMĚ ? VYBERTE ,PROSÍM, POUZE JEDNU VARIANTU.

NADÁVKY

ZESMĚŠŇOVÁNÍ

FYZICKÁ ŠIKANA

PSYCHICKÁ ŠIKANA

PONIŽOVÁNÍ

VYČLENĚN Z KOLEKTIVU

JINÁ VARIANTA – POPIŠTE JAKÁ.....

6. CO JE DLE VAŠEHO NÁZORU HORŠÍ, PSYCHICKÁ ŠIKANA NEBO PŘÍMÉ FYZICKÉ NÁSILÍ ?

PSYCHICKÁ ŠIKANA

FYZICKÉ NÁSILÍ

7. NABÍDL VÁM NĚKDY NĚKDO NELEGÁLNÍ DROGU NEBO ŽE JI SEŽENE ?

ANO

NE

8. POKUD ANO, BYLO TO V BLÍZKOSTI ŠKOLY ?

ANO

NE

9. POVAŽUJETE KOUŘENÍ TABÁKOVÝCH VÝROBKŮ ZA ZÁVISLOST ?

ANO

NE

10. MYSLÍTE SI, ŽE KOUŘENÍ TABÁKOVÝCH VÝROBKŮ JE STARTOVACÍ DROGOU PRO NÁSLEDNÉ UŽÍVÁNÍ NELEGÁLNÍCH DROG ?

ANO

NE

11. POVAŽUJETE NATÁČENÍ SVÝCH SPOLUŽÁKŮ A UČITELŮ NA MOBILNÍ TELEFON BEZ JEJICH SOUHLASU A TAJNĚ VE ŠKOLE ZA NEVHODNÉ ?

ANO

NE

12. POVAŽUJETE ZVEŘEJNĚNÍ ZESMĚŠŇUJÍCÍHO VIDEA NEBO FOTOGRAFIE NA INTERNETU ZA NEBEZPEČNÉ A NEVHODNÉ ?

ANO

NE

13. ZNÁTE PŘÍPAD, KDY STRACH ZE ZVEŘEJNĚNÍ NATOČENÉHO VELMI PONIŽUJÍCÍHO VIDEA VEDLO K SEBEVRAŽDĚ OSOBY, KTERÉ SE TO TÝKALO ?

ANO

NE

NIKDY JSEM NESLYŠEL(A)

14. SOUHLASIL(A) BYSTE SE ZÁKAZEM MOBILNÍCH TELEFONŮ VE ŠKOLE ?

ANO

NE

15. SOUHLASIL(A) BYSTE S VÝBĚREM A ULOŽENÍM MOBILNÍCH TELEFONŮ PŘED VYUČOVACÍ HODINOU U UČITELE ?

ANO

NE

16. MYSLÍTE SI, ŽE BY PRŮBĚH VYUČOVACÍ HODINY BYL KLIDNĚJŠÍ A LEPŠÍ BEZ MOBILNÍCH TELEFONŮ ?

ANO

NE

17. MYSLÍTE SI, ŽE ZÁVISLOST NA INTERNETU JE MOŽNÁ A NEBEZPEČNÁ ?

ANO

NE

Příloha č. 4

Bod 1.4.4. – příkaz k vypnutí mobilních telefonů v době vyučování

Obecná ustanovení

Na základě ustanovení § 30, odst. 1) zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) § 30, odst. 1) v platném znění vydávám jako statutární orgán školy tuto směrnici. Směrnice je součástí souboru vnitřních dokumentů školy.

1. Práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců ve škole a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky

1.1. Úvod

Základním úkolem žáka je učit se ve škole v souladu se svými schopnostmi tak, aby se stal vzdělaným a slušným občanem, který najde odpovídající uplatnění v dalším životě.

1.2. Docházka do školy

1.2.1. Žák je povinen docházet do školy pravidelně, včas a zúčastňovat se vyučování všech povinných, volitelných předmětů a nepovinných předmětů, do kterých se přihlásil.

1.2.2. Žáci jsou povinni přijít do školy nejpozději 5 minut před začátkem vyučování. Na začátku vyučovací hodiny je žák na svém místě a má připraveny všechny potřebné pomůcky. Pro hodiny tělesné výchovy mají žáci vhodný sportovní úbor a obuv, pro práci v dílnách vhodný pracovní oděv.

1.2.3. Žáci se po příchodu do školy zásadně přezouvají v šatně do domácí obuvi - ta musí mít necvičební charakter.

1.2.4. Žákům je v době jejich vyučování zakázáno opouštět školní budovu.

1.2.5. Je-li žák nucen odejít ze školy v průběhu vyučování, požádá na základě písemné žádosti zákonného zástupce o uvolnění třídního učitele nebo vyučujícího, z jehož hodiny odchází. Žádost je zapsána v žákovské knížce. Vyučující mu podpisem potvrdí propustku, kterou žák odevzdá ve vratnici při odchodu z budovy.

1.2.6. Po skončení vyučování není žákům dovoleno zdržovat se v budově školy (kromě doby, kdy žák obědvá). Toto ustanovení platí i pro dobu mezi dopolední a odpolední částí vyučování.

1.2.7. Žákům je dovoleno zdržovat se v budově školy v době mimo vyučování pouze na akcích organizovaných školou (školní knihovna, kurzy, čajovna...).

1.2.8. **Žákům je zakázáno obědovat ve školní jídelně o přestávkách v době jejich vyučování.**

1.2.9. **Záležitosti žáků vyřizuje hospodářka školy pouze o hlavní přestávce.**

1.3. Ochrana majetku

1.3.1. **Ve věcech odložených v šatně je zakázáno ponechávat osobní doklady, peníze, bankovní karty, mobilní telefony, klíče a jiné cenné předměty. Po skončeném vyučování žáci neponechávají v šatně žádné osobní věci ani obuv na přezouvání.**

1.3.2. **Žákům je zakázáno nosit do školy věci, které nesouvisejí s vyučováním. Škola neodpovídá za ztráty věcí, které žák ve škole má, aniž byl výslovně požádán, aby je přinesl. Žákům je zakázáno nosit do školy větší částky peněz. Pokud si žák přinese mobilní telefon, má jej vždy pod osobní kontrolou. V hodinách tělesné výchovy jsou telefon a jiné cennosti uloženy na místě k tomu určeném vyučujícím.**

1.3.3. **Nalezené předměty jsou odevzdávány v kanceláři školy a zde jsou hlášeny i případné ztráty. Ztráta musí být nahlášena okamžitě po jejím zjištění, nejpozději však při odchodu ze školy po skončení vyučování.**

1.3.4. **Žák je povinen chránit školní majetek. Zejména dbá o šetrné zacházení s učebnicemi a pomůckami, které mu škola zapůjčila. Pečuje o ně tak, aby je na konci výpůjčního období mohl škole nepoškozené vrátit. Pokud svým jednáním způsobí škole škodu, je povinen osobně napomáhat k jejímu odstranění. Konkrétní případy budou řešeny po dohodě se zákonnými zástupci žáka.**

1.4. Chování a povinnosti žáků

1.4.1. **Žáci dodržují pravidla společenského chování, zdraví všechny pracovníky školy a podřizují se jejich pokynům.**

1.4.2. **Žák nesmí svým chováním ohrozit zdraví své ani dalších osob. Nesmí nikomu působit fyzickou ani psychickou újmu.**

1.4.3. **V případě zdravotních problémů (úraz, nevolnost apod.) je povinností žáka neprodleně tuto skutečnost oznámit nejbližšímu pedagogickému pracovníkovi, nebo v kanceláři školy.**

1.4.4. V průběhu vyučovací hodiny nesmí žák úmyslně narušovat výuku ostatních. Má - li žák u sebe telefon, ten je vypnutý.

1.4.5. **Žákům je zakázáno v prostorách školy, jejím bezprostředním okolí a na školních akcích nosit, držet, distribuovat a užívat návykové látky (alkohol, nikotin, léky, organická rozpouštědla, drogy a jiné omamné prostředky).**

1.4.6. **Do školy a na akce školou pořádané je zakázáno přinášet předměty, které by**

ostatní mohly ohrožovat, zranit nebo je obtěžovat (nože, třaskaviny, zapalovače, atp.).

1.4.7. **Žák je povinen nosit do školy žákovskou knížku, hlásit její zapomenutí nebo ztrátu, na požádání ji předložit pracovníkovi školy.**

1.5. Práva žáků

1.5.1. **Žák má právo na ochranu před násilím tělesným či duševním.**

1.5.2. **Žák má právo na svůj názor, který prezentuje v souladu s pravidly slušného chování.**

1.5.3. **Žák má právo na konzultace, které si musí předem dohodnout s vyučujícím.**

1.5.4. **Žák má právo přímého přístupu k řediteli školy při řešení závažného problému.**

1.5.5. **Žák má právo prostřednictvím svého zákonného zástupce podávat písemné žádosti či stížnosti třídnímu učiteli nebo řediteli školy.**

Veškerá další práva, která tento školní řád výslovně neupravuje, jsou dána v souladu s „Úmluvou o právech dítěte“ a dalšími obecně závaznými právními předpisy.